

CIGERXWÎN

FOLKLORA KURDI

weşanên
ROJA NÛ

Institut kurde de Paris

K.L. 1064(2)

CIGERXWIN

FOLKLORA KURDI

Institut kurde de Paris

WEŞANÊN ROJA NÛ: 25

**Döbelnsgatan 16 B, 2 tr.
113 58 Stockholm/Sweden**

Gulan 1988 - Stockholm

ISBN 91 7672 024 1
© Kesra Cigerxwin

LIVRE 4084
09/05/2017
320 CIG FOL

CIGERXWÎN

FOLKLORÂ KURDÎ

kurmanci

weşanên
ROJA NÛ

EFRANDINÊN ÇIGERXWIN YÊN HETA NIHA ÇAPKIRI

1. *Diwana yekem, Pırisk û Pêti, Suriya 1945*
2. *Cim û Gulperi, Çiroka yekem, Suriya 1948*
3. *diwana Duwem, Sewra Azadi, Suriya 1954*
4. *Reşoyê Dari: Çiroka duwem, Suriya 1956*
5. *Gotnûnê Pêşiyar, Suriya 1957*
6. *Destûra Zimanê Kurdi, Iraq 1961*
7. *Ferheng, Perçê Yekem, Iraq 1962*
8. *Ferheng, Perçê Duwem, Iraq 1962*
9. *Diwana Sêyem, Kimc Ez, Libnan 1973*
10. *Midya û Salar, Libnan 1973*
11. *Diwana Çaran, Ronak: Swêd 1980*
12. *Diwana 5'a, Zend Avista, Swêd 1981*
13. *Diwana 6'a, Şefaq, Swêd 1982*
14. *Diwana 7.a, Hêvi, Swêd 1983*
15. *Tarixa Kurdistan-1, Swêd 1985*
16. *Diwana 8'a, Aştî, Swêd 1986*
17. *Tarixa Kurdistan-2, Swêd 1987*

PÊŞGOTIN

FOLKLORA KURDÎ -Kurmanci-

Bê gomane ko dewlemendî û mezinahiya zimana bi folklor û rewş û pergala tore, rist û nivîsarên wa ye.

Çi zimanê ko folklor û tore têde fireh û mezin bûne, ew ziman, zar, şîwe ji zimanên mezin tene ji-martin. Her weku pêşveçûna dezgeh û jina civakî jî, yek ji van tiştane, ko ziman pêşve dibin û fireh dikin. Lê ji ber ko, em, niha di dabaşa folklor da ne, dixwazin vê dabaşê bidin xuyakirin.

Di vê meydana de zimanê kurdî -zarê kurmancî- gelek dewlemend û mezin û payedare. Ji her nîfşî helbeste, lawik, heyran, istiran, serpehati, çirok û lîztik dagirtîye. Kurd ji biçûkayî de zarokên xwe hînî van tiştan dikin. He di peçekê de, dê, ji wan re diloreni û dirok, istiran û çirokan dibêji. Di bere dinawirênî ji lewra çawa çavê xwe vedikin û zimanê xwe digerin, dest bi rist û hûnan û istiranan dikin û bi her tiştî dilizin û di şevbiwêrkên xwe de hînî van tiştan dibin. Ji lewra dibênin, ko zarokên Kurd xudriste, hozan û hişyarin, dengbêj û çirokvannin.

Lê pir cihê axîne, ko heta Sedê Bîsta jî, tişteki hêja di vê meydana de nehatiye çêkirin, nehatiye nivîsandin û belavkirin. Belkî jî, nehatiye bîra kesî, ko berê xwe bidin vî karî û karekî bi rûmet ji welat û gelê xwe re bikî.

Tenê di vî Sedê Bîstem de çend nivîşt bi zarê kurmancî li Ermenîstana Soviyatî hatine belavkirin. Çawa, ko li nav kurdê İraqê zarê soranî jî destek nivîştên hêja hatine çapkirin.

Tenê kurd, pirên kurd nikarin ji van nivîştan kareke hêja bikin, herwekû nikarin bi tevayî rewş û pergala zimanê xwe û folklorên xwe nasbikin. Ji ber ko, kurd, hemî ne bi şîwakî tevayî dixwênin û dinivîsin.

Ji lewra, di îro de, gereke bi herdû şîwan hemû nîfşên xwendewarî bête çêkirin û gotin û nivîsandin û belavkirin heta, ko rojekê karibin herdû şîwan bikin yek û bighênin hev.

Her çîqas şîweyê sorî bi pêşve herî jî, lê nikarî daxwaza xwendewarên kurd bi pirîtî bicibênî. Ji ber ko, ne weke şîwê kurmançî dewlemend û firehe, çawa ko di hindameke pir biçûk de hatiye givaştin, ko jî sedî bîst kes nikarî jê hin bibî û daxwazê nadi naskirin.

Belam şîweyê kurmançî, tevli ko zêde dewlemende û her nîfşên tore, helbeste, lawik, heyran, serpehatî, istiran, çirok û lîztikan di nav xwe de digrî û ewqas daxwazî jî didî zanin û naskirin û nazik û kêmtir tevger û kêmtir tîpe.

Xwendewarên delal, çendan, ko ev nivîstên me ne di rîza nivîstên xelkê de ne jî, lê gelek bawerim ko winê di van nivîst û nivîsaran de gelek tiştên hêja û şayanê şabaş û aferîn bibênin û bixwênin. Herwekû pir hêvidarim, ko winê piştî me re hêj xweştir û çêtir binivîsin û betir pêşve bibin. Ji ber ko, pir hêvî heye, ko çax û demên we jî ên me xweştir û çêtir bin.

Di îro de, çî tiştên ko em bixwazin çêkin, nikarin tekûz û pêkhatî bînin meydana. Ji ber ko, welatê me di îro de bi çend xêzan di nav çend dewletan de hatiye perçêkirin û hemû jî, nahêlin heta em bi zimanê xwe tiştî bibêjin û ji hawîr zor û setem weke him û latan bi ser piştî me de hatine berdan û nikarin bi hêsanî xwe ji bin giraniya wan derxin û ji zindanê wî de jî pere bi dest me nakevin û heta dewlemend û miletperwerên me jî, ne tenê çikûsin, pera nadin, belkî şerê me bi hovîtî dikan.

Ca eger hin çewtî, kêmasî jî we dîtin, rast bikin û derbasbin, li me negrin. Bê goman rojek heye, ko win van kevnenivîsta bixwênin û rast bikin, bi pêşve

bibin û kareke mezin ji wan bikin. Emê ji were kok bingehê wan deynin û win bi serve avabikin yan ji çêtir bikin û wan kevnenivîştan di refikan de bihêlin! Bere başên wan ji werebin û kêmasî û çewtî, guneh û sûc ê me bin. Ji berê de dibêjin: "Rûnê genî li ser nanê xwedî".

Di vê nivîstê de, winê helbeste, dilok, heyran, lawik, ıstiran, serpêhatî, çîrok û lîztikan jî geleka bibênin, herwekû "Bêlote", "Berdestarî", "Berdolabî", "Berdan" û di nav re hin rîstên kurmancî û gotinên pêşyan jî bibênin û dixwazim hina ji wan vewejêrim, ji hev bidim jendin û bîr û awira xwe jî li ser wan bidim xuyakirin û hina jî li hêviya we bihelim.

1965/11/27

CfGERXWfN

PÊŞGOTIN

"FOLKLORA KURDÎ" berhema mamosta Cigerxwin ya 18'an e, ku heta niha tê çapkîrîn. Bîi van hijde kitêban, qasi bist-bistûpênc berhemên wi yên neçapkîri hene. Di nav kê mîletan da edib û niviskarên mîna Cigerxwin afrandkar hene. Wi piştî xebateke 50-60 salan, xezîneyeke mezin pêşkêşî literatûra Kurdî kir.

Cigerxwin naveki mezin e. Bêşik navê seydayê mezin, wê bi herfên zêrîn derbasi diroka edebiyata Kurdî bibe. Û bêşik mezinahiya welatparêz û şairê mezin, ne tenê ew e ku, wi bi hejmareke gelekî bilind pirtûk, nivîstên hêja pêşkêşî çand, zîman û edeba Kurdî kirîye, lê herweha ew militanekî şerê azadiya gelê Kurd bû ku, ji 50 salî zêdetir, bêwestan li meydana têkoşinê xwiya kir. Heta roja dawiyê ji, bawerî hêvî û xebata xwe ji dest berneda.

Çiroka jiyana Cigerxwin, têkoşin û xebata wi ya dîrûdirêj neynika diroka gelê Kurd ya sedsala 20'an e. Di benêde pêşgotînekî da, derbarî vi insanê mezin da nivîsandin, û bi her alî va danasîna wi ne mumkun e. Lê bi kurtebirî be ji, di pêşgotîna vê xebata wi ya hêja da, em carekî disa li çiroka jiyana wi binhêrîn û wi bi hurmet bi bir binin.

Navê CIGERXWIN yê rastin Şêxmûs e. Lawê Hesen û Eşanê, di sala 1903 da, li gundê Hesarê nêzîkî Mêrdînê, li Kurdîstan Tirkîyê hatiye dinê. Malbata Şêxmûs, berî şerê cihanê yekemin, ji ber tengasiyên aborî mala xwe ji Hesarê bardîkin dibîne Amûdê. Li wir, Şêxmûs hin 9-10 salî bûye dê û bavê xwe wînda dîke. Piştî mirîna dê û bavê xwe, ew li ba xwişka xwe Asiyayê sîtar dibe, dest bi rênçberiyê, şivanti û qavantiyê dîke. Di navbera salên 1918 û 1920'an da, di riya hesin da dixebite. Di 18 salîya xwe da dest bi xwendina dinî dîke. Di sala 1928'an da icaza melatiyê distîne û dibe pêşnimêj.

Wextê Şêxmûs feqeh bû, li Kurdîstanê gelekî gerîya, jiyana gelê Kurd, erf-edetên Kurdî, pîrsgirêkên civatê baş nas kir. Bi serhildana sala 1925'a ya Şêx Seid Efendi ra, giyanê niştîmanperweriyê li ba Şêxmûs peyda dibe. Ji wê salê şûnda Şêxmûs Hesen dest bi xebata xwenasiya netewî, propaganda şerê azadiya Kurdîstanê dîke. Sedemên paşdamayîna gelê xwe, zîlm û zordestiya dewletên dagîrker, kedxwari û sitema axa û şêxên Kurdîstanê dibîne û li dijî wan şer dîke. Cubeyê melatiyê datîne aliyekî, disa dest bi rênçberiyê dîke û pêra ji helbestan dinivise. Êdî ew şervanekî azdiyê ye. Ji bo hişiyarkirîna gel, geşkirîna agirê azadiyê, helbestên wi, li se-

ranseri Kurdistanê dibin defa hawarê. Ew bi riya feqeh û melayên welatparêz xwe digihînin her derê Kurdistanê; dibin marş, dibin stran û li ser lêvên dengbêj û hozanan, keç û xortan digerin.

Cigerxwin, helbestvaneki têkoşer, ronahidar û internasyonalist e. Helbestên wi, bi peyamên şoreşger û sosyalist dagirtine. Gelê Kurd ê bîndest, berî hertîştî gereke hişiyar bibe, dost û dijminên xwe baş nasbike; wek mîlet, bi xwe, bi çand, zîman û diroka xwe serbîlînd be, xwe kêmtir nebîne, welatê xwe baş nasbike. Ji bo rîzgariya netewî û civakî, pêwîst e karker û gundiyên Kurdistanê xwe rêz bikin, qedera xwe û welatê xwe bigrin destê xwe. Pêwîst e jîna Kurd bixwîne, zane be, dişerê azadiyê da cihê xwe bigre. Hingê gelê Kurd dikare jî jiyana sedsalên navîn, jî paşverûtiya feodali xwe xilas bike, dijminên ku welat di nav xwe da parvekirine, derxe derva.

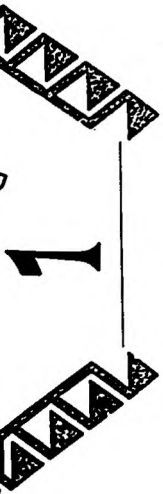
Şair û mamostayê mezin, di praktika jiyandê da, 50 salan jî bo bi cih anîna van ramanan xebiti. Heta roja dawiyê jî-22.10.1984'an da ku çavê xwe li jiyandê girt, ew endamê rêxistinêke siyasî bû... Militaneki 80 salî bû.

Aha "FOLKLORA KURDÎ" niha di destê me da, şahidike din e ku Cigerxwin ne tenê bi gotinê, bi kirinê jî rê nişan daye. Wî di vê pirtûkê da gelek nîmûneyên folklorê kurdi berhev kirîye, ew jî windabûnê xilas kirine. Cigerxwin nemir e. Gelê Kurd wê vi lawê xwe yê payebilînd, di çand, zîman û diroka xwe da hertîm bi bir bine.

X. LEZGÎN

Institut kurde de Paris

W B E S

Institut kurde de Paris

Perçê Yekem: HELBESTE Û BERDÎLAN

EZ KEVOKÎM LÊ LÊ

Ez kevokim lê, lê
Kevoka şînim way, way
Li ser bana lê, lê
Ez dixwînim way, way
Jî xelkê weye lê, lê
Har û dînim way, way
Ez aşîqê lê, lê
Çavên şînim way, way.

Ez kevokim lê, lê
Kevoka beşim way, way
Li ser bana lê, lê
Hûr dimeşim way, way
Jî xelkê weye lê lê
Ez nexweşim way, way
Ez aşîqê lê, lê
Çavên reşim way, way.

Ez kevokim lê, lê
Kevoka sipîme way, way
Li ser bana lê, lê
Xweş danîme way, way
Jî xelkê weye lê, lê
Ez xwînî me way, way
Ez aşîqê lê, lê
Jînkî bî me way, way

Ez kevokim lê, lê
 Kevoka nêrim way, way
 Li ser bana lê, lê
 Xweş diçêrim way, way
 Ji xelkê weye lê, lê
 Ez newêrim way, way
 Ez aşiqê lê, lê
 Jinka mêrim way, way.

Berî her tiştî mûsîqa wê, di Rojhilatê Navîn'de deng daye. Şeş tevger têde hene û pir bi sivikî tê gotin. Heta mirovên biyanî jî pê dilxweş dibin û bi ser xwe de dipûjinin û guhdarî dikin. Çawa, ko bi dengê Hesên Cezrawî ketiye qawan û şeritan û hatiye belavkirin. Hesên gelek xweş û sivik dibêji; lê mixabin, ko gelek çewtî û şaşîyan têkel dikî û ji cem xwe jî li ser zêde dikî û ne rast dibêji.

Lê ne guneh û sūcê Hesene. Ji ber ko, kore û nexwendîye. Diwabû bihata nivîsandin û jêre bihata xwendin û gotin.

Bi rasti, dengê Hesên Cezrawî gelek xweş û hêjaye, lê ji ber ko nexwendîye, nikarî berepêş gavên di vê meydanê de bavêji. Çawa, ko mûsîqarê kurmancî nûjen peyda nabin û mûsîqa kevnare hew bi kêrî guhê mirovên Sedê Bîstem tî.

Hesên dibêji: "Kevoka dînim", lê diwabû bigota: Kevokê dînim. Ji ber ko, kevokê nêr aşiqê kevoka mê dibî, çawa, ko dibêji: "Ez aşiqê lê lê çavê şînim" û li xwe vedigerî û dibêji: "Ez maşûqê lê lê, çavê şînim way way".

Gelek diriste, ko em bi çavê felsefê lê binêrin, ko Seydayê Cizîrî gotiye: "Aşiq û maşûqî yekbûn, şeme û hem perwane bû", lê ev diriste, eger em xwedênas bin û dikarin wê çaxê bibêjin: "Xwedê hem aşiq û maşûqe, lê di mirovan de ev hinek dijware.

Lê Seydayê Cizîrî, di berya vê ristê de dibêji: "Berî ko ev cîhan -sitêr, çerx, tevger- peyda bibin jî, îşq hebû. Lê eger, yek jê bipirsi: Ev cîhan nebî, çawa aşiq û maşûq wê hebin? Seyda, di bersîva wan de gotiye: "Herdû jî yek bûn û herdu jî Xwedê bûn."

Yanf, Xwedê weke findê ronî didî û weke perwane xwe dişewitênî. Lê ji ber Hesên ve, bi awayê felsefî, dikarin bersîv bidin û bêjin: Mirov hem aşîq û maşûqe û tev ji hev hez dikin yan jî, ji ber ko, jin û mêr ji hevîn û di koka xwe de mirovanî hemû yeke, diriste, ko aşîq û maşûq yek bin.

Çawa, "çavşîn" di awira Kurmanca de ne gelek şêrîn û xweşik. Herwekû di "Çaçanê" de hatiye gotin: "çav şîne, çav şeytanê" û carna Kurmanc dibêjin "çav pisikê". Ji ber ko, pirên kurdên welatê me çavreş û ji çavên reş yan belek hezdikin û istiran û dilokan li ser dibêjin.

Lê bestebêjê me, weke kelokorê Alîya lê hatiye, ko dibêjî, careke aşîqê çavên şîn û careke aşîqê çavên reşe; carna aşîqê jinebî û carna aşîqê jina bimêre. Ji lewra tê bîra min, ko ev dengbêj mirovekî xwedi kemaçe ye û di ber govendê re diçî û tê û dixwazî dilê dîlanvana tevan xweş bikî yan ji xwe nehêlî.

AX Û AMAN GULÊ

Ax û aman gulê
 Wey derd û derman gulê
 Wey deşt û zozan gulê
 Wey ebrû nîsan gulê
 Keça Mîrê Mûsilê
 Min destê xwe kir paxilê
 Çi paxilek xwêdayî
 Serê memika hildayî
 Min girt û ramûsayî.
 Wey ax û aman gulê.

Hey gul bû, gul bû, gul bû
 Reyhan û qernefil bû
 Baranê lê kir şil bû
 Wey derd û derman Gulê
 Wey deşt û zozan Gulê
 Hey ax û aman Gulê.

Işev şevka baranê
Cîka deyne li eywanê
Eger tu dosta minî
Eger tu yara minî
Tu jîmir were eywanê
De ax û aman gulê.

Işev şeva berfêwo
Cîka deyne li hewşêwo
Eger tu dosta minî
Tu jîmir were odêwo
De ax û aman gulê.
De ax û aman gulê

Di vir de navê keçikê (Gulê) hatiye xuyakirin û didî zanîn, ko bixwe keça Mirê Mûsilê ye, lê mixabin navê lawik nadî zanîn û heta em nizanin ji kîjan welatî ye.

Lê kurik gîlî û gazinan dikî û dibêjî "ax û aman gulê, derd û derman gulê" û didî zanîn, ko hem derde û hem dermane û gîlî û gazinên xwe tenê ji gulê, ji yara xwe dikî û dibêjî "derd û derman gulê.."

Lê bi rastî pir xweş aniye, ko hem derde û hem dermane. Raste, ko ev derd û kul û nexweşî hemî, ji destê Gulê-keça Mirê Mûsilê hatine serê wî û gotî-neke tenê kul û derdên wî derman dikî. Dektorê herî mezin Gula wî ye, ko tenê bêjî ez ji te hez dikim!

Wey deşt û zozan gulê
Wey ebrû nîsan gulê..

Ez baş daxwaza wî, ji van herdû peyvên, nasnakim. Lê gelek diriste, ko daxwaz ji deşt sînga wê bî û zozan dêmên Gulê bî? Herwekû ebrû navdarin, ko ew herdu kevanên zirav, ko qozîyên xwe bi ser hinarên dêman bi çiv û şikestî berdane, ko weke qews, qezehên meha Nîsanê xweşîya biharê didin xuyakirin.

Lê hin dibêjin, "ebrû nîsan gulê" wê çaxê bi daxwaza erê, na tê gotin, yanî ebrîwên te nîşanê erê, na didin xuyakirin. Ca eger, bi rexekî ve çivandin nîşanê erê ye, lê ko berbîjor bilind kirin nîşana na ye.

Lê çi dema, ko bi xwar ve berjêr bikî û çavên xwe pêre bigrî, dibêjî: Wey ser herdû çavê min, nîşana erê ye.

Pirê caran dost û yar bi çavan bi hev re dipeyivin. Ji ber ko, nikarin li ber xelkê her tiştî ji hev re bêjin. Carna bi çavan li hev tîn û carna jî ji hev dixeyidin.

Lê çawa xuya dikî, Gulê-Gula wî erê kiriye û belkî jî, destûra wî li ber û bostanê bejn û bala xwe daye û bê tirs û bê pirs dirêjî nav sîng û beran kiriye û gotiye:

Çi paxilek xwêdayî
Serê memîkan hildayî
Min girt û ramûsayî
Wey ax û aman gulê.

Çawa, ko tê xuyakirin, xortê kurd gihaye daxwaza xwe, wilo jî kêşan û dawîya dîloka xwe guherandîye.

Gelek caran çend beytan li ser hev dirêj dikî û carnan sê, çarka li pey hev dibêjî û her tim her çend ristên dawî digorî, xuya dikî daye ser şopa seydayê Cizîrî, weke min.

Herwekû di awira min de jî, guherandina dawî di ristê de tiştêkî pir hêja û xweş e. Lê, çima şeva barane u şeva berfe dixwazi be civane yara xwe? Bawerim, ko di şevên berf û barana de tevger gelek hindike û kes bawer nakî, ko yek bê civanê yara xwe û heta xwedîyê Gulê jî, pê şiyar nabin û meydan ji wan re vala dimênî.

AX Û EMAN ÇAÇANÊ

Ax û eman çaçanê
Keça Elî Keyanê

Bûka Ehmed Şabanê
Çav şînê çav şeytanê
Ezê çeço birevînim
Bibim dora Sînanê
Ax û eman çaçanê.

Min çeço dîbû li nav reza
Kiras sorê geweza
Çûme memkê te bi geza
Ezê çeço birevînim
Bibim welatê Xerza
Ax û eman çaçanê.

Min çeço dîbû li ser bîrê
Av kişandî bi zencîrê
Zencîr qetiya ket bîrê

Di vir de, bavê Çaçanê û xezûrê wê dane zanîn, lê negotîye ji kuye. Tenê weke, ko tê xuyakirin, gereke ji rojavayê Diyarbekir bî. Ji ber ko, tim dixwazî wê birevîni û bibî dora Cizîrê û Xerza û Sînanê, dixwazî ji welatê xwe dûrbikî, ko kes nikaribî heta şopa wan jî nas bikî.

"Çavşînê, çav şeytanê" gazina jê dikî, ne ko êrişî çavên wê dikî. Lê, çavên şîn di Kurdistanê de ne gelek şêrin û cihê rindî û payedarî ne, weke çavên reş çendan, ko li nik min gelek xweşik tene xuyakirin.

Tenê nizamim, ka dawîya rista wî, ko gotîye: "Av kişandî bi serhênî, ezê çeço birevînim", wê bi kude bibî?

Û nizamim wê bibî kîjan welatî? Ji lewra, min pitikên şîn li cihê wê danîne, lê "serhênî" yan "selhênî" navê nîfşek kûze, ko li gundê Selhê çedîkin yan jî weke kûzê Serhanê mezênê Hevêrkaye. Lê ya pêşî bêtir nêzikî daxwazê ye, tenê r bi l hatiye guhertin û ev di zimanê kurdî de tişteki tevayî ye. Ji ber ko, tîpên "Yermelûn" tev bi hev tene guhertin.

Herwekû kûzên Selhê, Batê di welatê me de gelek navdarin, ko ava wan sar dibî, yan ew avê sar

dikin.

Gelek caran lawik dibêjî "Çeçiko", ev, ko gelek caran ji bo şîranî, biçûkî di zimanê kurdî de hatiye, herwekû ev nav (Çaçanê) ji navê miletê, "Çaçan" hatiye, ko bi ciwanî û gernasî navdar û bidengin. Çawa, ko gelek caran navên welat û çîya û bajaran ji li zarokên xwe dikin, weke Çaçan, Faris, Ereb, Zagros, Rojhilat, Mîdya, Silîva, Mehabad, Barzan..

Gewez navê rengekî ye (Sorêgewez). Lê çawa li tevgerên wê temaşa kiriye, çawa çûye ser birê û zencîra wê qetiyaye? Ev tiştêkî bê gomane, ko xortekî dilgirtî herdem li şopa yara xwe çavên xwe digerênî û bi kude herî wê ji çav xwe nakî û weke siya bejna wê pêre digerî û heta di xewê şevan de jê dîr nakevî.

Herwekû daxwaza wî ji Cizîrê, Cizîra Bota ye, ko cihê derebegiya Bota bû û ji ber, ko di navbera herdû perçên Dicle de hatiye avakirin, jêre gotine Cizîr. Bi daxwaza Cizîrê, navbera du ava, du zevîya, navbera dewlet û milete.

Lê çima gotîye "Ava binê şerbiko": Ji ber, ko ava binê şerbik gelek hindike û çawa mirov vedixwî, naxwazî tiştêkî di binî de bihêlî û pir bi şîranî vedixwî û çavê hevalên mirov jî têde ye. Çawa, ko "dîmsa rezê xerzik" ji wilo şerîn û dilê mirov xweş dikî. Ji ber, ko mirov nû xwarina xebata destê xwe dixwî.

Lê xwezî dikî û dibêjî: "Xwedê te bi rizqê miko", amîn-amîn. Lê Kurdan berê gotîye: Kes bi xwezîya naghê baqê kezîya..

Lê, ez nizanîm, lawikê kurdî gihaye doz û daxwaza xwe ya na?

EMOŞÊ

Hey lê lê lê lê lê lê lê lê Emo
Xulem keçka bi dê-mo lê lê Emo
Xilxalê lingê wê-mo lê lê Emo
Bazinê destê wê-mo lê lê Emo

Kembera pišta wê-mo lêlê Emo
Guharê guhê wê-mo lêlê Emo
Xizêma pozê wê-mo lêlê Emo
Kilçivê çavê wê-mo lêlê Emo
Kilê çavê keçkê mo lêlê Emo.
Heçî xwehkê wan pakîn lêlê Emo
Ez û wan destbirakin lêlê Emo
Heçî xwehkê wan reşin lêlê Emo
Ez û wan bi hev nexweşin lêlê Emo.

Kevoka xebxeb şînî lêlê Emo
Xwel govendê dixînî lêlê Emo
Mala kala xirab kir lêlê Emo
Mala xorta dihedmînî lêlê Emo.

Pišta dêrê bi ce ye lêlê Emo
Binya dêrê bi ce ye lêlê Emo
Tu kesik lê tune ye lêlê Emo
Ji xeyrî keçka file ye lêlê Emo
Dilê min di keçkê heye lêlê Emo
Dilê wê di min tune ye lêlê Emo

Lê Emo lê Emûsê lêlê Emo
Kevoka deşta Mûsê lêlê Emo
Keroşka nav karûsê lêlê Emo
Çar gamêşa didosê lêlê Emo
Dew tune rûn difrosê lêlê Emo.

Berçem, berçem dicûme lêlê Emo
Benîştê xwe dicûme lêlê Emo
Pêrgî gewra xwe dibûme lêlê Emo
Gewr kenya ez şabûme lêlê Emo.

Di vir de , navê keçika fileh didî xuyakirin, lê,
dîsa navê lawik, bav û gund û sal û demên wê neha-
tine zanîn û nedane naskirin. Tenê deşta Mûsê didî
zanîn, ko ev keçika fileh ji deşta Mûsê ye.

Herweha didî zanîn, ko gundî û cotkare, ko
gamêş û çêlekan didosî û rûn difrosî û ji gamêşa tê

zanîn, ko mala bavê wê ne belengazin û hinek dewlemendin.

Lê reben didî xuyakirin, ko her tenê dilê wî ketiye keçika fileh û dilê keçikê neketiye. Lê, jiber, ko keçik filehe, naxwazî dilê xwe bidî xortekî misilman. Çawa, ko didî zanîn, ko bavê wê serê xwe daniye û tenê diya wê heye û keçikên bi de herdem xwe bi xeml û xêz dikin û li dor xwe digerin.

Lê reben, lawikê kurd ji xilxalê lingê wê pêketiye û heta kilçivê çavê wê û xwe di tevan re dibênî û dibêji "Xilxal û kember û bazin û guhar û xizem û kilçivê wê me", lê di awira kurdan de, ev gotin, pesindana nav dixwedane, di şeran de gelek caran wilo dibêjin. Gelek diriste, ko Seydayê Cizirî ji vir sitam dibi, ko gotiye:

Di pabosa Sîmînsayê,
Me nêrî bejn û balayê,

Le-elî eblexulesbabe-esbabesemawati

Seyda jî dixwazî lingê yara xwe ramûsî, ko belkî bighê jorê bejna wê jî û bi qozîyên çavan li bejnê temaşa dikî û ji xwedê hevî dikî, ko belkî bighê jorê wê. Lê çiqas Seydayê mezin bi istuxwarî gotiye, hewqas (lawikê Kurd bēnav) bi xurtî û bê fehêt û eşkera gotiye û pir hindik mabû, ko bêji: Ez malxwê mala wê me û ez xwedîyê malê me.

Lê çawa xuya dikî, xuyaye, ko Êmoşa wî gelek ciwan û zîba û rinde. Ji ber wilo gotiye: "Heçî xwehkê wan başin yan pakin, ez û wan destbirakin" û bicarek pišta xwe daye esmer û reşan. Heval dilbijokên reş û esmeran jî hene, ma te nebihîstiye, ko pêşyan gotiye: "Morika bi qul, bi etaran re namenî." Lê destbirakiya xortên xweh ciwan, tişteki hêja û mezine di çanûna dilgirtinê de. Dixwazî bibî destbirakê wê, ko serbest karibî herî mala wan û gelek caran bi yara xwe re mijûl bibî û civana bidin hev û carnar herin riwê hev jî. Lê, reben birayê nezan nizanî, ko hevalê wî ne ji bo wî tê û diçî mala wan û dibî destbirakê wî.

Mala kala xerabkir û mala xorta dihedimênî, ev gelek di cihê xwe de hatiye. Ji ber, ko kalên reben

nikarin heta li bejn û bala wan jî temaşa bikin û xelk ji wan re kêmasî dibêni. Lê, xort, li ser wan dişewitîn, nikarin heta qasekî li nav civatê jî rûnin û dixwazî malê xwe tev de di bejn û bala dosta xwe bidî û xanîkê xwe jî bihedimênî û ji gund jî barbikî.

Lê "kevoka xebxeb şîn"? Xebxeba Êmo bixwe ne şîne, lê kevoka xebxebşîn, gelek ciwan û zîba û rinde. Ji lewra, lawik dosta xwe kirîye weke kevoka xebxebşîn.

Herwekû dilgirtina xortê kurdê misilman çawa dilketîye keçika fileh û herdû ne ji olekê ne û di wê çaxê de bicarek ne dirist bû, ko fileh û misilman hevdi mar bikin. Lê didî zanîn, ko qanûna dilgirtinê de ol û êl nikarin devê riya mirovaniyê bigrin û mirovê çi fileh çi misilman û çi êzidî bin.

Lê bi rasti dilgirtin, ji alikî ve gelek dijwar û bitîne, lê, dost û heval û mirovên nav gund bicarek jêre dibêjin; "madem dilê wê neketîye te û tu misilmanî ew filehe, doza çi lê dikî? Çi jê dixwazî? Çima dilê xwe têşênî?

Lê evîndarî, dilgirî tu sînor û çeper û dîwaran li devê riya xwe nabênî, zindanan, kelahan, dîwarên hasinî di çirênî û derbasdibî û di keleh û bircên asê ve derbas dibî. Lê, ko dilê dostê yarê di we tunebî gelek dijware û mirin jêre xwestire û şev û ro di nav goman û sawîran de dijî û nikarî xwe bighênî peravê felatê û doz û daxwaz ji ber çavên wî weke rewewkê winda dibî. Lê, reben xuyadikî, ko careke tenê pêre kenîya ye û bi kenê wê bir dilxweş û şa bûye. Lê kenê dostê dara hêviyê avdidi. Kenê wê, kerş û qerêjê li ser dilê wî, ji ser gomanên wî dimali. Herwekû kenê dostê, nişana erêkirinê ye, peykê mizgînê ye. Dema yara wî pêre dikenî, yanî, jêre dibêjî: Gulistanê bejn û bala min bêderge li ber te vekirî ye; dikarî serbest her tiştî jê biçinî û çend sala mirov didî pey yara xwe, ko carekê bikenî yan jî bi qoziyên çavên mest û xwînrêj, tiştêkî ji mirov re dibêjî, yan kul û derdê evîndar paqij bikî. Û bi yek awire yare, mirov dighênî delavê felatê û warê lihevhatinê-aştîyê û dilê mirov ji qerêjê paqij dikî.

EZ XELEFİM

Ez xeleftim, xeleftim
Heware mîro heware,
Ez xeleftim, xeleftim
Ezdîñşêr mîrê Botane
Xwedîyê şûrê bi sedefim
Heware mîro heware
Xwedîyê şûrê sedefim
Ezdîñşêr mîrê Botane
Li nav eşîran bi gefim
Heware mîro heware
Li nav eşîran bi gefim
Ezdîñşêr mîrê Botane.

Ez xeleftê kinikim
Heware miro heware
Ez xeleftê kinikim
Ezdîñşêr mîrê Botane
Xwedîyê şûrê bi şirikim
Heware mîro heware
Xwedîyê şûrê bi şirikim
Ezdîñşêr begê Botane
Li nav eşîran bi rikim
Heware mîro heware
Li nav eşîran bi rikim
Ezdîñşêr mîrê Botane

Ez xeleftê şûvî me
Heware mîro heware
Ez xeleftê şûvî me
Ezdîñşêr mîrê Botane
Xwedîyê şûrê Misrî me
Heware mîro heware
Xwedîyê şûrê Misrî me
Ezdîñşêr mîrê Botane
Li nav eşîran bengî me

Heware miro heware
Li nav eşîran bengî me
Ezdînsêr begê Botane

Di vir de, Xelef, navê xwe û şûrê xwe û mirê xwe û hinek jî pesnê xwe dane xuyakirin. Çawa, ko navê eşîra xwe jî ji mere daye xuyakirin. Ji lewra, ev (Xelef) ji eşîra Şûva ye, ko di bin destê mirê Botan de ye. Çawa, ko em zanin, ko navê mirê Botan jî, di wê çaxê de Ezdînsêr bû yan jî Şerezdîn.

Herwekû didî zanin, ko di wê çaxê de, kalanê şûrên xwe sedef dikirin û şûrên Misrî, Kolmisrî ghiş-tibûn Kurdistanê.

Ev dîlok di ber dîlanê re tê gotin û bi giranî govendê digerênin. Çawa, ko bi giranî vê dîlokê dibêjin û davêjin berhev û li hev vedigerênin û govend li milê rastê diçî.

BARANEK BARÎ

Baranek barî ji hewrên biharê
Baranê şilkir lê desmala yarê
Geşt û seyrane lê li binya vê darê

Baranek barî lê ji hewrên payîzê
Baranê şilkir lê desmala qîzê
Geşt û seyrane lê li binya vê guîzê

Baranek barî lê ji hewrên havînê
Baranê şilkir lê desmala zînê
Geşt û seyrane lê li binya Mêrdînê

Baranek barî lê ji hewrên zivistanê
Baranê şilkir lê şeml û kitanê
Geşt û seyrane lê li binya Sînanê.

Di van çend rêzikan de her beytek duçar tê gotin û li hev vedigerênin, herwekû dîrok sê gavan davêji:

Baranek barî lê ji hêwrên biharê
Baranek barî lê ji hewrên biharê...

Di vir de "E" bi "h" bi "e" tê guhertin, çawa
"H" bi "h" tê guhertin, "geşt û seyran": Ger û
temaşakirine.

Tiştêkî pir giran di vir de nehatiye gotin. Tenê
rewşa geşt û seyranê xwe baş daye, ko di nav
baranê de çûne seyranê û çawa desmal û şar û kincê
dosta wî, yan jî keçik û jinan şil bûne û dev ji geşt
û seyranê xwe bernedane.

BEJNÊ

Bejn beyreqê lê van romîya
Lê bejnê, bejnê lê bejn û bal
Bejn beyreqê lê van romîya
Lê devî qeleme, ez gorî

Sîng dikanên lê van morîya
Lê bejnê, bejnê lê bejn û bal
Sîng dikanên lê van morîya
Lê devî qeleme mib-gorî

Bejn beyreqê lê van rimbaza
Lê bejnê, bejnê lê bejn û bal
Bejn beyreqê lê van rimbazan
Lê devî qeleme mib-gorî

Sîng dikanê lê van Bezazan
Lê bejnê, bejnê lê bejn û bal
Sîng dikanê lê van Bezazan
Lê devî qeleme mib-gorî

Di vir de dîtina bejna yarê weke beyreqên bi des-
tê Romî û rimbaza tiştêkî gelek ciwan hatiye; çawa,
ko dîtina sîga wê weke dikanên morî û bezazan xweş
hatiye. Lê tiştêkî heye, ko ew jî eve, ko ev dîrok di
çaxekî de hatiye gotin, ko beyreqên Kurdistanê ji
meydanê hatibûn danalî û beyreqên Romîyan (Tirkan)

hatine welatê me û di ser sera û bajarên Kurdistanê
ve hatine bilindkirin û hejandin. Di wê demê de ha-
tiye çêkirin, ko miletê Kurd serê xwe ji dijminê xwe
re xwar kiriye û bicarek xwe sipariye dijmin.

Lê dilgir û evîndar bi carek guhên xwe nadin van
tiştan; çawa, ko dengbêjên Kurd li ser Kemal Paşa
helbestên mezin çêkirine û guh nedane miletê xwe ka
çiqa zor setem li wan dibî.

Kemal bavê me tê wer, wer Kemalo
Şêxê şerîetê wer, wer Kemalo
Kemal bikêrî me tê wer, wer Kemalo..

Rîmbaz, ew siwarê, ko bi rimê şer dikî, yan weke
bazekî rimê dihejênî, pê dilîzî. Lê bi rastî, dengbêj,
yan istiranvan, di vê wekhevkirina bejn û bala yara
xwe û sînga wê de di meydana torevanî de ciheki bi-
lind sitandiye û ev nişana dewlemendiya zimanê Kurdî
ye. Herwekû min di zimanê Erebi de ev reng wek-
hevkiyê nedîtine; çawa, ko gelek diriste ko di zi-
manê Turkî û Farisî de jî ne hatibî gotin.

TU LI VÊ TÊLÊ

Tu li vê têtê vê tenbûrê
Delîlê dayê, dayê, dayê
Tu li vê têtê, li vê tenbûrê
Zeriyê ez mêvanê te me.
Pêşya heciya çû Xêbûrê
Delîlê dayê, dayê, dayê

Pêşya heciya çû Xêbûrê
Zeryê ez mêvanê te me
Ez radimisim te gulî hûrê
Delîlê dayê, dayê, dayê
Ez radimisim te gulî hûrê
Zeryê ez mêvanê te me

Tu li vê têlê, têla biçûk
Delîlê dayê, dayê, dayê
Tu li vê têlê, têla biçûk
Zeryê ez mêvanê te me
Dest hine kir tevli neynûk
Delîlê dayê, dayê, dayê
Dest hine kir tevli neynûk
Zeryê ez mêvanê te me
Keç digirî ez nabim bûk
Delîlê dayê, dayê, dayê
Keç digirî min nakin bûk
Zeryê ez mêvanê te me

Tu li vê têlê, li têla mezin
Delîlê dayê, dayê, dayê
Tu li vê têlê, têla mezin
Zeryê ez mêvanê te me
Dest hine kir tevli bazin
Delîlê dayê, dayê, dayê
Dest hine kir tevli bazin
Zeryê ez mêvanê te me
Keç digirî min naxwazin
Delîlê dayê, dayê, dayê
Keç digirî min naxwazin
Zeryê ez mêvanê te me.

Di vir de, "delîlê dayê" û "zeryê ez mêvanê te me" ta dawî têne gotin û carê yek ji van dikevî pişt beyta pêşî û tim li hev vedigerênin û ducar dikin û bi giranî govendê digerênin û eger em van herdu paşgiran ji koka beytê bidin jimartin, ev rist gelek dirêj dibî û ji ristên dirêj tê jimartin; çawa, ko sê gavan davêjin û di her gavekê de heşt (8) tevger hene.

Çawa, ko didî zanîn, ko keçik kirine bûk û destê wê jî hine kirine, lê naxwazî mêr bikî, ji ber, ko ne bi dilê wê dane mêr û lawik didî zanîn, ko ew jî di wê çaxê de li mala bûkê ye û ramûsana ji dosta xwe

distênî û gelek diriste, ko ew nahêlî keçik bi dest-
girtiyê xwe dilxweş bibî û dixwazî bidin wî.

Lawîk gelek bi xurtî pesnê yara xwe didî û gulî,
bazin û guhar bi carek didî hinekirin. Lê nizanîm,
çawa di vê rewşê de di şeva bûkanîyê de gihaye
dosta xwe û ramûsan jê sitendine?

Xêbûr, navê çemekî ye, ko dikevî Cizîrê û ji
Kurdistanê tê. Çawa, ko risteke min jî li ser Xêbûr
hatiye çekirin.

"Xabûr, Xabûr...

Wek daxwaza min pir dirêj û kûr."

Lê daxwaza min ji Xabûr jî kûrtir û dirêjtire. Lê em
herdû di jînê de weke hev hatine û ji hevin, lê, ew
bêhiş û bîr, ez, di îro de bi bîr û hişyarîm, bi tev-
ger û bawerîm. Lê wê rojek bê, ko ez bixwe jî, bi-
kevim warê bêhişî û bê tevgerî û bê bîr û bawerî.

TÊ JÎ MEZRÊ DE

Tê jî mezrê de, tê jî mezrê de
Belê loy loy, belê loy loy
Tê jî mezrê de, tê jî mezrê de
Belê loy, loy lawiko qurban.

Şûr girêda mertal pêda
Belê loy, loy belê loy, loy..
Şûr girêda mertal pêda
Belê loy, loy lawiko heyran.

Xwezka bi mala dostam têda
Belê loy, loy belê loy, loy..
Xwezka bi mala dostam têda
Belê loy, loy lawiko qurban.

Tê jî mezrê de sist û pistî
Belê loy, loy belê loy, loy..
Tê jî mezrê de sist û pistî
Belê loy loy, lawiko heyran.

Min bihîstî te yek xwestî
Belê loy loy, belê loy loy
Min bihîstî te yek xwestî
Belê loy, loy lawiko qurban.

Tu bi zava û ez dergistî
Belê loy, loy lawiko qurban
Tu bi zava û ez dergistî
Belê loy, loy lawiko qurban.

Herwekû di vir de tê xuyakirin, diyare, ko lawik hatiye wê bixwazî, bi şûr û meral li gundê Mezrê hatiye. Le "dergisti" yek ji çewtîyên zimanê kurdî ye, ko li şûna destgirtî hatiye gotin. Çima dibêjin destgirtî? Ji ber ko, gereke keç û xort destê hevdi bigrin û li cem du mirovan bêjin: Em hevdi bi jin û mēranî dixwazin. Lê mela ji bo, ko ji xwe re çend kaxetan bistênin, nahêlin, ko herdû destên hev bigrin û gelek caran xwe ji ber zavê yan bûkê ve didin pêş û tiştêkî jî dixwênin, ko karibin çend kaxetên xwe ji wan bistênin.

TAQÎBELEKÊ

Taqîbelekê yeman,
Taqîkê te beleke taqîbelekê yeman,
Taqîkê te beleke taqîbelekê gewrê.
Pişkojan sed û yeke taqîbelekê yeman
Pişkojan sed û yeke taqîbelekê gewrê
Ramûsim te bi heneke taqîbelekê yeman
Ramûsim te bi heneke taqîbelekê gewrê.

Taqîkê te sipî ye taqîbelekê yeman
Taqîkê te sipî ye taqîbelekê gewrê
Pişkojan sed û sî ye taqîbelekê yeman
Pişkojan sed û sî ye taqîbelekê gewrê
Ramûsim te bi dizî ye taqîbelekê yeman
Ramûsim te bi dizî ye taqîbelekê gewrê

Taqîkê te pîr sore taqîbelekê yeman
 Taqîkê te pîr sore taqîbelekê gewrê
 Pişkojan hawîrdore taqîbelekê yeman
 Pişkojan hawîrdore taqîbelekê gewrê
 Ramûsim te bî zore taqîbelekê yeman
 Ramûsim te bî zore taqîbelekê gewrê.

"Taqî" bi şîwê Omerîyan, bi daxwaza Xeftan û Mî-
tanî hatiye. Herwekû Xeftano dîlokeke Omerîyaye,
 çawa, ko mêr û jin herdû jî taqî li xwe dikin, ji ber,
 ko keçika Amûdî dibêjî:

Lolo emro, jî Amûdê heta bi duryanê
 Berfê dayê pêre tên çipkê baranê
 Neketime heyra vê berfê, vê baranê
 Neketime wê heyrê wê li taqîkê sipî
 Vedî sebxa vê qolanê..

Bi ser kirasên xwe de xort û keç yan jî mêr û jin
 werdigrin û qolan û kemberan li bejna xwe bi ser de
 girêdidin yan jî didan. Lê mîtanî ji xeftan (taqî) kin-
 tir dihate çekirin û digiha bin çokê. Lê, min, mîtanî
 li jina nedîtî ye. Bermayê Mîtane, ko di îro de Metîna
 li şûna "Milan" mane. Milan, di navber herdû avan
 (Cizîrê) de dewleteke mezin lidarxistine û dawî bûne
 du perçe: Milan û Hewr û herdû jî windabûne.

Mîtan û Hor navê miletê Kurdin, ko di Cizîrê de
 berî tarîxê bi çend hezar sal padîşahî û fermandarî
 kirine. Çawa ji tarîxê tê zanin herdû jî yek miletin.
 Lê, li ser mezinahiyê bûne du perçe û dijminên wan
 Asûr û Hêtit, destên xwe xistine nav wan û Asûran
 alîkariya Hewr kirin û Hêtitan jî alîkariya Mîtan ki-
 rin. Lê dawî herdû alî jî, ketin bin destê dijmin, ko
 ev di îro de jî heye.

Vê dewletê heta sinorê Misrê girtibû û heta rajorê
 Mûsil jî di bin destê wan de bû. Heta îro jî, bermayê
 vî miletî bi navê Metînan li rajorê Mûsil û rajorê Se-
 rêkanîyê û Wêranşarê mane û li qiraxê Pingava Sipî
 Ogarî, şop û bermayên wan pîr tene xuyakirin û di-
 tin. Li tarîxa min temaşa bikin! bi dirêjî hatiye nivî-
 sandin û ev Mîtanî û Horanî ji kincên leşkerên wan

mane û xelkê Horan ji vî miletî ne. Horanî, fireh û mezine, ji çox çêdikin û bi ser kincên xwe de li şûna Qapût li xwe dikin.

SULTANÊ

Sultanê dinya deme
Lê, lê, lê, lê Sultanê
Xilxalê lingê te me
Cîrane, Sultanê..
Bazinê zendê te me
Gustîla tilya te me
Kembera li piştê te me
Guharê guhê te me
Xizêma pozê te me
Kilçivê çavê te me
Kuçikê mêrê te bimrî
Kiryarê bejna te me
Sultanê, Sultanê..
Lê, lê, lê, lê Sultanê
Çav şînê çav şeytanê
Biçûkê mal cîranê
Bûye çaxê razanê
Tu bide min ramûsanê
Lê, lê, lê, lê Sultanê
Lê, lê, lê, lê Sultanê..

Herwekû tê xuyakirin, diriste, ko Sultanê berê xwe ji lawik guherandîye û yekî dî ji xwe re dîtî ye. Ji lewra lawik dibêjî "Sultanê, dinya deme".

Xuyaye, berî hingî Sultanê li ber digerîya û wî poz pê ne dikir. Lê niha ew li ber Sultana xwe digerî, lê nema poz pê dikî û dest bi gazin û pesnê bejn û bala yara xwe dikî û dibêjî: "Kuçikê mêrê te bimrî / Kiryarê bejna te me..." Lê çima berî, ko mêrbikî te bejna wê ji xwe re nekirî, ez benî! Niha ketiye bin darê mêrekî dî û tu bela xwe jê venakî!

Herwekû ev pesn û gotinên, ko di vir de hatine gotinê, ko ji xilxalan û heta kilçivê çavê wê hatine dî risteke dî de jî, wê bèn "de wer lê lê" û dîsa lawik piştî mirina mêrê dosta xwe ya kevnare dibî kiryarê bejna wê. Lê, dostê Sultanê dixwazî, hê li mala mêr herî nav nivînê wê û dibêjî, "Bûye çaxa razanê" Sultanê! Here mala xwe razê ezbenî! Yekî dî heye, ko di ber sînga Sultanê de razî, te di havînî de dewê xwe wînda kirye ezbenî! Dûrî bexçê camêran here! Kurda ji kevnare de gotine: "Heçî nedî axçe, naçî nav baxçe."

Xuyaye, te nexwestiye "axçe" bidî û dixwazî herî nav baxçê xelkê. Ev ne karê dilgiraye, evîndar mal û can tevde di riya dosta xwe de davejin, weke sey-dayê Cizirî dibêjî:

"Dil û can jî li ser danîn,
û zalim hêj dibêjit deyn"

"Ê gulperes bî can û dil didî", min go: "Kî didî can û dil bi gul?/ Go ev bazare, dil bi kul didî." Lê tu dixwazî bê, ko can û dil bidî, bikevî nav baxçê gulê Sultanê. Lê, ko xwedî bi te şiyar bû, tê çî ji xwe rebibêjî? Xortê tolaz û çikûs, ne ji kuştinê wêde tiştek bi destê te nakevî ezbenî!

Çavê wê şîn bin yan reş bin, çî te jê tê? Bi xwe-dîyê xwe şêrîn û xweşe, çima gazin û gilî ji xwe nakî?

Ev Sultanê, di ber govendê re tê gotin û sivik dibêjin û li ser hev tê gotin. "Sultanê dinya deme, / Lê, lê, lê.....lê, lê, lê, lê....Sultanê" û bi hev re weke sunbilên, ko ba li wan bidî, govendê dihejênin.

SÊVÊ

Hey sêvê, sêvê, sêvê!
Hey hawar, hawar sêvê!
Hêy sêvê, sêvê, sêvê!
Sed hawar, kes naxwe sêvê.

Min sêva xwe dî li ber sêvê,
Hey hawar, hawar sêvê!
Min sêva xwe dî li ber sêvê,
Sed hawar, kes naxwe sêvê.

Çigare geşkir li ser lêvê,
Hey hawar, hawar sêvê!
Çigare geşkir li ser lêvê,
Sed hawar, kes naxwe sêvê.

Sêv xeyidye mi naxêvê,
Hey hawar, hawar sêvê!
Sêv xeyidye mi naxêvê,
Sed hawar, kes naxwe sêvê.

Di vir de, tenê Sêvê li ber sêvê gelek xweş hatiye, ko sêva pêşî dosta wî ye û sêva paşî dara sêvê ye. Xuyaye, ko Sêva wî li ber dara sêvê rawesta bû û çigare vedixwar û pêre yarî dikirin û remz û raz jêre di nav xelekên dixana çigara xwe de dişandin û digot: Were sêvekê bixwe û ramûsana ji sêvekê bide. Lê xuyaye, cî ne vala bû û lawik tenê zikê xwe digivaşt û dikire hawar. Lê, kî li hawar û gilî û gazinên me rebena guhdarî dikî xortê cizirî! Cizirî dibêjî: "Kes bi dada me nepisit, gileh û dadê çiket./ Tunebit daderesek, beyhûde firyadî çiket."

Raste, hawar û gilî tiştêkî nakin. Çine ev gilî û gazin? Divê bi gernasî û mêrxasî mirov bighê daxwaza xwe. Gilî û gazin çekê reben û bêkêra ye ezbenî!

XANİKÊ TU XANÎ

Xanikê tu xanî, lê xanê
Canikê tu canî, lê canê
Te bî vî zimanî lê xanê
Konê reş danî lê canê.

Lî gelîkî tenge lê xanê
Paşa jî me dixwazî lê xanê

Hewrmêşê penge lê canê
Bajarî dûre lê xanê
Wê li me derenge lê canê.

Xanikê tu xanî, lê xanê
Canikê tu canî, lê canê
Te bî vî zimanî lê xanê
Konê reş danî lê canê.
Li gelîkî kûre, lê xanê
Ser sîngê xanê lê xanê
Hewrmêşê hûre lê canê
Rabe me birêke lê xanê
Rêka me dûre lê canê.

Hin dibêjin: "Paşa ji me dixwazî hevirmêşê hûre, penge" û hin dibêjin: "Ser sîngê Xanê hevirmêşê hûre, penge." Ca kijan raste, nizanîm. Tenê herdu jî, xweş hatine danîn. Lê di van ristan de çend tîp gereke winda bibin, yan tevgera wan neyê xuyakirin, weke: Hevirmêş, divê tu hevirmêş bibêji. Di koka xwe de hevîrê mêşê ye. Çawa ko didî xuyakirin, ko ev rista ha di çaxe koçerîya milletê kurd de hatiye çêkirin û Kurd yan koçer di çîya de bûn; ji ber, ko gelî li çola peyda nabin û hevirmêş di çaxê wan de gelek giranbiha bû û hevirmêşê Diyarbekir pir bi nav û deng bû; û didî zanîn, ko di guhaztina bûkê de, divabû tişteki giranbiha bi diyarî bidin paşa, beg û axan. Heta beşa wan li ser jina yan jinguhêzê jî hebû, yanî di çaxê koletîya milletê kurd de, ev hatiye çêkirin.

Herwekû didî zanîn, ko ev bûk ji koçeran tê guhaztin û dîrketina ji bajaran îş û karê kurdên koçer bû. Çawa, ko geliyên teng bi me didin zanîn, ko Kurd herdem dixwestin dûrî bajara herin û di cihên teng û asê de pez û sewalên xwe biçêrênin û ev bû, ko Kurd li paş kerwanê pêşveçûn û bajarîtiyê hiştine û nexwestine gavên xwe ji vê qonaxê zû bavêjin û bikevin qonaxa bajartî.

Ev jî hin"eshab" hene, ko wilo Kurd li paş hiştine:
1- Yek jê aborî ye, ko kurdan her tenê pez û se-

wal xwedî dikirin û naçare bi çol û çîya dûrî bajaran diketin.

2- Zor û setema dijmin, ko li wan dihate kirin û naçare di cihên bilind û asê de pez û sewal tenê xwedî dikirin û nêzikî avanî û bajaran nedibûn.

3- Kurd di vê rewşê de serbestî û gerdenezadiya xwe didît û xwe bi keleh û derbendên xwe payedar û serfiraz dikirin û li ber dijminên ji xwe zanatir û bîrewertir asê dibûn.

4- Ji ber, ko Fileh ji Kurdan re dixebitîn û kirîn û firotin mîrek û paşan dabûn destên wan; tenê Kurd weke leşkerên şervan li xwe dinêrîn û çawa çavên xwe vekirin, dîtîn, ko pir paşde mane û li dawîya kerwanê pêşketinê mane.

Paşa, beg û axan ev karê hovîti, koçerî bi wan gelek xweş dikir û yekî ji wan newêrabû kirîn û firotinê bikî û ji xwe re kêmasî didîtîn. Ji ber, ko karê milletên bindest ji filehên wan re bûn û ji wan milletên bindestên xwe re digotin "tat" yanî cotkar û bindest. Lê, Fileh, ji wan bêtir bi pêşve çûn û hîni dezgeh, bazirganî û hinermendî bûn û berî me keç û kur dane xwendin û çawa serbest bûn, dane pêşîya me û em li paş xwe hiştin. Herwekû di serê pêşî de, ko Erebên misilman çawa ketin welatên rojhilat û bi zor xistin bindestên xwe; mezinên wan nehiştin, ko ji leşkerî pêve tişteki di hîñ nebin û bi vî rengî li paş hiştin. Mezinên Kurdan jî, nedixwestin, ko Kurd ji şervanî û koçerî pêve tişteki di hîñ bibin û herdem di bin destê xwe de weke leşkerekî şervan digerrandin û gelek caran bi wan karên giranbiha ji dijminê xwe re jî dikirin.

DE WER LÊLÊ

De wer lê lê, de wer lê lê
Lê biçûkê kofî kêlê
Xwedê mêrê te nehêlê
Wek qeraşê li ber sêlê

Bîstkê rûnim li tehêlê
De wer lê lê, de wer lê lê.

De her deme, deme, deme
Mala barkir çûn Eceme
Ez xilxalê lingê te me
Ez bazinê destê te me
Ez gustîla tilya te me
Ez kembera li pişta te me
Ez guharê guhê te me
Ez xizêma pozê te me
Ez kilçivê çavê te me
Kuçikê mêrê te jî bimrî
Ez kiryarê bejna te me
De wer lê lê, de wer lê lê.

Ez gelekî ji vê kêşan û dilokê hez dikim û gelek caran dibêjim. Risteke pir sivik û bê ko mirov xwe bêşenî govend û dilan li ber dibî, nerm û sivik hatiye.

Kofî kumekî hişke, ko di jorê wî de textekî yan darekî du perçe biheve datênin û qumaşekî rengîn dikişênin ser û ji paşve bilind û di binya wî re gelîyekî ne pir kûr, tê xuyakirin. Ev tev didî zanin, ko Kurd ji kevnare de ji çîya û geliya bêtir hez dîkin, heta, ko kofiyên jinên xwe di rengê çiyakî bilind de, ko di jêrê wî de gelikî kûr tê xuyakirin, çêdikin. Jin bi vê kofiyê xwe payedar û serbilind dibênin û di istiranên kurdî de "kofî" gelek caran hatiye xuyakirin.

Lê çiqas ji mêrê wê ne xweşe, ko wî weke qeraşê ber sêlê nîşanî xelkê didî û dibêji: "Xwedê mêrê te nehêlê/ Wek qeraşê li ber sêlê..." Xuyaye, ko qeraşê ber sêlê çiqasî ne xweşik û bi tenî u gemare, bi pîs û tenî ye..

Herwekû "ezxilxalê lingê te me", di çend dilokan de hatiye. Ji ber ko gelek xweş û giranbihaye.

DE BERDE

De berde hay de berde
Havîne bi kul û derde
Hay de berde hay de berde..

Lo lawo destê min berde
Wexte mērêm bê ji der de
Lo lawoo, destê min berde
Mib kujî te bi serde
Serxweşo destê min berde
Hay de berde hay de berde..

Min û axurê gamêşa
Lo lawoo, destê min berde
Destê min girt û kêşa
Serxweşo destê min berde
Xwedê heqîya min bînî
Lo lawo destê min berde
Di nav van bisk û bêşa
Serxweşo destê min berde
Hay de berde hay de berde..

Min û axurê van mîya
Lo lawo destê min berde
Destê min girt û kenîya
Serxweşo destê min berde
Xwedê heqîya min bînî
Lo lawo destê min berde
Di nav hel û morîya
Serxweşo destê min berde
Hay de berde hay de berde..

Min axurê berana
Lo lawo destê min berde
Memik weke fîncana
Serxweşo destê min berde
Xwedê heqîya min bînî
Serxweşo destê min berde

Di nav hel û mîrcana
Serxweşo destê min berde
Hay de berde hay de berde..

Di kêşan û mûsîqa xwe de vê dilokê deng daye. Herwekû bi şîweyê sorî, reneki dî, pir xweş û şerîrîn dane vê dilokê. Çawa, ko bi zimanê Erebi jî, ev dilok bi kêşan û mûsîqa xwe ve hatiye guhaztin û sitandin. Lê bi rastî, bi soranî gelek xweş hatiye gotin, lê ji zarê kurmancî hatiye guhaztin û berî pêncî salî bi kurmancî, di qawana de hatiye girtin û paşê Ermena bi kurmancî bi serve zêde kiriye û mûsîqa jêrê danîne. Lê niha Sora û Ereba guhaztine.

Lê heta heta îro jî, dijminên Kurd, nahêlin, ko kurmanc bi zarê xwe bixwênin û binivîsin. Herwekû heta îro jî, hêj mûsîqarên kurmanc xwendewar ranebûne û mûsîqa kevnare hêj di pêş de ye.

Çawa, ko dewlemendên kurmanc gelek paşdemayî, kevnepêrest û malgenî û çikûsin; nikarin yan naxwazin tiştekî di vê meydana de ji miletê xwe re bikin.

Çawa, ko xortên xwendewarên kurmanc gelek nêzîkî meydana mûsîqa nabin û jê direvin, bê rûmet û qîmet dibênin!

Ji lewra, dengbêjên kurmancî jî, heta niha hêj di qalikê xwe yê kevnare de mane û nikarin gavekê bi pêş de bavêjin.

DE KÎNA MÎN, KÎNA MÎN LÊ

Hezro ye, Hezro ye lê
De kîna min, kîna min lê
Bişewitî berbiro ye lê
Zerya zer mala minê

Kina min gezo ye lê
De kina min kina min lê
Kinika mi gezo ye lê
Zerya zer mala minê.

Mardîne, Mardîne lê
De kina min kina min lê
Mardîne, Mardîne lê
Zerya zer mala minê.

Kinika min şêrîne lê
De kina min, kina min lê
Kinika min şêrîne lê
Zerya zer mala minê.

Bişewitî tim havîne lê
De kina min, kina min lê
Bişewitî tim havîne lê
Zerya zer mala minê.

Alqûşe, Alqûşe lê
De kina min, kina min lê
Bişewitî bi pûş û mûşe lê
Zerya zer mala minê.

Kinika min dergûşe lê
De kina min, kina min lê
Kinika min dergûşe lê
Zerya zer mala minê.

Cezîre, Cezîre lê
De kina min, kina min lê
Bişewitî cihê mîre lê
De kina min, kina min lê.

Kinika min wezîre lê
De kina min, kina min lê
Kinika min wezîre lê
Zerya zer mala minê.

Gelek diriste, ko kina wî ji nav Silîva bî, lê navê
Mardîn, Alqûş û Cezîr ji bo ristê anîne. Ji ber, ko
nabî kinika wî ji van bajarên tevan bî û her tenê di-
xwazî pesnê kina xwe bidî û tiştê, ko ji me re daye
zanîn, tenê kina wiye, ko xuyadikî dosta wî kine. Lê
gelek gotinên, ko duri daxwazê ne di nav rista xwe
de anîne. Tenê ji bo, ko kêş û dawî weke hev bîn
"kinika min gezo ye"/ kinika min şêrîne"/ "kinika
min dergûşe"/ "kinika min wezîre"..., ji bo dawî û
kêşan hatine.

ZÊRZEYNEBÊ

Zêrzeynebê, Zeynebê
Kûz li milan cêr li destan
Şandime sûka Helebê.

Zêrzeyneba Hesênî
Zêrzeynebê, Zeynebê
Kûz li milan cêr li destan
Şandime sûka Helebê.

Tub qolan û bazinî
Zêrzeynebê, Zeynebê
Kûz li milan cêr li destan
Şandime sûka Helebê.

Ji bextê min re dipesinî
Zêrzeynebê, Zeynebê
Kûz li milan cêr li destan
Şandime sûka Helebê.

Zêrzeyneba Ertoşî
Zêrzeynebê, Zeynebê
Kûz li milan cêr li destan
Şandime sûka Helebê.

Te li serî qereboşî.
Zêrzeynebê, Zeynebê

Kûz li milan cêr li destan
Şandime sûka Helebê.

Payê ji min re difroşî
Zêrzeynebê, Zeynebê
Kûz li milan cêr li destan
Şandime sûka Helebê.

Zêrzeyneba Şikakî
Zêrzeynebê, Zeynebê
Kûz li milan cêr li destan
Şandime sûka Helebê.

Te kofî ji barê gaki
Zêrzeynebê, Zeynebê
Kûz li milan cêr li destan
Şandime sûka Helebê.

Hero, hero li awakî
Zêrzeynebê, Zeynebê
Kûz li milan cêr li destan
Şandime sûka Helebê.

Hero li cem axakî
Zêrzeynebê, Zeynebê
Kûz li milan cêr li destan
Şandime sûka Helebê.

Koka dilokê bi vî awayê jêrî tê gotin û hatiye da-
nîn:

Zêrzeynebê, Zeynebê
Zêrzeyneba Hesenî
Tu bi qolan û bazinî
Ji bextê min re dipesinî.

Zêrzeyneba Ertoşî
Tel serî qereboşî
Payê li min difroşî.

Zêrzeyneba Şikakî
Te kofî ji barê gaki

Hero, hero li awakî.

Lê evên dî hemî zêde ne. Tenê Dîlok pê xweş dibî
û govend pê tê gerandin.

Lê xuyaye, ko keçik ji avê tê û li rê ji lêwik re
gotiye: "Dixwazim xemî û xêza min ji Helebê bikirî!"
Reben naçare çuye Helebe u xwe jere pesinandiye u
paye kiriye, gelek caran gotina xwe guherandiye.

ZÊRBERBENÎ

Zêrberbenî, berbenî
Xala li gerdenê, li gerdenê
Zêrberbenî, berbenî
Zêrê li ber çenê, ez benî.

Wêl nav bexçê gul çinî
Xala li gerdenê, li gerdenê
Wêl nav bexçe gul çinî
Zêrê li ber çenê, ez benî.

Mel hev nerî keç kenî
Xala li gerdenê, li gerdenê
Mel hev nerî keç kenî
Zêrê li ber çenê, ez benî.

Zêrberbenî, em yekin
Xala li gerdenê, li gerdenê
Zêrberbenî, em yekin
Zêrê li ber çenê, ez benî.

Hafê reza bi helekin
Xala li gerdenê, li gerdenê
Hafê reza bi helekin
Zêrê li ber çenê, ez benî.

Lawno qîzik henekin
Xala li gerdenê, li gerdenê
Lawno qîzik henekin.
Zêrê li ber çenê, ez benî.

Zêrberbenî em done
Xala li gerdenê, li gerdenê
Zêrberbenî em done
Zêrê li ber çenê, ez benî.

Hafê reza bi hirmone
Xala li gerdenê, li gerdenê
Hafê reza bi hirmone
Zêre li ber çenê, ez benî.

Lawno qîzik gezone
Xala li gerdenê, li gerdenê
Lawno qîzik gezone
Zêrê li ber çenê, ez benî.

Zêrberbenî em çarin
Xala li gerdenê, li gerdenê
Zêrberbenî em çarin
Zêre li ber çenê, ez benî.

Hafê reza bi hinarin
Xala li gerdenê, li gerdenê
Hafê reza bi hinarin
Zêrê li ber çenê, ez benî

Lawno qîzik gulnarin
Xala li gerdenê, li gerdenê
Lawno qîzik gulnarin
Zêrê li ber çenê, ez benî.

Zêrberbenî em şeşin
Xala li gerdenê, li gerdenê
Zêrberbenî em şeşin
Zêrê li ber çenê, ez benî.

Hafê reza bi şebeşin
Xala li gerdenê, li gerdenê
Hafê reza bi şebeşin
Zêrê li ber çenê, ez benî.

Lawno qîzik keleşin
Xala li gerdenê, li gerdenê
Lawno qîzik keleşin
Zêrê li ber çenê, ez benî.

Ev rista han li ser awayê Ewrûpî tê gotin û gelek bi tore hatiye danîn. Weke: "Zêrberbenî", "Xala li gerdenê", "ez benî" gelek bi tore hatine bidarvekirin. Meger çenda li pey hev çend car hatine jî, lê gelek xweş hatine danîn.

Lê tenê "Wê li nav bexçe gul çinî", "Me li hev nêrî keç kenî" min zêde kirine. Ji ber, ko beyta pêşi kurt û bê heval bû. Lê bawerim, pir xweş hatiye gotin. "Gulnar": Gula hinarêye; "Keleş": Rêgir û talankerin. Lê em yekin, em done, em sêne, çarinpênc negotiye. Ji ber, ko dilokvan nikaribû li wê gorê pesnê keçikan bibêjî û ez divê jî cem xwe bi serve zêde bikim, ko gazina jê nekin.

ZEKO, ZEKÎYA

Zeko, Zeko, Zekîya
Zeko dî li ser xanîya
Tena-tena dimeşîya
Berfa bişev barîya
Li ser zîmana helîya
Kevanê libûdçîya
Bi ser mî de tevîya
Mî dest avêt gulîya
Hel û morî qetîya
Bîna misk û mawerê
Bi ser mî de fûrîya
Ketim dilê mî eşîya.

Zeko, Zeko, Zeynebê
Hat kerwanê Helebê
Danî li devê neqebê
Temênîya mil tebê

Tul nerîne miqatebê
Mi devê xwe kir xebxebê
Tez kuştîm, tez helandîm
Kirim darê lewlebê
Xwedya şara qesebê
Lê Zeko, Lê Zeko..

Mi Zeko dî li ber dîwêro
Bisk berdane ji hawêro
Ramûsankê bide min
Ji qirikê berjêro
Ji binya qulpa guhêro
Ji kê tirî ji kê newêro
Tîrsa te kûçikê mêro
Teres çûye bajêro
Kengî wê bê ne bixêro
Lê Zeko, le Zeko..

Lê, lê lêlê lê Zeko
Tu bi qedrê bavê xwe ko
Tê derî li min veko
Tê xeta sor simbêla
Di boxaza qirka xwe ko
Bere mêrê te bimrî
Xwedê te bi rizqê meko
Lê Zeko, lê Zeko..

"Libûdçî", gotineke ji Erebi û Turkî gihaye hev û ketiye nav zimanê kurdî; "Mawer", ma û werd e, ji du gotinên Erebi hatine nav zimanê me. Bî daxwaza "gulav"e, "xebxeb"e hindama têrgoşte, ko dikevi binya gerdenê (di bin çenê re ye). "Gerden" qirike û "gerdenî" ew toqê zêrînî yan jî zivînî, ko dixin gerdena qizik û jinan. Lêwleb , ko di dolabê de si-vik digeri, herwekû "boxaz": tengasiya qirikê ye; dengbêj, gerden keçikê weke Boxaza İstanbul dibênin û jêre dibêjin: Boxaza qirikê.

Rist nerm hatiye û govendê li ber wê bi nermî di-kin. Lê gotinên wê ne sade kurmanciya gewrîn û

herkes nas dikî. Lê bi rastî, "berfa bişev bariya", "kevanê libûdçiya" gelek xweş û bi tore hatine. "Berfa bişev bariya", gelek sipî û paqije; dilgir riwê yara xwe di bin perda weke şeve de gewr û sipî ditiye, ko weke berfa bişev hatiye û li ser zimanê mirov diheli.

Lê "kevanê libûdçiya" didî zanîn, ko yara wî gelek bejin bilinde, ko çawa destê xwe tavêjî guliyên wê, weke kevanê libûdçiya bi ser bejna wî de xwar dibî yan jî, belkî reben bixwe kinik bî, ko hemberî demê gulî nabî û naçare destê xwe tavêjî guliyên wê û bi ser xwe de xwar dikî.

Çawa ko tê zanîn, ko wê çaxê keçikên kurdan misk û mawer bixwe dadikirin, ko bîna wan bi xortan xweş bibî. Çawa tê zanîn, ko sinbêlê lêwik sor û ziravin.

ZEYNO, ZEYNEBA MÎN

Kirasê Zeyneb melese, Zeyneba min
Min dabû ber meqese, Zeyneba min
Herçî dosta wî tune, Zeyneba min
Li herdû dinya bêkese, Zeyneba min.

Kirasê Zeyneb mebrûme, Zeyneba min
Hûrik-hûrik didrûme, Zeyneba min
Herçî dosta wî tune, Zeyneba min
Li herdû dinya mehrûme, Zeyneba min

Kirasê Zeyneb tîrgale, Zeyneba min
Min daye ber pergale, Zeyneba min
Herçî dosta wî tune, Zeyneba min
Li herdû dinya bêmale, Zeyneba min.

Kirasê dostê çî dibî bere bibî, lê bi rastî, herçî dosta wî nîne li herdû dinya (eger dinyake di hebî?) bêkese, mehrûme û bêmal û mirove, heta jîna wî jî, bêkêr û nehêjaye.

Lê "tîrgal", min ji cem xwe danîye; ji ber, ko "tîrgal" di wê çaxê de nebû û "pergal", rastika terzî û feleknasa ye, pê xêzikan çêdikin.

ZEYNO

Hey lêlê, lêlê lê lêlê Zeyno
Ëvare cîka deyno lêlê Zeyno
Sibhê cîka hilmeno lêlê Zeyno
Ramûsankê bide min lêlê Zeyno
Heta salek dî bideyno lêlê Zeyno
Navê keçkê nizanîm lêlê Zeyno
Navê lêwik Hiseyno lêlê Zeyno

ZİRĀV, ZİRĀV

Zirav, zirav, zirav, zirav
Lê keçko ziravê
Gewrê bozê, li mala bavê
Lê keçko ziravê
Mij te pêve kesek navê
Lê leylo ziravê
Lê mij te pêve kesek navê
Lê Leylo ziravê.

Ew zirave weke mûye
Lê Leylo ziravê
Devê deryê me re çûye
Lê keçko ziravê
Mîd go ax û ted go ûye
Lê Leylo ziravê
Lê mîd go ax û ted go ûye
Lê keçko ziravê.

Ew zirave weke teşî
Lê keçko ziravê
Devê deryê mere meşî
Lê Leylo ziravê
Mîsk û mawer jê diweşî
Lê keçko ziravê

Lê misk û mawer jê diweşî
Lê keçko ziravê.

Ew zirave weke dezi
Lê Leylo ziravê
Devê deryê mere bezî
Lê keçko ziravê
Mid go ax û ted go xwezî
Lê Leylo ziravê
Lê mid go ax û ted go xwezî
Lê keçko ziravê.

Ew zirave weke taye
Lê Leylo ziravê
Devê deryê mer bazdaye
Lê keçko ziravê
Mid go ax û ted go aye
Lê Leylo ziravê
Lê mid go ax û ted go aye
Lê keçko ziravê.

Bi rastî di vir de, rîstevanê me ne pêzanekî mezin bû, ko bejna dosta xwe kiriye weke "teşî", "mû", "dezi". Belkî tenê ji bo kêşan û lihevhatina rîstê anî bin. Lê ji ber, ko "teşî", "mû", "dezi" li cem Kurdan berrûmet û nehêjane tiştêkî; gereke nexista nav rîsta xwe. Tenê, reben gelek axîn û xwezî xistine nav rîsta xwe; herwekû ne bihîstîye, ko kurmanca gotiye: "Kes bi xwezîya nagrî baqê kezîya"; herwekû ax, oy, ay tev alavên êşê ne, alavên keser û nexweşîye ne. Xortê Kurd tenê ji me re didî zanîn, ko Leyloka wî bejin zirav û rîsta xwe bi veger anîye û veger di rîstê de ne gelek ciwane.

Çaxa ez li Bexdayê seydayê perçê Kurdî bûm, min ji xwendevanên xwe xwest, ko her yek ji wan ji min re di pesnê keçekê yan tiştêkî de nivîsarekê binivîsî û tevan her yek tiştêk nivîsîn. Lê yekî ji wan xalên yara xwe weke qetranê reş nîşan dabûn û çawa min jê pirsî: "Eger dosta te qetranê di riwê xwe bidî gelek ciwan dibî?" Lê wê çaxê mêrik naskir, ko ez çi

dibêjim. Ji lewra got: "Belê mamosta, min şaşî kiriye, gereke min wilo negota." Meger, çendan daxwaza wî her tenê reşayî bu jî, lê kes xal û xet û nîşanên yara xwe nakî weke qetranê.

Ca rîstevanê me jî, bejna yara xwe kiriye weke teşî, mû, dezî. Lê çî xweşikayîya wan heye? Heta, ko bejna Leyloka xwe weke wan biki! Tenê di kêşan û dawî de pir xweş anîne.

JÎ PELÊ DARÊ

Ji pelê darê, lê ji pelê darê
Kirasê Meymo, lê ji pelê darê
Min dirûtî lê par biharê
Kirasê Meymo, lê ji pelê darê
Sed pîroz bî lê li bejna yarê
Kirasê Meymo, lê ji pelê darê.

Ji pelê gwîzê, lê ji pelê gwîzê
Kirasê Meymo, lê ji pelê gwîzê
Min dirûtî lê par payîzê
Kirasê Meymo, lê ji pelê gwîzê
Sed pîroz bî lê li bejna qîzê
Kirasê Meymo, lê ji pelê gwîzê.

Ji pelê ketê, lê ji pelê ketê
Kirasê Meymo, lê ji pelê ketê
Min dirûtî lê ji bo dawetê
Kirasê Meymo, lê ji pelê ketê
Sed pîroz bî lê li bejna te tê
Kirasê Meymo, lê ji pelê ketê.

Ji pelê bîyê, lê ji pelê bîyê
Kirasê Meymo, lê ji pelê bîyê
Min dirûtî lê bi derzîyê
Lê kirasê Meymo, lê ji pelê bîyê
Sed pîroz bî lê li te zerîyê
Lê kirasê Meymo, lê ji pelê bîyê.

Di vir de, cara pêşîne, ko mirovek kirasê yara
xwe ji pelê dara çedikî, bi derzî bidrû û pêşkêşî
dosta xwe bikî. Herwekû tê xuyakirin, lawik terzî ye
û her kes ji karê xwe mijûl dibî. Lê wekî dî, tişteki
hêja tede nîne, ko em bidin xuyakirin. Tenê navê
dosta xwe daye zanîn, ko Meymo ye û kirasê wê di-
dirûyî û geleka li ser kirasê yara xwe gotîne.

ŞEMLÊ, ŞEMLANÊ

Şemlê, şemlê, şemlê, şemlê
Li mala bavê Şemlanê

Ew hêlînê qaz û maza
Li mala bavê Şemlanê
Hêlîn çêkir li serê gaza
Li mala bavê Şemlanê
Ez ramîsim gerdengaza
Li mala bavê Şemlanê.

Ew hêlînê qaz û çûka
Şemlê, şemlê, şemlanê
Hêlîn çêkir li ser sûka
Li mala bavê Şemlanê
Ez ramîsim qîz û bûka
Li mala bavê Şemlanê.

Ew hêlînên qaz û beta
Li mala bavê Şemlanê
Hêlîn çêkir li serê xeta
Li mala bavê Şemlanê
Ez ramîsim van hirmeta
Li mala bavê Şemlanê.

Ew hêlînê çûk û zîza
Li mala bavê Şemlanê
Hêlîn çêkir li serê gwîza
Li mala bavê Şemlanê
Ez ramîsim bûk û qîza
Li mala bavê Şemlanê.

Navê dosta xwe daye zanîn, ko Şemlê yan Şemlanê ye. Çawa, ko didî zanîn, ko herdû çûne li hêlîna digerin, lê qaz, çûk, bet û zîz ji bo ristê anîne. Tenê "gaz û maza", "gerdengaza" ne bi daxwazekê ne; Gaza pêşî çiya ye û gaza paşî ew hasîne, ko cil û caw pê dipîvin. Lê daxwaza dengbêj, ne dilgirtine, belkî tenê ramîsan û tolazî ye; tenê gelek ji Şemlanê hezdikî.

ŞÊRÎNÊ TEVDE GUL

Ez jî gula gule zerim
 Şêrînê tevde gul
 Devê deryê wer diherim
 Şêrînê tevde gul
 Dosta lawkê xwey esmerim
 Lê şêrînê tevde gul.

Ez jî gula gule sorim
 Lê şêrînê tevde gul
 Devê deryê wer diborim
 Lê delalê tevde gul
 Devê deryê wer diborim
 Lê şêrînê tevde gul.

Ez jî gula gule sipî me
 Lê şêrînê tevde gul
 Devê deryê wer borî me
 Lê şêrînê tevde gul
 Dosta lawkê xwey gundî me
 Lê delalê tevde gul
 Dosta lawkê xwey gundî me
 Lê delalê tevde gul.

Di vir de navê keçikê Gulê ye û lawik dibêjî: "Şêrînê tevde gul/ lêlê gulê tevde gul..." Carna Gula wî sor û sipî û zere û Gula wî ser û pa weke guleke geş li ber çavê wî tê xuyakirin. Lê bi rastî "şêrînê tevde gul" gelek xweş hatiye. Çawa, ko

keçik jî didî xuyakirin, ko lawikê wê gundiye û esmere û gundî ji xwe hemî esmerin. Ji ber, ko kar dikin û li ber tava havînê dixebitin.

Herwekû keçik ne belaş di devê deryê mala bavê lêwik re diçî û tê. Dilê malwêran, mirov naçare bişer mala bavê dostê de dibî û mirov bi kude diçî di devê deriyê mala bavê dostê re derdikevî, weke kehreba evîn mirov bi ser mala bavê yarê de dikşenî.

Helbeste gelek xweş hatiye danîn û kêşan û dawî jî pir xweş hatine.

LÊ MEYRO, MEYREMÊ

Erdik bi dare lê Meyro, Meyremê
Erdik bi dare, li erdikê rûmenê.

Gur tê bixare, lê Meyro, Meyremê
Gur tê bixare, li erdikê rûmenê
Çavê wî l'kare, lê Meyro, Meyremê
Çavê wî l'kare, li erdikê rûmenê

Erdik bi erxe lê Meyro, Meyremê
Erdik bi erxe, li erdikê rûmenê
Gur tê bi çerxe lê Meyro, Meyremê
Gur tê biçerxe, li erdikê rûmenê
Çavê wî l'berxe lê Meyro, Meyremê
Çavê wî l'berxe, li erdikê rûmenê.

Erdik bi nîske lê Meyro, Meyremê
Erdik bi nîske, li erdikê rûmenê
Gur tê bi tîske lê Meyro, Meyremê
Gur tê bi tîske, li erdikê rûmenê
Çavê wî l'gîske lê Meyro, Meyremê
Çavê wî l'gîske, li erdikê rûmenê.

Erdik bi geze lê Meyro, Meyremê
Erdik bi geze, li erdikê rûmenê
Gur tê bi leze lê Meyro, Meyremê

Gur tē bi leze, li erdikē rūmenē
Çavê wî l'peze lê Meyro, Meyremê
Çavê wî l'peze, li erdikē rūmenē.

Didî xuyakirin, ko Meyro hêj zaroke û li ber berx
û kar û peze û bi hevalên xwe re rûniştiye û destû-
ra gur li berx û pez daye. Lê eger li erdê rūmenê
wê li ku rûnê? Vaya dixwazî, ko li ser çoka wî rûnî
yan tim ji piya bî û pêre bigerî.

Dawî û kêşan gelek xweş hatine û dîlan sivik li
ber dibî û carna jî bi lotik xwe tavêjin.

XEYDA

Keyda, xeyda
Lê, lê Xeyda
Xulama keçka seyda
Lê, lê Xeyda
Ezê bêjim me xeda
Lê, lê Xeyda
Ramîsankê bide min
Lê, lê Xeyda
Siba vî çaxî eyda
Lê, lê Xeyda.

Mala Xeyda li derê çeme
Lê, lê Xeyda
Ez mêvanê Xeyda xwe me
Lê, lê Xeyda
Îşev ez mêvanê te me
Lê, lê Xeyda
Kûçkê mērê Xeyda bimrî
Lê, lê Xeyda
Ez kiryarê bejna te me
Lê, lê Xeyda.

Lêlê Xeyda, xeydokê
Lê, lê Xeyda

Biçûkê şemamokê
 Lê, lê Xeyda
 Şêrinê xweş bihokê
 Lê, lê Xeyda
 Ramîsim te zarokê
 Lêlê Xeyda., lêlê Xeyda..

Di vir de, Xeyda, navê keçikê ye. Çawa, ko Xeyda ji mala mêrê xwe ji xeyidye û hatiye mala bavê xwe, ko seydayê gunde. Lawik pir xweş gotiye, ko "iro ramîsanek bide min, lê sibê vî çaxî eyde û dizanî, ko roja eydê mala seyda vala namênî, ko karibî ramîsanekê ji Xeyda xwe bistênî.

Govend sivik digeri û xwe pêre dihejin. Kêşa sivike û dawî gelek xweş hatiye, ko him navê dosta wî ye û him gotin û peyvên bilind û xweş anîne
 Wek: Ezê bêjim mexeyde, ez kiryarê bejna te me.

Ev ji rêza ristên xweş û baş tê jimartin. Lê çima gotiye: "Ez mêvanê Xeyda xwe me / Îşev ez mêvanê te me", wilo gotiye, ko baş deng herî Xeyda û dilê wê gelek xweş bibî. Çawa, ko Eburnewas gotiye: "Xemrê bide min û beje ev xemre! da wekû guhê wî ji xweş bibî. Ji ber, ko her penc alavên hişyarî çev, guh, tam, bin, destdan pê xweş bibin tişteki zêde ye.

Lê çima dibêji: "Kûçikê mêrê Xeyda bimirî, ez kiryarê bejna te me, lê lê Xeyda". Ji ber, ko jina bédilî wan didin mêr û difroşin, nadin xortekî, ko dilê wê girtiye û pirê caran mirovên gemar û çepel bi perên pir, jinên ciwan û xweşik dikirin û naçare jin çavê xwe li dostê xweyê berê yan ji, xortekî ji mêrê xwe çetir û ciwantir digerênî; û mêrik dixwazî zû mêrê wê bimirî, ko karibî bi jinebitî ji xwe re bênî.

Serpêhatiyên Kurdistanê, pirê wan li ser jinên bi mêr hatine. Ji ber, ko bi zor yan bi pera keçên xwe difiroşin û didin mirovên çepel, ko keçik naxwazî riwê wî bibênî. Naçare, jinên kurd çavê xwe berdidin tolazî û gazina ji mala bavê xwe dikin, ko çawa nedane yekî, ko bixwe ji xwe re dibû û dane vî gendelê mêra û gelek caran jin û yarê wê têne kuştin û

carna jî hevdî direvînin û bi çolan dikevin. Çawa, ko pirê caran hevdî berdidin û jinik yekî dî dikî, lê careke dî ne bi dilê wê ye. Ev hemî jî, ji ber ko qelen gelek distênin û jina, ko qelenê wê pir bî, sere xwe bilnd dikî û xwe payedar dibênî.

Lê bi rastî, gereke ev qelen ji nav kurdan bê rakirin û jin bi dilê xwe ji xwe re xortekî bistênî. Ji ber, ko jin jî weke mêr serbest û gerdenazade û ne kole ye. Çawa, ko dibêjin: "Bere dilî bi dil bî,/balîfa bin serê me kevir bî,/ tûrê parsê li mil bî,/ xwarina me gilgil bî.."

Çiqas mêr dewlemend û xwedî gund bî, lê jin jê hez nakî, ko ne bi dilê wê bî! Wê her û her çavên xwe berdî derve û gilî û gazinan ji mala bavê xwe bikî û belkî carnan jî, nifira li wan bikî. Tenê ji ber, ko bê dilî wê dane merekî, ko jê hez nakî.

Tenê dermanê vê nexweşiyê, xwendin û pêşveçûna miletê Kurde. Paştamayîna miletê me, ev reng-çewtî afirandine.

XEZALA MÎN

Xezala min, delala min
Hey hêrî, hêrî, hêrî
Xezala min, delala min
Xezala li berya jêrî
Xezala min, delala min
Koçera ser bixêlî
Xezala min, delala min
Koçeran pez da bêrî.

Xezala min, delala min
Xezalêl beryê çarin
Xezala min, delala min
Her çar jî, bi kum û şarin
Xezala min, delala min
Her çar jî, bi dost û yarin.

Xezala min, delala min
 Xezalêl beryê şeşin
 Xezala min, delala min
 Xezalêl beryê şeşin
 Xezala min, delala min
 Her şeş jî, bi şarên reşin
 Xezala min, delala min
 Her şeş jî, xweş keleşin.

Di vir de tê xuyakirin, ko di çaxekî de jinên koçera jî bi kum bûn. Lê îro li serê jinê koçeran kum nayên xuyakirin. Ji ber, ko Kurd û Ereb gelek caran têkeli hev dibûn û Kurdan xwe Erebî girêdane. Lê gelek diriste ji koçeran jî digotin: "Ereb, tenê bi daxwaza koçer hatiye û di awira misilmana de, heçî kesê di kona de Ereb tên jimartin. Ji ber, ko koçerî, bi daxwaza Bedewî ye."

Ev helbeste giran hatiye û govenda li ber wê jî girane û diriste, ko bi tiliyên hev bigrin. Daxwazên bilind tede xuya nakin. Tenê kêşan û dawî gelek xweş û nerm hatine.

FERHO

Ferho bavê Uzêre
 Axa bavê Uzêre
 Talan anî ji berjêre
 Talan anî ji berjêre.

Ferho tu bavê Emînê
 Axa tu bavê Emînê
 Talan anî ji Mardînê.

Ferho ez birîndarim
 Axa ez birîndarim
 Ji derdê gewran dinalim.

Belkî hêj bêtir bî, lê ez hew jê dizanim. Ferho, kurê Uzêr Axa ye, ji malmezînen Xerza ye. Di navbera wan û Êzîdiyên Xaldan de gelek şerên xwîndar

çêbûne û bi hezaran mirov ji herdû rexan hatine kuştin û dawî Ferho Axa bixwe hatiye kuştin û Xalita çûne Şengalê.

Lê rojekê, hespê Ferho Axa di bin de hate kuştin û dijmina nêzikî lê kirin, tenê Mehmûdê Xulem le ber axê peya bû û got: "Axa! bere maleke bêxwedî bî û ne êleke bêserî bî!" û hespê xwe da axê û ew hate kuştin.

Di wê çaxê de û belkî di her çaxê de, ev tistekî raste. Ji ber ko, eger malek bêxwedî bimênî axa û êl dikarin wê malê xwedî bikin, lê, ko êl bêserî bimênî gelek diware, ko eger yekî dî ji êlê yan ji malbatê weke ê kuştî hebî yan bibî.

Êla bêserî, weke miletê bê dewlet û sereke; di nav destan de belav dibî û dikevi ber zor û setema dijminan û ji hev belav dibî. Herwekû Plîxanov dibêjî: "Dewra peyayê baş di tarîxê de heye, ko ne mirovekî baş bikevi pêşiya miletekî, partiyekê, wê zû ji hevde bikevin û nikarin tişteki bibin serî."

Çawa, ko heta îro jî, rûpelên tarîxan ji kar û qenciyan mirovê baş, di her warî de hatine dagirtin. Eger bi xeydî yan nexeyidî, mirovên baş, lîzeke mezin di tarîxê de digerênin û şopeke mezin bi şûn xwe ve dihêlin.

Ev jî giran hatiye û li ber wê dîlan giran digere.

KEZÎZERÊ

Kezîzerê, kezîzer
Xulam memkê gilover
Serî sor û binî zer
Mîna berfa zinarê
Sîka dara tim li ser
Mîna sêvên Xelatê
Serî sor û binî zer
Mînane penîrên ter
Mîn givast û av jê her
Tu ji govendê were der
Te ramûsim, cardî her
Te divê her û te divê mer.

Kezîzerê lewendê
Gewrê, bozê, bilindê
Kevoka nava gundê
Sîng doşek, balîf zendê
Ez ramûsim te rindê
Destê xwe bi destê min de
Tevde herin govendê.

Kezîzerê hithîtî
Li binya mala şemitî
Dawa têqî lewitî
Dilê lêwik şewitî.

Kezîzerên me çarin
Her çar jî bi kum û şarin
Hilma memkan em xwarin.

Kezîzerên me şesin
Her şes jî bi şarên reşin
Hilma memkan çi xweşin..

Didî xuyakirin, ko por zerîne û serê memikên wê nû hildane, weke sêvên Xelatî ne, serî sor û bin si-pîne, weke berfa zinarê Mêrdînê, ko siya daran tim li sere.., çi tiştên giranbiha gotine!

Kezi, guli, ew porê hûnayî yan jî badayî ne, ko bi paşde te berdan û bisk, ew porê, ko bi ser dêmên jinan de tene xwar û carna çivan didin xwe û bi alikî de serê xwe xwar dikin yan jî jin wan bi ser hinarên riwê xwe de xwar dikin, ko karibin neçirê li dilê rebenê weke me bikin. Lê zulf, ew çend tayên porin, ko bi ser eniya jinan de tene xwar û gelek caran jî perçe-perçe dibin û hin ji wan weke dûvê dûpişkan serê xwe berjor, bi ser erprî, boşî, temezî, qolên zêran de bilind dikin û eniya gewr weke rojeke, ko bikevî nav hewran û carnar li me ronî didî, tê xuyakirin û tîrejeke tava evîndarî tavêjî dilê evîndar û bi carek di nav pêti û agir de dihêlî.

Lê dengbêjê me gelek bi memikan ve maye û gelek pesnên giran ji wan re anîne. Lê ji ber, ko sêv hişk

û berf sare, li xwe vegeriya ye û gotiye: "Mînane penîre ter", ko mirov bigivêşî û av jê herî, wey mal-wêran! Te çiqas bi hostayî pesnê memik û sînga yara xwe daye, ko te Cizirî û Xanî bînav û deng hiştine!

Herwekû ne tenê li ser memik û sîngê maye û berê xwe daye zendên dosta xwe û gotiye: "Sîng doşek, balîf zende", eger wilo bî, raste, yara mêrik lewend; gewrê, bozê, bilindê! îdî ka jina ji vê lewenda te şêrintir û xweşiktir bî ez benî! Lê camêr dixwazî govendê jî, erê wele! Eger wilo ji kê ji me re herî serî, emê pêre herin govendê û lotika jî bidin. Ma, kî ji ramîsanê jinê wilo gewr, boz, lewend direvî. Ma nabênî, seydayê me Cizirî çî dibêji:

"Di pabosa sîmînsayê,
Me nêrî bejn û balayê.
Le êlî Eblexulesbabê,
Esbabesemawatî."

Gerîtî, rengeke di navbera esmer û boz de ye. Lê boz çend rengin. Şînboz, reşboz, sorboz ewin, ko rengê sor, yan şîn yan reş di nav bozîtîya wê de hebin; çilboz, zêde sipî ye.

Lê hithitî, ewe, ko xalên sor ketibin nav de û çawa şemîtî ye dilê lêwîk pê şewitî ye. Xuyaye, ko gelek çavdêriya wê dikir.

KEMALO

Kemalo, Kemalo, wer wer Kemalo
Min çavê serî xwaro, wer wer Kemalo.

Kemal bavê me tê, wer wer Kemalo
Reysê cemhûryetê, wer wer Kemalo
Şêxê şerîetê, wer wer Kemalo
Kemal bikêrî me tê, wer wer Kemalo.

Kemal go ez nakim, wer wer Kemalo
Sulhê qebûl nakim, wer wer Kemalo
Şêxan jî vir rakim, wer wer Kemalo
Axa jî vir rakim, wer wer Kemalo.

Kemalo rēzane, wer wer Kemalo
İsmeto rēzane, wer wer Kemalo
Çarox girêdane, wer wer Kemalo
Şerîl ser Yewnane, wer wer Kemalo.

Herwekû tê xuyakirin, Kurd, herdem dilxwaz û
dilbijokê mirovên mēr û gernasîn, meger dijmin bî jî û
heta li ser dijminên xwe jî, dibêjin û pesnê wan
didin. Ji ber, ko nexwendî û nezan û bê bîr û
bawerîn, nezanîn welatperwerî çiyê. Tenê dizanîn, ko
misilmanîn û dewleta, ko dibin destê wê de dijîn,
dewleta xwe dihejmêrin. Ev helbesta han
nişana nezani û paşvemayîna wane, ko bi sedhezaran
ji Kurd kuştine û hejî dibêjin! "Kemal bavê me tê!"

ŞEREFO

Kumê Şeref kulave
Şerefo were kumê xwe
Kumê Kurdo kulave
Lo Kurdo were kumê xwe
Umrê Şeref ev gave
Şerefo were kumê xwe
Umrê Kurdo ev gave
Lo Kurdo were kumê xwe.

Ev kum ne kumê mine
Lo lawo were kumê xwe
Kumê hevalê mine
Şerefo were kumê xwe.

Dijminê Kurd heta kumê wan diçirandin û ji bo
her gotineke kurdî pênc (5) kaxetên Turkî ji wan
distanandin û kincên Kurdî diçirandin.

KERÎM LAWŌ ÇEQÎLMAST

Kerîm lawo çeqilmast
Min meyand û nebû mast

Kûçikê Mexmer alast
Bûme koçerke birast
Kerîm lawo çeqilmast.

Ez çûme Şam û Heleb
Anîn sê biznê celeb
Yeke kwîr û yeke pîr
A dinê bizna tiştîr
Bûm hemberê mala mîr
Kerîm lawo çeqilmast.

Xuyaye, ko miletê Kurd tişteke nemaye, ko li ser tişteke negotiye, heta li ser mast û dew jî beste gotine.

Kerîm û Dawid ji gundê Zêdiyê, ji nav seyîda-De-gorî ne û Kerîm zaroke û li mast digerî û dixwazî bixwî. Lê diya wî jêre dibêjî: "mastê me meyiya ye û bizinên me nebaşin, bêşîrin." Ev beste li ser devjenka navbera kur û dê hatiye çêkirin.

DAWID LAWÓ MERE DEW!

Dawid lawo mere dew
Naxum dew, naçînim dew
Çi taştêke bi derew
Dawid lawo mere dew.

Dew dewê bizna kirre
Dawid lawo mere dew
Ava Zêdiyê pirre
Dawid lawo mere dew.

Di van herdu dîlokan de kêşan û dawî xweş hatine, tevî, ko serpehatî ne tişteki xweş û giranbiha ye jî. Lê rewş û pergala belengazên miletê Kurd didî zanîn. Didî zanîn, ko di nav pêlên tarîxê de belengazî ji welatê me derneketiye û xwarina dew, bê goman, taştêke derewîne. Ma çî tewaş tê heye? Dê ji kurê xwe re dibêjî: "Meçe parga dew meke!" Ji ber, ko taştiya bi dew nehêjaye.

GUNDO BÊRÎ

Gundo bêrî, bêrî, bêrî
Gundo ber xopano bêrî
Mala gewram lî taxa jêrî
Gundo ber xopano bêrî
Gewram rinde pez da bêrî
Gundo ber xopano bêrî
Ez ramîsim lî mala mêrî
Gundo ber xopano bêrî.

Gundo, bêrya berx û mîya
Gundo ber xopano bêrî
Wêl pêşingê av û giya
Gundo ber xopano bêrî
Gewram rinde, mêr kotîya
Gundo ber xopano bêrî.

Gundo bêrya berx û peze
Gundo ber xopano bêrî
Wêl pêşingê av û heze
Gundo ber xopano bêrî
Gewram rinde, mêr tereze
Gundo ber xopano bêrî.

Li vir jî, dengbêjê me, dilê xwe daye jineke bimêr û dirêjî mêrê wê dikî û dibêjî: "Gewram rinde, mêr tereze". Lê çima gewra wî dane vî şindolê mêra? Guneh di gerderê de û bavê wê de bî! Lê gelek diriste, ko mêrê wê yekî pir maldar yan zirzop û mezene, ko danê. De bere keç zorê bidin xwindinê, ko wan nedin mêrên şindol û teres; de bere jin xwe zû ji vê bextreşiyê xelas bikin û çavên xwe vekin, ko de û bav nikaribin wan bazor bidin mirovên nebaş.

Lê pir diriste, ko mêrê gewra wî baş bî jî! Lê di çavê wî de, bê goman, teres û şindol û nebaş tê xuyakirin.

Kêşan û dawî gelek xweş hatine danîn û tenê rewşa gelê Kurd nişan didî, ko çawa diçin bêriyê û

gewra wî pez daye bêrî û hin çêr ji mêrê wê re dane.

GULÊ HEY NARÊ

Gulê hey narê, narê, narê Gulê
Gulê hey narê, narê, narê delal.

Gulê min çavê belek xwarê Gulê
Gulê min çavê belek xwarê delal
Gulê ava kwîzê kevnarê Gulê
Gulê ava kwîzê kevnarê delal.

Gulê ava Şamê şerbete Gulê
Gulê ava Şamê şerbete delal
Gulê ramîsanê keçkokê Gulê
Li mala bavê adete delal.

Gulê mid pacê re meyzekir Gulê
Gulê ted pacê re meyzekir delal
Gulê şamqutnî li bejna xwe kir Gulê
Gulê şamqutnî li bejna xwe kir delal
Gulê a min bû xwedê nekir Gulê
Gulê a min bû xwedê nekir delal.

Gulê mid pacê re nehêrî Gulê
Gulê ted pacê re nehêrî delal
Şamqutnî li bejnê birî Gulê
Şamqutnî li bejnê birî delal
Gulê a min bû xwedê birî Gulê
Gulê a min bû xwedê birî delal.

Navê dosta xwe daye zanîn, ko Gulê ye û "min di pacê re nehêrî" û " şamqutnî li bejna xwe kir...", ev hemî gotinên xweşin û pesnên hêjane. "a min bû xwedê nekir", li hev rast nehatiye û yekî dî ji xwe re birîye. Belkî jî, belengaz û reben û ji qata jêrî bî û Gulê ji malmezî û dewlemenda bî. Ji ber, ko di pacê re lê dinêrî, ko Gula wî di olîya bilind de ye û

destê wî nagihê, tenê bi awirê çavan dibênî.

Helbeste xweş hatiye û govend li ber dibî û xwe pêre dixelênin û bi giranî diçin.

Şamqutnî: qumaşeke li Şam çêdikin û ji penbûye. Lê di sere pêşî de gelek giranbiha bû, lê vê dawiyê erzan bûbû, tenê belengazan lixwe dikirin.

LEYLO, LEYLO!

Leylo, Leylo, Leylo, Leylo!

Leylo, Leylo xanimê canê.

Leylo tê ji kaniya bi şirike

Leylo, Leylo, Leylo, Leylo!

Leylo, Leylo xanimê canê.

Destek cêre, yek şerbike

Leylo, Leylo, Leylo, Leylo!

Leylo, Leylo xanimê canê.

Te xerabkir mala lêwike

Leylo, Leylo, Leylo, Leylo!

Leylo, Leylo xanimê canê.

Leylo tê ji kaniya jorîne

Leylo, Leylo, Leylo, Leylo!

Leylo, Leylo xanimê canê.

Destek cêre, yek misîne

Leylo, Leylo, Leylo, Leylo!

Leylo, Leylo xanimê canê.

Te xerabkir mala lêwîne

Leylo, Leylo, Leylo, Leylo!

Leylo, Leylo xanimê canê.

Leylo tê ji kaniya nav rezo

Leylo, Leylo, Leylo, Leylo!

Leylo, Leylo xanimê canê.

Lêv şêrinê dims û gezo

Leylo, Leylo, Leylo, Leylo!

Leylo, Leylo xanimê canê.

Mêr şindole, evdal ezo

Leylo, Leylo, Leylo, Leylo!
Leylo, Leylo xanimê canê.

Di vir de, kêşan girane û ger û govend jî pêre giran tèn. Herwekû didî zanîn, ko Leyloka wî xanimê. Lê çawa xanim avê dikşênî, nizanîm. Kanî dûre ji lewra, avê bi cêr û şerbik û misînan dikişênî. Lê çawa bî, bi vê çûn û hatinê mala bavê lêwik wêran dikî. Ji ber, ko tim lê dinêrî û nema dikarî karekî ji xwe re bikî û dîsa dil ketiye jina bi mêr û dibêjî: "Mêr şindole û ez evdalim!"

LEYLANÊ

Leylanê, ho bi Leylanê, ho bi Leylanê
Leylanê, ho bi Leylanê, rih û canê.

Leylanê çima, çima ho bi Leylanê
Leylanê çima, çima sîng dermanê.

Halhala li nav geneka ho bi Leylanê
Halhala li nav genima sîng dermanê.

Fincanali dest hakima ho bi Leylanê
Fincana li dest hakima sîng dermanê.

Leylanê wesa, wesa ho bi Leylanê
Halhala li nav garisa sîng dermanê.

Fincana dest fêrisa ho bi Leylanê
Fincana dest fêrisa sîng dermanê.

Halhal, kulîlkeke, ko dixine nav qehwê, ko îro de jêre dibejin Hal yan Hêl; qehwe pê bêtir tal dibî. Çawa, ko ji kevnare de Cizirî gotiye: "Qehweya telxê digel zihra helahil bide min." Lê Melayê Zivingî gotiye: "zehra helahil, jehra mêrkuje." Lê bawerim seydayê Zivingî, di vir de, şaş bûye û zehra Farisî bi zehra Erebi şaş kiriye. Lê çawa xuya dikî ji Ereba ev gihaye welatê me?

Evîndarê me, sîng û memikên yara xwe yan jî herdû lêvên wê kiriye wek fincana qehwê, ko didin

destê hakim û fêrişa.

Lê sîng dermanê, diistirana bavê Fexrîya de hatiye gotin. "Sîng u berê min keçikê bike melhema devê vê birînê", birîna bavê Fexrîya, delalê ber dilê wê. Çawa, ko diistirana Fatimê de jî hatiye, ko lawik Fatimê kiriye "dermanê ber serê tawîyan û nexaxa."

Lê bi rastî, sîng û berê dosta birast û ronî, dermanê dilê evîndar, xemgîr û nexweşa ne.

Ev helbesta ha jî, giran hatiye û tevgera ber wê jî giran tên û xwe pêre xûz dîkin û dixelênin.

LÊLÊ KINÊ

Lêlê kinê lê, lê, mala minê way way

Ez ne kinim lê, lê, pel dirêjim way way

Tak rihana lê, lê, pel dirêjim way way

Aqlê xortan lê, lê, ez tavêjim way way.

Ez ne kinim lê, lê, ne kinikim way way

Tak rihana lê, lê, pel hûrikim way way

Aqlê xortan lê, lê, sivik dîkim way way.

Weyla kinê lê, lê, mala minê way way..

Gereke em bidin zanîn, ko istiranek bi vî navî heye, ko dibêji:

"Xwedêwo! kinika min kine bi erdêre,

Ezê herim bajarê Erzeroma şewitî qûnderêkê bînim

jêre

Ezê kinika xwe bimeşînim bi dijê di xelkê re,

De hay kinê lê mala minê.."

Lê min di risteke xwe de gotiye: "ne dirêje, ne kine, gewr û rinde, ya mine.." Pîrê mexan dibêji:

"Win ji hev re hatine,

yar, di hembêza mine,

dînya lihevhatine.

Sazên me avên çema,

bisk û kezî tê sema,

Idî tiştekek kêm nema,
Ev dinya tev a mine."

Pîrê Mexan, pîrê evîndarî ye. Lê di koka xwe de pîrê Moxolane, ko mey didane serxweşan. Hembêzkirin ewe, ko mirov yekî bixî ber singa xwe u bi ser xwe de bigivêşî. Çawa, ko sema govend û dilane. Her weha di awira min de, jina navçe, ko kin û ne dirêj bî, ji kin û dirêja xweşiktir û şerintire.

Kêşana wê sivik û dilaneke sivik li ber tê kirin û kêşan û dawî xweş hatine û keçikê xwe kirîye takrihan û hişê xortan direvenî. Lêlê û way way du gotinên dengine, ji bo bang û gazikirin hatine.

LO ŞIVANO

Lo şivano lolo şivano
Dil bi kulo bi kovano
Serê dostê bi qurbano

Navê şivanê min Elî ye
Pez berda dora gelî ye
Keç dosta lawkê gundî ye

Navê şivanê min Emere
Pez berdaye dor mexere
Dost qurba, lawkê esmere

Lo şivano lolo şivano
Dil bi kulo bi kovano
Serê dostê bi qurbano.

Dilgirtin ne tenê di qata bilind û mezin de ye, belkî jî, qata jêrî-belengaz bêtir ji hevdî hez dikî û dila digirin; diwar û çeper xwe li ber dilketin û evîne ranagirin û evîndarî heta di giya û dar û ber de peyda dibî û sinor jêre peyda nabin.

Kurmanca heta li ser şivan û derwêş û zembîlfiroşan beste û istiran gotine û hevdû tebandine. Kovan, xemin û kul û nexweşîyeke, êşeke.

Lolo şivano, pez hêrhêr ke
Serê nêrî ser berjêr ke
Dost xeyîdye xwedê xêrke.

Lo şivano, lolo şivano
Dil bi kulo, bi kovano
Serê dostê bi heyrano.

"Pez hêrhêr ke", yanî jêre tiştêkî bibêje, ko bidî
pey piştâ te, ko bênî mal. "Serê nêrî berjêr ke",
yanî bere nêrî bidî pêşîya pez û berê xwe bide mal.
Ji ber, ko dosta te xeyîdye; Xwedê xêr bikî!
Nizanim çima xeyîdye? Hema Xwedê bikî dosta şivan
jî ne jîneke bimêr bî.

LAWIKO NOBEDARO

Lawiko nobedaro, belê loy loy..,
Kuriko nobedaro, wî dilê min, emrê te!
Tu ji nobê were xwaro, belê loy loy loy, loy lo..
Şev reşe diz hezaro, wî dilê min, emrê te!
Lawiko mele Îsa, belê loy loy loy, belê loy loy,
Kuriko mele Îsa, wî dilê min, emrê te!
Qeytana devê kîsa, belê loy loy loy, belê loy loy
Qeytana devê kîsa, wî dilê min, emrê te!
Dest girt û rû ramîsa, belê loy loy, belê loy loy
Dest girt û rû ramîsa, wî dilê min, emrê te!

Di vir de, lawik bi xwe melaye, lê herwekû tê zanîn, zirmelaye. Ji ber, ko bûye nobedar û navê wî Mela Îsa ye; ji ber, ko melayên mezin nobedarîyê nakin, ji lewra, xuyaye yan feqe ye û yan jî zirmela ye. Çawa tê zanîn, gereke bi paye û ciwan û xweşik bî jî, ji lewra keçikê ew kiriye qeytana devê kîsa. Lê keçikê pir xweş kiriye, ko dibêji: "tu ji nobê were xwar, şev yeke yan şevreşe û diz hezarin", kî zanî vê şevreşê kî hatiye mala me? Ji ber, ko şevreş şevên dizane û bi rastî ev gotin rewşa welatê me, di çaxekî de baş dide xuyakirin. Di şevreşê de bi hezaran diz digerîyan û her kesî deriyên xwe asê dikiirin û sitûn û tiştên giran didane pişt deriyên xwe,

ko diz nîkarîbin vekin û gelek di van şevreşan de dihatin kuştin û gelek jî talan dibûn. Çawa, ko gelek qîz û xortan di van şevreşan de hevdi direvandin û gelek diçûn civanê hev. Lê gelek diware, ko eşkera û li oda digotin: "Ez ketime mala (...) û min sewal û pezê wî, nivîn û malê wî dizîn û derketim..."

Bê şerm û fehêt pesnê xwe didan û xwe gernas û payedar diditin û kesî dengê xwe nedikir û beg û axa ew li cem xwe xwedî dikirin û çî tiving û rextên baş hebûna ji wan re dikirîn.

Lê îro, dizî tişteki pir şerm, fehêt û pîse. Kes li xwe danayênî, ko bêji bavê min dizî dikir! Lê dizîyeke dî, ko ketiye nav bazirgan û karbidest û beg û axan, dizîya bajarî, ko carnan bi milyona didizin. Tenê dizîya lêwik ji sîng û berê dosta wî bû. Ji lewra, jêre tenê ev reng dizî diriste.

LÊ NÛRÊ

Lê Nûrê, Nûrê, Nûrê lêlê Nûrê
Lê Nûrê, Nûrê, Nûrê heyla Nûrê
Biçûkê, bê qisûrê lêlê Nûrê
Biçûkê, bê qisûrê hay lê Nûrê.

Porsorê, gulî hûrê lêlê Nûrê
Porsorê, gulî hûrê hay lê Nûrê
Qîza şêxê Bizgûrê lêlê Nûrê
Qîza şêxê Bizgûrê hay lê Nûrê.

Navê wê Nûrê ye û keça Şêxê Bizgûrê ye. Bizgûr gundekî Omerîya ye, di kevî rajorê Nisêbinê, û mala Şêxê Bizgûrê dibêjin "em Berzencî ne". Herwekû tê zanîn, xuyaye keçikê Bizgûrê xweşik û delalin. Lê hevalê me dibêji: "Kinikê bê qisûrê". Lê bi rastî, kinkayî jî, ji jina re kêmasiyeke û her kes naxwazî jina kin bînî. Lê gelek istiran li ser kinika hatine gotin. Tenê min awir û bawerîya xwe di biwara jinê de ji were berî niha daye xuyakirin, ko ez dixwazim hemî jinên Kurdistanê ne kin û ne dirêj bin, lê herdû jî, ji istiran û dilokan ne bê par û pişkin.

Ji ber, ko geleka li ser bejin kin û gelekana jî li ser bejin bilinda gotine û bêtir Kurd jî bejna zirav û bilind hez dikin. Çawa, ko jin jî, jî bejinbilinda hez dikin û dixwazin mîrê wan bilind û girtikên milên wî jî, bilind bin. Ji kin û ziktelêrê weke min hez nakin.

Lê ev jî şaşî û çewtîyeke, ko jin pê hatine xapandin. Ji ber, ko mî ne bi bejn u bala xwe ye, çawa jin jî, ne bi bejn û bala bilinde. Tenê ji teva bêtir gereke çend pesnên heja di herdûwan jî hebin.

1- Gereke zana û birewer bin. 2- Gereke comerd û nandar bin. 3- Gereke xwendewar û çêkrox bin. 4- Gereke nerm û dilovan bin û ne diz û derewîn bin, welatperwer û partîzan bin.

Pêşîyan gotine: "Ez wî mîrê dixwazim, ko li oda li jor û li aşa bêdor û mafê xwe distênî bîzor û li oda rûnê li jor."

Jinê gotiye: "Bere mirov jin bî, lê jina yekî çê bî."

Çawa, ko dibêjin: "Jin jî hene, jinkok jî hene", "jina çê bere di nav beyreqê romê de bî", "li jinê bigere weke ko tu li rehên ronê risê bigerî!"

LÛRKA - LÛRKA

Lorka, lorka, lorka, lorka

Lê Xatûnê lorka

Mî-b xulama gulyê sorka

Lê bêmalê lorka.

Çûme mala Hemê Heso

Lê Xatûnê lorka

Liber min danîn nan û gezo

Lê Xatûnê lorka

Navê qîza malê Erzo

Lê bêmalê lorka.

Çûme mala Hemê Elî

Lê Xatûnê lorka

Liber min danîn nan û qelî

Lê bêmalê lorka.

Di vir de, dosta dengbêjê me Xatûn e. Ne şivan û gavan e, eger navê wê ne Xatûnê bî. Lê di warê evîndarî de, herwekû derbas bûye, Xatûn û gundî weke hevin. Evîn weke tîn, germî, serma ye; weke jîn û vîn. Evîn di her candarî de (bivê-nevê)heye. Çiqaş ji wan bixeyidin, çiqaş hawîr wan sênc û çeper bîkîn, çiqaş diwarên hasinî li ber wan ava bîkîn, naçare wê evîn di laşê wan de bigerî û naçare wê çavên xwe li hev bigerênin. Nêr û mê, belkî jî hemî candar hetta geya û dar jî, evîndarên hevin û bê evîndarî, herwekû hin dibêjin, "hevdi ranagirin."

Lorka, fermane, ji dosta xwe re dibêjî: "ji zaroka xwe re bilorêne, bihejêne!" Ji lewra tê xuyakirin, ko careke di xortê Kurd berê xwe daye diya zaroka-jina bimêr- û jinik dema dixwazî zaroka xwe bixî xew, jê-re dilorênî û dibêjî: "De lorî, de lorî!.." heta wî di xew re dibî.

"Gulyên sor", di vir de ji kezîyan re hatiye gotin. Lê gulî ji çîqlîyên dara re tê gotin, gulya darê çîqlîya wê ye. Lê ji ber, ko kezyên keç û jinan weke gulîyên dara şeng û delalîn, ji wan re jî dibêjin gulî. Guliyên wê çiqaş şêrîn û xweşik bin jî, lê bawerim, ko porê zer yan kestaneyî şêrîntire. Tenê li nav Kurdan şebisk û gulînsor deng dane û çavên şîn jî, carna di nav istiranên Kurdî de hatine. Lê çavên kesk nehatine gotin, tevî, ko çavên kesk ji çavên şîn xweşiktirin.

LÊ GEWRÊ

Kanya hêlê li mêrgêwo
Lê, lê, lê lêlê lê gewrê
Lêlê, lêlê, lê gewrê.

Kanya hêlê li mêrgêwo
Xulam sê biskê şêwo
Berdan alîkê bêwo
Mî-1 eslê gewrê pîrsî
Gewrê bî esil jî Golê wo

Ezê gewrê birevînim
Xwe bavêjim Sitewrê wo
Hay lê lê....
De lê lê lê lê gewrê.

Kanya hêlê li Mezreqa
Lêlê, lêlê, lêlê
lêlê, lêlê, lê gewrê
Kanya hêlê li Mezreqa
Eniya gewrê mi-b deqa
Ezê gewrê birevînim
Xwe bavêjin Senceqa
Hay lê lê....
De lê lê lê lê gewrê.

Bi rastî, mûsîqa vê helbestê gelek xweş hatiye û navê gewra xwe nadi zanin. Eger navê wê ne Gewrê bî? Tenê navê gundê Golê didî xuyakirin, ko gundekî mezin ji gundên Omeriya ye û dikevi rojhilatê Mardîn û di ber qeza Sitewrê de ye. Çawa, ko navê Kaniya Hêlê ji didî xuyakirin, lê carna dibêji li mêrgê, carna ji dibêji li Mezreqa ye. Gundê Mezreqa ji li nav Omeriyan dikevi, çâ nizanim li kîjan gundî ye?..

Lê bi rastî pir xweş kiriye, ko gotiye: "Xulam sê biskêşê", ko "berdane alîkê bê". Bê goman, ba, wan biser hev de radiweşênî û biser demên gewrê de belav dikî. Lê "eniya bi deq" li cem min ne gelek şerîn e û diriste, ko ji nav Ereban hatibî nav Kurda.

Di hindama Amûdê de vê helbestê pêlakê deng dabû û di govenda de pir dihate gotin. Herwekû min ji gelek jê hez dikir. Ji ber, ko rojekê ez ji bajêr vedigeriyam, ko min di serê pozê Keyo di pêçekê de deqandine û ez gelek xeyidim û min got: "Kê wilo li vî lawikî kiriye?" Dîya wî got: "Wele keçikên gundîyan ew deqandine". û çawa min pirsî, gotin: "Xalo! bere weke zarokên Ereban bî, ko xwedê pê razî nebî û ji xwe re nebî". Wê çaxê du tişt hatin bîra min:

Yek jê ew e, ko ev deq ji nav Ereban hatine nav

Kurdan û yek jî ew e, ko ji kevnare de dijminahî di nav miletan de heye, ko wilo hevdi kêm û pis dibênin. Tevlî, ko Turk, Ereb û Ecem ji Kurd mezintir û bilindtir bûn jî, lê dîsa Kurdan bi çavekî pis li wan temaşa dikirin û digotin: "Ereboşk û Romiyên qûn bi cilik!", lê êrîşî Eceman nedikirin. Tenê nizamim, gelo ji ber, ko em ji wan dûr bûn yan jî pismamên hevîn ji lewra naxwazin wan pis bikin?..

LÊ NAZÊ, NAZÊ, NAZÊ

Nazê, navê du diloka ye: Yek ji ber Paleyê re tê gotin û yek jî, di Bêlotê de tê gotin.

(Naza Palevanan)

Lê Nazê, Nazê, Nazê
Şêrîne gerden gazê
Xwezî bi kesê te bixwazê
Yê di ber sînga te-d razê.

Navê naza min Fatê
Kember zîvê toqatê
Mala paşê nava bî
Esker anî bi qatê.

Navê naza min Sîsê
Kember kete ser kîsê
Mala paşê nava bî
Esker anî ji Bedlîsê.

Di vir de, zîv hatiye xuyakirin, ko kembera dosta wî jî zîvê bajarê Toqatê ye. Lê navê yara xwe carek Fatê û carek jî Sîsê aniye. Lê pir xweş aniye, ko dibêji: "Xwezî bi kesê te bixwazê/ Yê di ber sînga te de razî" û paşa û leşker anîne. Dibî Mîrê Bedlîsê bî. Pir xweş hatiye danin û ger û govend li ber xweş e.

LÊ NAZÊ! NAZÊ

Lê nazê nazê, lê naza min!
Şêrîne gerdengazê delala min!
Xwezî bi kesê te bixwazê, lê naza min!
Ê d'ber sînga te'd razê, delala min!

Du çiya li Elmokê hene lê naza min!
Şîşe û Mengene ne delala min!
Zozanêd zeryên me ne, lê naza min!
Zozanêd zeryên me ne delala min!

Du çiya li Elmokê bilindin, lê naza min!
Şîşe û Mengene bilindin lê naza min!
Zozanêd zeryên gundin, delala min!

Lê nazê nazê nazê lê naza min!
Gerden şûşa şîrazê delala min!

Nazê navê dosta wî ye. Ji nazdar hatiye, nazik-
nazdar, ter û nûhatî û zaroke. Çawa ko Nazenîn cihê
nazdar û nazika ye.

Lê bi rastî: "Şêrînê gerdengazê/ Gerden şûşa şî-
razê/ xwazî bi kesê te bixwazê/ yê di ber sînga te'd
razê"... gelek xweş hatine danîn û pesn û daxwazên
pir giranbiha û mezin û xweşin; şayanê pesn û
şabaşin û gelek ciwan û bi tore danîne.

Şîraz, bajarekî Îranê yê navdare, ko Hafîzê Şîrazî
ji vî bajariye. Herwekû Elmok, navê gundekî
Kurdistanê ye û Şîşe û Mengene navê du çiyane, ko
li hindama Elmokê ne û gelek diriste, ko di van
herdû çyan de şûşe û mengene (mexnatis) hebin, ko
gelek giranbihane.

Zozan, di îro de ji wî cihê sar û hênîk re tê gotin.
Lê di tarîxan de dibêjin: "Zozan, hindameke dikevî
navbera Mûsil, Erzerom û Azerbeycan?" Pirê xelkê
vê hindamê, Kurd û Ermen bûn. Lê di îro de hemî
Kurdin û kurê esîr dibêjî: "Çend kelekên Kurdên
Becnewî û Bextî yan Mehranî di vê hindamê de hene,
ko navê wan keleshan jî dibêjî.

Zerî, navê Xatûna ye, lê nizanîm gelo ji ber ko
porê wan zere ji wan re dibêjin Zerî yan jî naveke
wilo hatiye danîn? Lê Zerî, di nav istiranên kurdî de
gelek hatiye gotin. Lê di îro de em dikarin ji keçikan
re ji bo payedarî û şîranî bibêjin, Zerî. Lê ez jî,
keçikan re di îro de dibêjim. Şêrîn, ji ber ko "şêrîn"
tevlî ko tîpeke mê bêtire jî, lê xweştir û ciwantir tê
ser zimanê mirov. Lê ji keçên malmezînan re em
dibêjin, Zerî.

"Canê..... Cana min!" Dîlan liber wê sivik tê û gelek hejandin tede heye.

MASÎKO

Masîko perbeleko yar yeman
Masîko perbeleko yar yeman, dost yeman
Vê avê şêlû meko yar yeman
Vê avê şêlû meko yar yeman, dost yeman
Yar gewre ji xew rameko yar yeman
Dost gewre ji xew rameko yar yeman, dost yeman.

Masîko perhêşîno yar yeman
Masîko, perhêşîno yar yeman, dost yeman
Vê avê me çelqîno yar yeman
Vê avê me çelqîno yar yeman, dost yeman
Dost gewre me tîrsîno yar yeman
Yar gewre me tîrsîno yar yeman, dost yeman.

Di vir de, tenê Kêşan gelek xweş hatiye û daye xuyakirin, ko mala dosta wî li ser çemekî mezin yan jî pingaveke mezine, yan jî hewzekî avê di hewşa wan de heye, ko masî tede xwedî dikirin û bi masî re mijûl bûye. Dosta wî razaye û naxwazî heta masî di nav avê de xwe bihejenin da, ko dosta wî ji xewa şêrîn ranebî, êh?!.. Çiqas xemxwarê dosta xwe ye! Bere dilketin tenê wilo bî, yanî weke vî xortê Kurd bî, ko naxwazî masî tevbigerin, ko dosta wî ji xew ranebî.

Lê di vir de, min daniye, "Masîko perbeleko" û hem diriste, ko bê gotin: "Masîko pirbeleko" tu kîjanî bibêjî diriste.

Helbest gelek xweş hatiye gotin û govend liber vê dîlokê giran tê gerandin. Feqehan "Bêlote" li ber vê dîlokê dikirin. Pir xweş û nerme. Jin jî dikarin liber vê dîlanê bikin, ji ber ko giran digerin, Herwekû didî xuyakirin, ko Kurdan-kurmancan- ji her tiştî û li ser her tiştî dîlok çêkirine.

LE CANÊ

Lê canê, canê, canê, cana min
Qirik tije mircanê Cana min
Sorgulê bel û banê, Canê lê
Şîn bû li Aşê Hecîko cana min
Li ser dika Şabanê, canê lê.

Doşeke ji bo razanê, Canê lê
Balîfe ji bo paldanê cana min
Rû kul bû ji ramûsanê, Canê lê
Sîng kul bûye ji tevdanê, Canê lê.

Min dî li gir fitilî, Cana min
Bi tena xeftanê gulî, lê Canê
Li serî Şara Mûsilî lê Canê
Gulkê şarê giran bûn, Cana min
Li kêlekê edilî Cana min
Çarik li bejnê herbilî lê Canê
Neynik danî xemilî Cana min
Kulên te pir giranin, Canê lê
Şax dane ser vî dilî, Cana min
Xwezî min gewra xwe bidîte, Cana min
Li ser kewna ewilî, Canê lê, Canê lê...

Di vir de, evîndarê me-torevanê Kurd- pir ciwan û bi tore gotiye û pesnên pir bilind û peyedar ji Cana xwe re anîne, weke: "Qirik tije mircanê/ Sorgulê bel û banê/ Doşeke ji bo razanê/ Balîfe ji bo paldanê /Rû kul bû ji ramûsanê/ Sîng kul bûye ji tevdanê/ Tena xeftanê gulî/ Çarik li bejnê herbilî/ Neynik danî xemilî.../ Lê kulên te pir giranin/ Şax dane ser vî dilî". Tiştek ji dengbêjan re nehiştiye, ko pê pesnê dosta xwe bidin û Ebûnewas û Seydayê Cizîri bizor karibin van pesna bînin.

Lê di Kezîzerê de, "Sîng doşek balîf zendê" berî niha derbas bûne. Lê bi rastî vî ji xwedîyê "Kezîzerê" kêmtir negotiye û belkî jî xweştir gotibî.

Di gotinê de, kengî giha dawî, "Lê Canê Canê Canê lê", tê "ê" hinekî bi jêrde dirêj bîkî û bibêjî:

MAMÛRO

Mamûr, mamûr, mamûra
Ketme kodê tenbûra
Ketme oda maqûla
Ketme devê sakûla
Yadê gidî li mamûra.

Mamûr hat û tirtirî
Li Metîna engirî
Xwedyê cezma çekurî
Eger cezma te qetya
Tê yeke dî bi çibkirî
Hûr û biçûkê bajarya
Li gulka kumê te birî
Delîl dayê li mamûra.

Mamûr hatî ji Terê
Xwendî qoçana kerê
Mamûra li bextê te me
Kerê-m mexe defterê
Yadê gidî li mamûra.

Mamûr hatî ji Xirbika
Deftera kera ve ka
Terya kerê Xeliko
Di qoşa jîna xwe veka
Delîl yadê li mamûra.

Ev helbesta sivik li nav Omerîya hatiye çêkirin û ji devê yekî dengbêj bi navê Xeliko, ji gundê Xirbekavir hatiye danîn û di biwara mamûrê kera de, hatiye çêkirin. Di wê çaxê de qoçanê kera distendin û vi mamûrê bextreş, kera Xeliko jî, girtibû û doza qoçanê lê dikir û Xeliko rahijte tenbûra xwe û ev helbesta ha li ser çêkir. Di şerê Pêşî de, berî 50 salî ev ketibû qawana û dihate gotin.

Bi rastî, nivişteker jî bo jîndariya Xeliko û Cimo gereke û divê helbest û serpehatiyên wan têde bêne komkirin.

"Sakûl", "sêwlek" sêwî ne yan jî zarokên biçûk û pîsikin. Herwekû, Metîna, Tere, Xirbeka, Xirbekavir gundên Omeriya ne û ev Xelikê Ûsê-Xeliko- li welatê Mardînê navdare.

Kêşan û dawî gelek xweş hatine û helbeste di êrîşê de ye. Herwekû, divê hindamê de helbeste û stranên êrîşî pir tene çekirin. Weke: "Ecemê yarê" û "Besna Xelîl" û Hiso way" gelek xweş hatine, tenê daxwaz ne başin.

MAMÎRO

Mamîr, Mamîr, Mamîr, Mamîro
Mamîr, Mamîr, Mamîr, wezîro
Mamîr ji çiyê tê Mamîro
Bîna gula jê tê wezîro.

Xelkê dosta te bir Mamîro
Xwelî li serê te kir wezîro
Hespê qer li meydane Mamîro
Sor bûye ji xwêdanê wezîro.

Lê nizanîm, "Mamîr" ji Mamê mîr hatiye yan jî Mamîr serbixwe yek nave? Le herwekû tê zanîn, navê mirovekî ye, ko çûye ciyekî û dosta wî xwestine û guhaztine û hê ji nû vegeyriyaye. Ji lewra keçik dibêji yan jî dengbêj dibêji: "Xelkê dosta te bir/ Xwelî li serê te kir". Lê ji xwelîyê jî mezintire, ko dosta mirov bibin. Li vir tê zanîn, ko Mamîr hatiye xapandin û çawa xuyadikî ev dilok pir kevnareye, belkî jî berî çend sed sal bî, ko çax û di dema mîrekan, derebegan bû.

"Wezîr" didî xuyakirin, ko bixwe mîrek bû yan jî ji mala mîr bû û li ber destê kurmamê xwe wezîr bû. Çawa, ko ji hespê wî tê xuyakirin, ko di meydana şer de hatibî kuştin yan jî girtin. Û paşê xelkê dosta wî biribî û dosta wî yan xuşk û diya wî, ev dilok li ser gotibin.

Weke, ko diya Sulêymanê Emer li ser kurê xwe dibêji:

de li van hindaman biçêriya û herdû biketana xewa şêrîn, destê şivanê wê li ser memik û morî û bazîna bûna.

Şivan gelek ji pezê xwe hez dikin û hawîr digerênin û diçerênin; dilgirtina şivan û paşa ji hev nadi alî û keçik herdem dixwazin bi dilê xwe ji xwe re xortekî vebijêrin. Çi dibî ne xema wê ye; ne xema waye. Çawa, ko hatiye gotin:

"Bere dilî bi dil bî
Xwarîna min û te gilgil bî
Tûrikê parsê li mil bî
Balîfa bin serê me kevir bî..."

Van tiştan tevan dixwazî, ko tenê dilî bi dil bî. Çawa, ko ristevanê Ereb dibêjî: "Xwezî Selma di gorê de bi min re paldana, di tenîştî min de bûna". Li cem ristevanê Ereb, dojah û bihiştakesk weke hevin, ko dosta wî "Selma" di tenîştî wî de paldayî bûna. Evîn, li her der û di nav her candarî de, bi xurtî hatiye meydanê, meydana hebûnê. Weke "Mem û Zîna" Kurdî, "Romeo û Juliet" ya Ewropî, "Leyla û Mecnûn" ê Erebî û "Bêjîn û Menîca" Farisî.

NAZLÎYÊ

Lê limin, lêlê limin, lê limin..
Lê limin, lêlê limin, lê limin nazlîyê
Kinikê çelebîyê lê nazlîyê
Lêlê limin lê limin nazlîyê
Biçûkê efendîyê lê nazlîyê
Mi-j xwere lî çolê diyê lê nazlîyê
Lê limin, lêlê limin, lê limin nazlîyê.

Lê nazo sebra dila, nazlîyê
Lê limin lê, lêlê limin nazlîyê
Lê limin nazlîyê
Sîng gewrê, bexçê gula
Lê limin lêlê limin nazlîyê
Lê limin lê nazlîyê.

Heydê em hevdi birevînin
Lê limin, lêlê limin
Lê lê limin lê nazlîyê
Xwe bavêjin nav Mila
Lê lê limin, lêlê limin
Lê lê limin lê nazlîyê.

Nisêbînê bi bexçeye
lê lê limin lêlê limin
Lê lê limin lê nazlîyê
Gul û rihan têde ye
Lê lê limin lêlê limin
Lê lê limin lê nazlîyê
Meskenê min û te ye
Lê lê limin lêlê limin
Lê lê limin lê nazlîyê

Nazlîyê gelek xweş hatiye gotin û gelek pesnên giranbiha têde hatine, weke: "kinikê çelebiyê", "biçukê efendiyê", ko du gotinên Turkîne ketine nav zimanê Kurdî; ko herdu jî bi daxwaza xwedîrûmet û xanzade hatine, çawa, ko "Sebradila, Bexçê gula" gelek ciwan hatine, ko ristevanek bîzor karibî van pesna ji dosta xwe re bibêjî. "Nisêbîn", bajarekî Kurdistanê ye, dikevî Rohilatê Mardînê, ko paytexta "Hewr û Mîtan" bû. Çawa, ko îro jî, Hevêrka û Omerîya ko bermayê Hewr û Mîtan in, li ser Nisêbînê ne.

Ev Nazo, ji kevnebarê Darê ye û Yûsifê Axê Darê ew revandîye, çawa, ko di bendekê de hatiye gotin:

"Roja şerê newalê
Ehmed çübû hewarê
Yûsif Nazo revandî
Dane banê enbarê
Lê Nazo nazlîyê..."

Îşkê zirnevan, ev li Amûdê berî 50 salî ev Nazo digot. Lê roj biroj xweştir kirine û çêtir gotine.

Lê hin dibêjin, Nazo ji gundê Amûdê ye û Yûsif ji kevnebarê Darê - guşdê Darê ye?

Tenê tê bîra min, ko xelkê Amûdê li ber vê hel-
bestê dîlan dikirin û govend dihejandin.

NOFA NOFELÊ

Lê nofa nofa nofa..
Lêlêlê lêlê lêlê lê nofa!
Lêlê lêlê lê nofa.

Rêka Çûlê bi ecûre
Lêlêlê lêlê lê..
Lêlêlê lêlê lê nofa
Sîngê te bi deqê hûre
Lêlêlê lêlêlê lêlêlê lê nofa
Lêlêlê lêlê lê nofa
Mîna bexçê Zinarê
Jî xorta re destûre
Lêlê hey lêlê lê nofa.

Rêka Çûlê bi şebeşe
Lêlêlê lêlêlê lêlêlê
De lêlêlêlêlê lê nofa
Sîngê te bi deqê reşe
Hey lêlêlê lêlê lê nofa
Ramûsankê bi min de
Lî mala bavê çî xweşe
Lêlê lêlê lêlê le nofa.
Min dî lî bîra Bamîştê
Lêlê.....
De lêlê lêlê lê nofa
Ez rûniştim tenîştê
Lêlê lêlê lêlê lê nofa
Min destê xwe kir ber piştê
Jê tê bihna bihiştê
Lêlêlê lêlê lê nofa.

Ev Nofa ji gundê Çûlî, ji nav Mila ye û berî pêncî
salî li Amûdê digotin. Lê vê paşîyê, Cizrewîya bi ser

ve zêde kirin û xweştir kirin û gotin:

"Eyndîwerê paytexte

Keç kevoka ser texte

Te ne dîne, ne bexte

Bîstkê rûnim li rex te.."

"Mîna bexçê Zinarê, jê tê bihna bihişte" gelek xweş hatine gotin.

Herwekû didî zanîn, ko bexçê Zinarê gelek xweş û têr dar û çandîni û hatin û hebûne. Ji hemî dost û yaran bihna bihiştê tê ez benî!

NE LI MALE

Nelmale hoy nelmale, nermokê nermê nelmale

Nelmale hoy nelmale, delala xorta bêhale.

Hatim derî dadayî

Nermokê nermê nelmale

Hatim derî dadayî

Delala xorta bê hale

Li ser doşekê paldayî

Nermokê nermê nelmale

Li ser doşekê paldayî

Delala xorta bê hale

Min girt û ramûsayî

Nermokê nermê nelmale

Min girt û ramûsayî

Delala xorta bê hale

"Nermokê nermê nelmale" gelek bi tore hatiye danîn; "Delala xorta bêhale" ji vir tê xuyakirin, ko destûra xorta teva li xwe dida ko wê ramûsin, ji lewra jêre gotine: "Nermokê nermê". Ev dîlok di ber paleyê re dihate gotin û belki jî, koçer û feqeha jî li ber vê dîlokê govendî û dilan û bêlote dikirin.

Lê herwekû tê bîra min, bi vî navî dîlokeke din jî hebû, ko li destaran digotin: "Nelmale, nelmale lêlê lêlê, Nelmale ha nelmale canê lêlê bêmalê".

Lê mixabin, ko nayê bîra min. Tenê dixwazim lê bikolim, bibênim û binivîsim.

Di vir de gelek gotinên dengî hatine, wek "hoy hoy, lêlê.." û ev reng helbestê didin zanîn, ko helbestvan ne gelek jir û serdeste. Lê wekî di gelek xweş hatiye. Ji bo dilanêke giran û paleyê jî dibî û tê gotin, herwekû Bêlote jî pê dibî.

NÊRGIZÊ

Lê nêrgizê, nêrgizê
Xwedê mêrê te-bkujê (kuzê)?
Şeva mêrê te bimirî
Ezê xwe-l te-bkim dizê

Lê nêrgizê koçerê
Teresbavê koçerê
Şêrînê reng esmerê
Evarde ketme berê

Lê nêrgizê Hedayê
Teresbavê Hedayê
Mî-d pozê bavê gayê
Kanê soza te dayê
Tu-l pey soza xwe nayê.

"Nêrgizê", "koçerê", du navên kurdî ne. Ji jîna re têne danîn û ji bo, ko Nêrgiz geyakî xweşike û koçer şêrîn û xweşikin, ev herdu nav li jinan kirine.

Di vir de jî, dosta mêrik bi mêre û bi serde dijûnan didî û dibêjî: "Teresbavê/ mi di pozê bavê gayê", weylê bêolî! Çawa van dijûnên dijwar ji dosta xwe re didî?

Herwekû dixwazî mêrê wê bimirî, nifira lê dikî û dibêjî: "Xwedê mêrê te bikujê/ Şeva mêre te bimirî/ Ezê xwe li te bikim dizê". Malwêran! tu nahêlî jinik ji reşa xwe derkevî û di wê şeva pêşî de, ko şîr, girî, herkes dil nexweş, tê çawa herî dizîya dostika xwe?

Lê pir diriste, ko ji ber xwe û dosta xwe ve nifira

li şindolê mêrê wê dikî û berê civan dane hev, ko di wê şevê de bighêne hev. Lê heta eger wilo bî jî, ne diriste, ko di wê şevê de, di wê şevê bixwe de, herî dizîya wê. Ma şevreş peyda nabin? Ma winê ji ber hev birevin? Malwêran!

Dengbêjekî dî jî dibêji: "Mêrik bimrî naçim çûnê" ya "naçim çûnê". Tenê ev çêtire, ko di şeva mirina mêrê wê de herî dizîya dosta xwe.

Lê pir diriste, ko yekî Zazî gotibî? Ji ber, ko dibêji: "Xwedê mêrê te bikujê/ ezê xwe li te bikim dizê". (z) û (j) ne weke hevîn û ne diriste, ko bikevin dawîyekê, ya "xwedê mêrê te bikuzê/ ezê xwe li te bikim dizê" û Kurmanc nabêjin: "xwedê mêrê te bikuzê", tenê Zaza wilo dibêjin.

NARÛNÊ NARÛNA MÎN

Çi dara li nava dara
Narûnê, narûnê narûna min
Çi dara li nava dara
Kurtikê, rindikê, şêrîna min

Tefşokê dest necara
Narûnê, narûnê narûna min
Çêdkim dergûşê yara
Kurtikê, rindikê, şêrîna min.

Çi dara belalûkê
Narûnê, narûnê narûna min
Tefşokê dest biçûkê
Kurtikê, rindikê, şêrîna min.

Çêdkim dergûşa bûkê
Narûnê, narûnê narûna min
Çêdkim dergûşa bûkê
Kurtikê, rindikê, şêrîna min.

Di vir de jî, helbestvanê me bela xwe di jineke bimêr daye. Lê li ser narîna xwe xweş gotiye û di-

xwazî jêre dergûşa zaroka wê çêkî, lê nema zanibî
kijan dar başe, ko jê çêkî? Carna dara Belalûkê û
carna dara li nava dara, kî dizanî bê çend dar di
çav xwe rakirine, ko zanibî ka dergûşa diya kurik ji
kijanê çêkî?..

Belalûk weke Qeresî ye. Şivqelûn û Tîrika ji dara
wê çedikîn. Çawa, ko Belalûk navê pizikekê ye jî, ko
pirê caran li ser dest çedibî û hin dibêjin: Heçî des-
tê xwe bidî Beqa ev belalûk li ser destê wan
çedibin. Lê bawer nakim.

Lê bi rastî ez nizanîm, ev gotin raste yan
derewe! Ji ber, ko ez ne dektorîm. Lê gelek caran
min diye, ko vê belalûkê dibirin yan jî dişewitênin.

Herwekû tê xuyakirin, helbestvanê me xerate, ko
dixwazî ji yara xwe re dergûşekê bi dilê xwe çêkî.
Gelek xweş hatiye.

NARÎNÊ HEY NARÊ

Hey narê narê narê
Hey narê narê narê
Sorgulê yemanê!
Min çavê belek xwarê
Narîne hey narê
Min çavê belek xwarê
Sorgulê yemanê.

Melazgir, xoş Melazgir
Narîne hey narê
Çavreşan çav qeyas kir
Sorgulê yemanê!
Me-b çavan hevdi naskir
Narîne hey narê
Me-b çavan hevdi naskir
Sorgulê yemanê.

Melazgir tim ava bî
Narîne hey narê

Melazgir tim ava bî
Sorgulê yemanê!
Ji çavreşa xalî nabî
Narîne hey narê
Ji çavreşan xalî nabî
Sorgulê yemanê.

Navê keçikê Narîne ye. Lê navê lêwik winda maye û Narîne ji bajarê Melazgir e, ko bajarekî kevnar û tarîxî ye, li jorê Kurdistanê dikeve. "Sorgulê", "çavê belek xwarê", "çavreş", "me bi çava hevdi nas-kir..." tevde pesnên ciwan û peyvên xweş û şêrinin, ko nîşanên dilgirtin û evîndarî ne. Ko çi dema rê nekeve herduwa, ko bi devê xwe bi hev re mijûl bibin, naçare bi dest û çav û birûwan bi hev didin zanîn û civana ji hev dixwazin û didin hev.

Weke ko tê xuyakirin, herdu jî, ji xelkên Melazgirê ne û nizanîm golên avê mezin li Melazgirê hene, ko ordek bikevinê yan na? Lê kurikê Melazgirê xweş gotiye.

HEY MÎRO

Hey mîro, mîro, mîro
Hekîmo xweş wezîro
Roj hat qîya nîro
Şer xweşkir, bi qefta şîro.

Hey hatin, hatin, hatin
Koçer ji zozana hatin
Dora mêrgê wer hatin
Hemî Ereb û tatin.

Hey têno, têno, têno
Koçer ji zozana têno
Dora mêrgê wer têno
Hemî koçerê çêno.

Di vir de didî zanîn ko êl û koçerên dibin destê mîrên Bota de koçerên Kurd û Ereb bûn, lê Tat, ew

Erebên cotkarin, ko hikarin li ber eşîra desthilênin.

Çawa ko didî zanîn ko mêrê wê heta Qiyala nivro şerekî xweş bi şûrê xwe kiriye.

Çawa ko tê zanîn ev koçer diçûn Zozana û vedigeriyan Germiyana, bê wekû havîna diçûn Zozana, cihên xweş û hênik û zivistana vedigeriyan Germiyana, cihên germ û têr geya û xweş.

"Zozan" derbas bûye, ko me daye naskirin û cihê koçerên Bota û Becnewiya bû û her yek ji wan çend kelehên wan di zozan de hebûn û dibêji: Navê melikê wan Atîl bû.

Ev tiştê ha, kûrê Esîr, di Sedê 6. Koçî de gotiye, lê di îro de Kurd gelek têde cî girtine.

Lê gotinên Torevanî di vê helbestê de nînin ko bidin xuyakirin. Lê tistê ko tê bîra mirov, ev e ko ev helbest gelek kevnare ye û di çaxê şerê şûr û mertala de ye.

Her wekû dîlan bi giranî li ber dibî û koçer di govendên xwe de dibêjin. Her wekû feqehan jî ji koçeran wergirtine. "Qiyala Mîro", piştî miro bihindîye, ko palewana hinek nan di vê qiyalê de dixwarin û hinekî xwe divesihandin. "Qefta şûr" ji Erebî û Kurdî biheve hatiye: "qeft, qebd e; meqbede, ew cihê ko mirov pê digrî ko hin Kurd dibêjin: perçîçeç, lê ez nizanim "perçîçeç" ji ku hatiye?

HAY CELEBE

Hey celebe, hey celebe!

Wele bavo xweş celebe!

Ji Mûsil birye Helebe,

Wele bavo xweş celebe!

Ew celebê berx û mîya

Wele bavo xweş celebe!

Mîn jimartin, sed û sî ye

Wele bavo xweş celebe!

Mî-j gewrê re da bi derzî ye

Wele bavo xweş celebe!

Ew celebê van bizina
Wele bavo xweş celebe
Min çêrandî li dor kizina
Wele bavo xweş celebe
Mi-j gewrê re da bi bazine
Wele bavo xweş celebe!

Ew celebê berx û kara
Wele bavo xweş celebe
Min jimartin sed û çare
Wele bavo xweş celebe
Mi-j gewrê re da bi guhare
Wele bavo xweş celebe!

Ew celebê van karika
Wele bavo xweş celebe
Min çêrandî li dor tatika
Wele bavo xweş celebe
Mi-j gewrê re da bi qiflika
Wele bavo xweş celebe!

Ew celebê van berana
Wele bavo xweş celebe
Min çêrandî li zozana
Wele bavo xweş celebe
Mi-j gewrê re da bi karbana
Wele bavo xweş celebe

Ew celebê pezên qere
Wele bavo xweş celebe
Min çêrandî li dor mexere
Wele bavo xweş celebe
Mi-j gewrê re da bi kembere
Wele bavo xweş celebe!

"Celeb", ew kerîyê pezên, ko bazirgan dikirin û ji bo kar bikin dibin bajaran difiroşin. Ev helbesta han didî zanîn, ko ji kevnare de bajarê Heleb cihê firotina pezê Kurdistanê ye û abora Kurd li sere. Çawa ko xuyadikî, lawik pezê xwe firotîye û xeml û

Wele te mala-m xerakir
Bile te mala-m xerakir
Bi destê xwe agir berdayê
Hay de nayê, hay de nayê.

Min dîtibû di derencê de
Min milê xwe li milê wê da
Em tev ketin nêv hewşê da
Mi-l ser sînga gewrê pal da.

Heta stêra sibhê lêda
Heta dengê melê lêda
Hay de nayê, hay de nayê.

Tu kevoka li ber çayê
Tu xezala-l ber çemayê
Tu keroşka li nav lemayê

Wele te mala-m xerakir
Bile te mala-m xerakir
Bi destê xwe agir berdayê
Hay de nayê, hay de nayê.

Min dîtibû li nav şênî
Qozyê çawa li min dişkênî
Destê gula ji mi-r dişênî
Ji min pêve kes nabênî
Hay de nayê, hay de nayê.

Wele te mala-m xerakir
Bile te mala-m xerakir
Bi destê xwe agir berdayê
Hay de nayê, hay de nayê.

Ev helbeste gelek xweş û bi tore hatiye danîn û hin gotin û peyvên xweş û ciwan têde hatine. "Keroşka li nav lema/ xezala li ber çema/ û kevoka li ber çayê.." gelek bilind û xweş hatine. Çawa ko, "te mala-m xerakir/ û /bi destê xwe agir berdayê" gelek bilind hatine û dîlan li ber sivik dibî.

"Tu xezala li ber çemaye", "tu keroşka li nav lemayê", "tu kevoka li derê çayê", "wele te mala min xerakir û bi destê xwe agir berdayê" bê pîvan xweş

Pîr bûm dil pîr nabî
Wey malê-m dil
Pîr bûm dil pîr nabî
Wey emrê-m dil.

Şahê Ecem rabî
Hay, hay, hay dil
Şahê Ecem rabî
Wey emrê-m dil.

Dil ket ra lê nabî
Hay, hay, hay dil
Dil ket ra lê nabî
Wey emrê-m dil.

"Pîr bûm dil pîr nabî" tenê gotineke pîr xweş hatiye. Eger Şahê Ecem jî rabî û bê ser dilê malxerab, nema dilê min dev ji dosta xwe berdidî, nema ra lê dibî. "Ra", çare ye, her wekû di şeran de "ra" bi daxwaza "bexte". Bişarê Çeto dibêji: "Heseno lawo! ra, ra Xwedê ye, were rayê", lê Hesênê Osman neçû rayê û naçar ji gundê Baximzê derket û revîya û xwe neda destê dijminê xwe. Lê gund şewitandin û kurekî Hesên biçûk tede kuştin, lê hevalên Hesên jî Mihemedê Derweş-mezinê Kejika kuştin û istiraneke bi dilxurtî li ser wî şerî hatiye gotin.

Lê kengî dil pîr dibî, belkî jî, dilê pîra bêtir diware? Ji ber ko, ji xweşiya vê cîhana xweş dûtir dikevi û dikî bi carek rawestî, ji lewra jê têr nabî û raboriyên wî tenê ber çavên wî û ji xwe dixeyidî: çima wilo, wilo... nekiriye?

Govend bi giranî li ber dibî û di kêşan û dawî de xweş hatiye danîn.

HAY DE NAYÊ

Hay de nayê, hay de nayê
Tu xezala-1 ber çemayê
Tu keroşka-1 nav lemayê
Tu kevoka li ber çayê.

xêza destgirtîya xwe yan jî dosta xwe kiriye û morîk, guhar, kember, qiflik û bazina.., ji hevala xwe re dikirî.

Çawa ko didî zanîn, ko ji Mûsil dibî Heleb ko her-dû bajar jî, ji kevnare de weke bajarên Kurdistanê dihatin jimartin.

Lê piştî hatiye mal, bav û bira û mirovên wî pê kenîyane û gotine: "Wele bavo xweş celebe"! xweş bazirgane! Xwedê parêzî, ka te çi kiriye ji perên xwe?

Helbest bi xwe ji alî kêşan û dîlana wê ve xweş hatiye; govendeke bi giranî li ber dibî, lê tu gotin û peyvên zêde xweş û şerîn nanîne, ko mirov karibî pesnê wan bidî û pê dilxweş bibî; tim "celebe" û tim "wele bavo"ye, tenê Gewrê, eger ne navê yara wî, destgirtîya wî bî, xweş hatiye.

"Min çêrandî li dor tatika; li dor kizina; li zozana...", tev gotinên nav gunda ne û her kes dizanî, lê carek "sed û sî" û carek "sed û çare" ne weke hev hatine; lê gelek diriste, ko ji bo kêşanê anînê, wilo gotiye? Çawa, ko carna "celebê berx û mî" û carek "celebê bizin" û carek "karikin". Ev jî, ko ji bo kêşan û dawî bî, newekhevî têde heye.

Lê gelek diriste, ko ji bo dawî wilo gotibî? Lê çima ji Mûsil dibî Heleb! Diriste, ko em bêjin, belkî ji xelkê Badîna yan Şengalê bî?

Lê "kareban", gotineke Farisî-Kurdî ye, ji (ka) û (revan) hatiye. Ji ber ko, karevan baş ew e, ko bi tişteki zivir bifirkênî û bidî ber kayê, ca eger ka revand ew karevan e? Lê ko ne revand, ne karevane.

Govend bi giranî li ber dibî, her weku "Bêlote" jî li ber dibî.

HAY DİL, HAY DİL

Hay dil, hay dil, hay dil
Wey malê-m dil
Hay dil, hay dil, hay dil
Wey emrê-m dil.

û bi torevanî hatine danî û weke dir û yaqûta ri-
jandine ser riwê rûpelê Torevanî. Ancex hostakî me-
zin û ristevanekî zana bi hezar dijarî karibî van
pesnên giranbiha li peyhev û her yek di cihê xwe de
deynî.

Helbestvanê gundî çawa ev gewherên yekane bi
heve danîne? Çawa ku di cîkî de dibêji:

Min dîtibû li ser xaniya
Tena, tena dimeşîya
Bî serê lêva bi mir kenîya
Min devê xwe xîste gerdenê
Devê min kete ser benîya
Hay de nayê.....

Weylê çavê serê min bûyî? Ji xwe, ko bi serê lêva
bi te re kenîya, çi dimênî qurba?

Ji xwe mirin û mayîn di serê lêvan da ne ez benî!
Ca eger kenî, destûra te li bexçê sîng û berê xwe
daye, lê, ko tifikir ber piyên xwe û bi piyan ew tif
perçiqand, mirina malwêrane û wê çaxê ji te re dibê-
jî: Ez te weke vê tifê bê rûmet dibênim û dixim bin
piyên xwe..

Lê tenê di qanûna evîndarî de gerek bicarek bim-
rî, lê tolaz berxwe nakevin, xwe lê dîkin bela û ji
pey venagerin heta ko xwe bighênin daxwaz û
armanca xwe.

Ca bere hezar dijûnên pîs û dijar jê re bidî jî,
lê ew dibêji: Keça kûçika! derewa dikî, û gelek ca-
ran xwe dighenî we u sere we dixî bin destê xwe û
weka berxekê hogirî xwe dikî û jinik nema bela xwe
jê vedikî..

Jin jî, mirovên dilxurt û rûhişk hezdikin. Ji mi-
rovên bi paye û xeydok heznakin, dixwazin ko mêr li
pey wan bigerin û bela xwe ji wan venakin, gelek ji
zorê hezdikin û zordestî pir bi wan xweş tê..

Ez gelek ji vê helbestê hezdikim û gelek caran ji
xwe re dibêjim. Biravo xortê Kurd!

HEYLA BÊZÊ

Heyla bêzê, li te bêzarê!
Çelemçitî da ber şarê
Sêva sorê li gulîya darê
Lawno! lêxin bînîn xwarê!

Bêzê kevoka beleke
Firek da xwe çû feleke
Yarê bêzê sed û yeke

Bêzê kevoka sipî ye
Firek da xwe çû banî ye
Yarên bêzê sed û sî ye

Bêzê, navê dosta wî ye, lê navê lewîk nehatiye zanin. Lê Bêzê û Bêzarê ko peyhev de anine, tiştêkî pir ciwane, torevanîyeke pir bilinde. Di zimanê Kurdî de, bêzî, neguhdana tiştêkî ye, lê bêzar, bê ziman û rebene. Seydayê Cizerî dibêji:

Bêzî dikin ji qencan
Ji gewr û naz xuncan
Qedre gula çî zanin
Kelbeş divê kerê reş.

Daxwaza seydayê mezin ev e, ko mirovên xwe dîrî qenca û xunca dikin weke kerane, ko kelbeşê ji gulê çêtir dibênin, bêzî dikin, yanî ji qencan direvin, guh nadin wan. Ji ber ko weke kerane, weke kerê reşin, ko kelbeşê dixwazin û guh nadin gulan.

Herwekû sevasora li ser gulîya darê gelek giran-biha û xweşe, ji ber ko bi tenê maye û tiştêkî kes-nedîtî ye. Ji lewra, bi dilxurtî dibêji: Lawno! lêxin bînîn xwarê!

Herwekû Çelemçit, terîşeke cawînî, ji çit çedikin û zêra pêva didirûn û tevî zêran didin ber şarên xwe. Lê, ji ko hatiye ez nizanîm. Dibî ko ji Kurdî û Erebi hatibî.

Ev helbeste di ber paleyê ra tê gotin û giran tê gotin. Herwekû govendê ji li ber digerebin û dilanêke giran li ber dikin. Ji bilî "Bêzê - Bêzarê" û "sê-

va sorê li gulîyê darê" tiştêkî dî sezayê dabaşê têde
nehatiye.

WÊ LI SER BANÎ

Wê li ser banî, wê li ser banî
Lo kuro dîno, wê li ser banî!

Destê rastê li min hilanî
Lo kuro dîno wê li ser banî
Îşaret kir min nezanî
Lo kuro dîno, wê li ser banî!

Wê li ser banî çek dişûştin
Lo kuro dîno, wê li ser banî
Zend û bazin tev hilmiştin
Lo kuro dîno, wê li ser banî
Xortê xelkê li çola hiştin
Lo kuro dîno, wê li ser banî!

Wê li ser banî cil raxistin
Lo kuro dîno, wê li ser banî
Bisk û kezî li ber ba xistin
Lo kuro dîno, wê li ser banî
Xortê xelkê bi çola xistin
Lo kuro dîno, wê li ser banî!

Wê li ser banî cil kutane
Lo kuro dîno, wê li ser banî
Zend û bazin tev hildane
Lo kuro dîno, wê li ser banî
Xortê xelkê li çola mane
Lo kuro dîno, wê li ser banî!

Yara xwe li ser xanî dibênî, ko kinca dişoyî û ra-
dixî, biskên xwe dane ber baê, zend û bazin tev
hilmiştine û bi destê rastê jêre raz û remzan dibêjî.
Lê reben qey hê ji nû dil girtiye, bi van raz û
remzan nizanî.

Lê bi rastî rewşeke ciwan û xweşik ji yara xwe re daye, ko ev pesnên ciwan jêre anîne û camêr li xwe datênî, ko dibêjî: "Wê ji min re bi destê rastê îşaret dikir, lê min nizanibû çî dibêjî." Ma îcar sûc û gunehê wê çîye ezbenî?

WELE NAÇME BER GARANÊ

Wele naçme ber garanê
Bileh naçme ber garanê
Serê malê bidî nanê

Wele naçme ber garanê
Keçik nedî ramîsanê
Bileh naçme ber garanê

Ew garana ga û golika
Wele naçme ber garanê
Min çêrandî li dor tatika
Bileh naçme ber garanê

Serê malê nedî nanê
Wele naçme ber garanê
Keçik nedin ramîsanê
Bileh naçme ber garanê.

Bere xortê xwendevan zanîbin, ko dîlok û istiran heta li ser şivan û gavana jî hatine çekirin û gotin, heta şivan û gavan jî, hejane, ko dila bigrin û evîndarî ne tenê ji beg û axa û dewlemenda re ye.

Bere xortên me zanîbin, ko evîndarî, Sosyalîstî ye, para herkesî têde heye; bejinbilind û bejinkurt, gewr û boz, esmer û çerdûz hemî di vê babetê de yekso ne, weke tîna laş û tava rojê û ava baranê ji herkesî re ne.

Gavanê delal dibêjî, ko "serê malê nanekî nedin, û keçik jî ramîsana nedin min, ez naçim ber garana gund." Nan dayîn tişteki raste û hemî gavan nanê xwe distênin. Lê min bi carek nedîtîye, ko gavan doza ramîsanê keçika jî biki!

Tenê gavanê me jî carna kiriye garana ga û golika
û carna jî kiriye garana ga û kera.. Lê ev tev ji bo
kêşan û helbestê hatine û di gelek ristan de wilo ha-
tiye.

Kêşa wê sivik û dîlan sivik li ber dibî, wekî dî
tişkekî pir xweş têde nehatiye. Ev jî di paleyê de tê
gotin û koçer jî di ber dîlanê re dibêjin û carna fe-
qeh jî di Bêlote de dibêjin.

YAR YAR LI MÎN QUDRETÊ

Yar yar li min, yar li min
Yar yar li min Qudretê!
Topa Xwedê lê ketê
Yar yar li min, yar li min
Yar yar li min Qudretê!
Keç dixwênî Tebetê
Yar yar li min, yar li min
Yar yar li min Qudretê!
Ji bo xatirê umetê
Yar yar li min, yar li min
Yar yar li min Qudretê!
Ramûsim te hurmetê
Yar yar li min, yar li min
Yar yar li min Qudretê!

Di vir de, "tebbet, ummet, hurmet, qudret" bi
carek ji zimanê Erebi hatine nav zimanê me û belkî
tev ji bo dawî û lihevhatin anîbin vir.

Lê, dîlok xweş û sivik hatiye danîn û "topa Xwe-
dê lê ketê" nifireke navdar û bi denge, ko Kurd di-
bêjin. Herwekû tê xuyakirin, ko dosta wî "Qudreta"
wî quranê dixwênî û hêj zaroke. Lê çawa vê zarokê
dil girtiye, bîra dila biriye, nizanîm?

Lê dibêjin: "Keçik zû dila digrin û çavê xwe zû
vedikin." Herwekû gelek diriste, lêwîk ew hînî dil-
girtinê kiribî. Çawa ko keçikên xwendewar bêtir ji
jîn û evîne hezdirin û bêtir agirê dilê wan gur dibî,
zû hişyar dibin.

Heta hina gotiye, ko keçika (9) nehsalî diriste ko mêr bikî û dibêjin: "Ayşe, (jina Muhemed peyxember) neh salî mêr kiriye."

Ca, bê gomane ko Qudreta helbesvanê me ji neh salî bêtir bû, ko çûye ber xoce û quran xwendiyê. Ji lewra, ko dil girtiye. Gazin ji herduwan jî, nabin. Eger peyxemberê me yeke neh salî ji xwe re anî bî! Wey pîroz bin ji hevre! Amin, amîn!

Perçê Duwem: BERDAN

BERDAN

Berdan, ew dîlokin, ko Kurd di ber dankutê re dibêjin. Dema savara dikutin, mêr hin dîlokan dibêjin û em ji wan re dibêjin, Berdan.

Çawa, ko dema jin savare xwe dihêrin, di ber ve hin dîlokan dibêjin, ko em ji wan re dibêjin, Berdastarî.

Herwekû ev dîlok gelek çaran di hin cihên di de jî, têne gotin. Lê, ne herdem û her car têne gotin. Lê ji ber ko, herdem di ber dana re têne gotin, me ev nav ji wan re daniye. Weharengê "Berdastarî" jî wilone.

Herwekû ev Berdan, li ser yek kêşanê têne gotin, lê tenê dawî têne guhertin carna sivik carna jî giran dibêjin.

Dankut ji van dîlokan gelek dibêjin. Lê ev ên, ko min nivîsîne tenê hatine bîra min û min hew kari-bû ji devê wan bistênim. Ji ber ko, dankut nemane û çax û demên min jî, nahêlin, ko ez bigerim û bibihîzim û binivîsim.

Û naçare ew dîlokên, ko di bîra min de mabûn, min di vir de nivîsîn û ev çend dîlokên, ko min di vir de nivîsîne, tev di bîra min de ne û min ji berkirine. Berî sih-çil salî ko hêj ez melayê gundê Hasdajorî bûm, çend çaran min ev dîlok nivîsîn û ji devê Dankut û Destarhêriya girt, lê çend çaran jî hatine windakirin, yan jî ji min hatin dizîn û sitandin.

Lê niha ez van dîlokan, ko bes di bîra min de
mane, dinivîsim, bi hindikî qenebî bere ev jî wînda
nebin.

BEJNA ZÎRAV

Bejna zirav şiva zêro
Poz bi qulê xizêm têro
Ez xebitîm, tu xebitî
Lê lê Gewrê! ma jî xelkê ro.

Çi hewrekî reş û tarî
Berf û baran jê dibarî
Ya ko hate serê min û
Xelka delal nehat serê
Wî Eyübê kurma xwarî.

Çi hewrekî li ser Mêrdînê
Ya ko hate serê min û
Xelka delal nehat serê
Serê Mem û Zînê.

Çi keçika çarde salî
Hewşa bavê xwe dimalî
Keçik çûye hewş ma xalî
Hezro bişewitî qesebe ye
Sed û sî mal jê file ye
Meymo gewre dest maneye.

Erê wele, hime û yela
Hêw-ha, him-ha.....

Hezro bişewitî bi kanya zuxur
Min av vexwarî, bi koda çerxê
Bi tasa sifir
Meymo gewre çibkim şuxul.

Erê wele, hime û yela
Hêw-ha, him-ha.....

Devê deryê mêr bihirî
Kûçik çûnê, nego wirî
Gava çavê mi-l çava ket
Xwîn li canê min tewirî.

Erê wele, hime û yela
Hêw-ha, him-ha.....

Dı vir de kêşan hate guhartin:

Golik çûne ziyane
Keçik vêre bezyane
Xortino wernê talane
Erê wela, hime û yela

Lê lê dînê, keça dînê
Kiras sorê pêşmal şînê
Haydê-m hevdî birevînin
Xwe bavêjin dor Mêrdînê.
Erê wela, hime û yela

Lê lê tolê, keça tolê
Pêşmal şînê gol bi golê
Xortê xelkê te dîn kirin
Te har kirin berdan çolê.
Erê wela, hime û yela

Lo Xwedêwo, xweş Xwedêwo
Av di konê me bizê wo
Keça malê rabe pê wo
Çi bejnika zirav lê wo
Çi xeftanê şamî lê wo
Her alîkî cêbek tê wo
Her cêbekê sêvek tê wo
Kes nizanî rizqê kê wo.
Erê wela, hime û yela

Min çî got û tu xeyidî
Ava gola lî me cemidî

Geyayê çola li me seridî
Çi aybika te-1 dor min dî
Dev ji min berda, yeke xwe dî.
Erê wela, hime û yela

Min gewrê dîbû li kaniya cila
Teşt û beroş li ser mila
Haydê-m hevdî birevînin
Xwe bavêjin nava mila
Xwe bavêjin gundê fila.
Erê wela, hime û yela

Min gewrê dîbû li ser kaniyê
Zêra zer kir li aniyê
Reşo lawo! her pêşiyê
Jê bistîne mêranîyê
Ji bo xatrê cîranîyê
Erê wela, hime û yela
Hêha, himha!.....

Min gewrê dîbû li ber qûbê
Ser bi zêrê kum bi ribê
Were rûnin heta sibê
Min çî got û wê go libê.
Erê wela, hime û yela
Hêha, himha!.....

Herê wayê, herê wayê
Qeda bikevî li xwedyê kayê
Ji wî were bihar nayê
Dosta xwe da bi selika kayê.

Herê wayê, herê wayê
Şêx û mele çûn zekayê
Berf û baran bevre dayê
Xwedo-Rebî, yek ji wa nayê

Himew hayê, herê wayê
Dikim nakim dan dernayê

Qeda bikevî vê dinyayê
Kes di hana kesî nayê
Heçî nayê, bigrî tayê.

Ta xerabe jê ranabe
Îşev bigrî
Sibe bimrî
Jin û mêre
Mal ji te re
Bibe û here
Tu li çi digere
Ma tî kere?

Erê wela, hime û yela
Hêha, himha.....

Li vir germ dibin û bi hêz û tîn dibêjin û giran
mêkutên xwe radikin û xwe li ber veditelênin.

Lê gereke em bidin zanîn, ko her beytek ji van
dîlokan ducar dibî û li hev vedigerênin; carek Eh-
med dibêji û carek Reşo lê vedigerênî. Herwekû Eh-
mo dibêji: "lo xwedêwo" û Reşo jî lê vedigerênî û
dibêji: "lo xwedêwo". Ev nîşîre pire lê nikarim tevan
di vir de bibêjim.

BERDESTARÎ

Ew kî bû-l ser erzêlê, li ser erzêlê lê
Ne-m go wê bê, te-dgo, na
Xesro bû li ser erzêlê, li ser erzêlê lê
Ne-m go wê bê, te-dgo, na

Perekê hûr dijmêrê, hûr dijmêrê lê
Ne-m go wê bê, te-dgo, na
Qelenê serbizêrê, kofî kêlê, bisk bi têtê lê
Ne-m go wê bê, te-dgo, na.

Herweha navê xortên gund teva dibêjin û tev jî
hatine keçikê bixwazin, perekê hûr dijmêrin û li ser
Erzelê rûdinin.

Xuyaye havîne û bişev lawik tê li ser erzêla mala bavê wê rûniştîye û perên hûr ji bavê wê re dij-mêrî..

Ev dîlok gelek xweş û bilind hatiye û li ser vê kêşanê hêj dîlokên dî min nedîne.

Li ser Erzêlê, li ser Erzêlê, li ser Erzêlê lê
Perekê hûr dijmêrê, hûr dijmêrê, hûr dijmêrê lê
Qelenkê serbizêre, kofî kêlê, bisk bi têlê lê
Ne min go wê bê, te digo, na.

Oh!.. Çiqas xweş hatiye! Daxwaz, kêşan, dawî tevde xweş û bilind hatine, daxwaz di virde xwestina keçikê ye û kêşan (7) heft kart û tevgerin û sê caran li pey hev wê karta (4) çar tevger dibêji, weke: "ser erzêlê, ser erzêlê, ser erzêlê/ kofî têlê, ser bi zêrê, bisk bi têlê.."

Ji pesnên bilind û giranbiha ne û di virde destarê xwe sivik digêrin.

BARAN BEGO! DÛBARÎ

Pezê kê û kê li wî diyarî
Baran bego! dibarî
Pêzê Şêro li wî diyarî
Baran bego! dibarî.

Ew kî bû çû bêriyê
Baran bego! dibarî
Gewrê bû çû bêriyê
Baran bego! dibarî
Zêr ketin ser eniyê
Baran bego! dibarî
Potin kete heriyê
Baran bego! dibarî
Ew kî bû çû pêsiyê
Baran bego! dibarî
Ferhad bû çû pêsiyê
Baran bego! dibarî.

Herweha bi vî rengî keçikên gund tevan dişênin
bêriyê û pûtîne teva dikevin heriyê û xortên gund
yeka yeka dişênin pêşiyê..

Rewş û pergala dîrokê xweş hatine, weke: "Baran
barî/, potîn" çawa lawik diçî pêşiyê.

Herwekû tê zanîn, ko peze mala beg-mîre û zerî-
yên malê çûne bêriyê û potîna dotmama lëwik-pismam
ketiye heriyê û nikarî kunê şîr bigihênî mal û naça-
re pismam bi dotmamê ve çûye û ji ber ve kun hil-
girtiye û hatine malê. Lê nizanîm pismam, ramîsanek
ji xwe re ji dotmamê sitendiye yan na? Hema xwedê
biki rênçberîya wî bertelef, badihewa neçûbî?

Perçê Sêyem: BERDESTARÎ

DESTAR GERÎYA

Destar geriya li dora bajêre
Ser sîngê kê û kê madena zêre
Ser sîngê gewrê xurmîna zêro
Pismam sekinye nabî ji xelkê re.

Navê keçikên gund tevan tênin û li ser sînga te-
van dikin madena zêr û dibêjin: "Pismam sekinye",
nabî ko didin xelkê, bidin yek dî û bi vî awayî keçi-
kên gund tevan bêmêr dihêlin.

Ji ber, ko di qanûn û destûra kurdên kevnare de
heta ko pismam hebî, nikarin dotmama wî bidin yekî
dî û gelek caran kuştin li ser vê yekê çêbûye û di-
vabû, ko pismam ji rê, rîya dotmamê derkevi heta ko
karibin wê bidin yekî dî.

Lê di îro de, ev destûr bere bere radibî, jin ji
vê bextreşiyê tene parastin û hinek serbest dibin û
hêvîdarim, ko di çaxekî nêzîk de bi carek ev kevne-
destûr ji welatê me derkevin û hew vegerin û jin bi
carek serbest bibin.

DE HÛRIK HÛRIK

De hûrik hûrik, hûrik devîya,
Çemê Leylanê girtî herîya
Hero heware, hero gazîya
Pêşya hewarê kî bû bezîya
Pêşya hewarê Xurşîd bezîya
Şûrî bi deste, eba li pîya.

Di virde, Xurşîd, navê kurekî min bû, ko li gundê Hasdajor çêbû û li wî gundî serê xwe danî û piştî wî Cemşîd çêbû û wî jî serê xwe li Hasdajorê danî. Dema min ev dîlok ji devê destarhêriyan distand û dinivîsîn, keçîka navê Xurşîd pêşî digotin û naçare min jî ev nav xiste nav dîlokê û nivîsî.

Herweha xortên gund tevan dişênin hewarê û şûr û eba li milên wan dikin û didin destên wan û wan dixin pêşîya hewarê.

Ev nîfş gelek xweş hatiye danîn û mirov dikarî di ber dîlanê re jî bibêji; hetta ji hin ristan jî xweştir hatine û min ji sala (27) bîst û hefta de ev berdestarî nivîsiye.

DE BIHÊR, BIHÊR

De bihêr, bihêr dayîkê
Te çî-j min e, xwayîkê
Ezê te bidim nûşokê
Nûşoka min û kê ye
Nûşoka te û Xurşîd e.

Xurşîd didim ber avê
Lê bireşînim gulavê
Birakê mine mî navê.

Herweha xortên gund bi carek tînin û keçik wan didî ber avê û gulavê li wan direşênî û dibêji: "Bîrakê mine min navê".

Lê çawa digihê dostê wê, wî xortê, ko jê hez dikî wîlo nabêji û hew dengê xwe dikî.

Nûşok, şokirine, mêrkirine, ji farisî hatiye û li nav Soran tê gotin: "Gewrê şokirdiye, kirdiwe, yanî mêr kiriye. Lê Nûşo, xuyaye cara pêşine, ko mêr diki.

Ev rista ha jî gelek xweş hatiye, ko keçikên gund tevan didin şokirin û xortên gund tevan dikin zava, lê keçik yekî jî, ji dostê xwe pêve naxwazî û tiştê pir heja eve, ko çawa digihê ser navê dostê wê, keçik dengê xwe nakî û ev nedeykirin nişana erêkirinêye. Xwayîk- xuşk- xwehe, herwekû Amudiya carna digotin: Hakê!, bi daxwaza xwakê ye, dibî ko ji bo şiranî bî.

EBA-GEWRO

Ew kî li hewşê sekinî Eba-gewro!
Reşo li hewşê sekinî, Eba-gewro!
Eba, li pîka mekinî, Eba-gewro!
Welet pismamê minî Eba-gewro

Careke dî xortên gund bi carek li hewşê disekinî û eba gewr li piyên wan di mekinên û bangî pismamê xwe dikin.

Lê di virde gelek gotinên Erebi hatine gotin, weke: "hewş", "sekinî", "eba", "mekinî". Lê pirên folklorên kurdî paqij û sade hatine gotin û kêr gotinên bêgane têde peyda dibin.

Mirov dikarî li ber dilanê re jî bibêjî.

GÏRTIKÊ HEBSA

Wele nadim, bile nadim
Girtikê hebsa bernadim
Ezê bînim, ezê bînim
Şivan axa ezê bînim
Girtikê xwe ji te bistînim.

Wele nadim, bile nadim
Girtikê hebsa bernadim

Ezê bînim, ezê bînim
Ezê Hemo axa bi xwe re bînim
Koma eşîrê pê re bînim
Girtikê xwe-j te bistînim.

Wele nadim, bile nadim
Girtikê hebsa bernadim
Ezê bînim, ezê bînim
Şemû axa bi xwe re bînim
Koma eşîrê bi biberxînim
Girtikê xwe-j te bistînim.

Herweha axayên hindamê bi carek tîni û eşîrên hindamê tevan bi axa ve tîni, ko karibî girtikê xwe ji zindanê derxîni. Lê hembera vê girtikê wê bernadî û di zindana evîndarî de dihêlî. Lê çawa dostê wê tîni dilekê hevalê wê dibêji:

Wele raye, bile raye,
Min girtikê te j-ter berdaye.

Di virde jî kêşan û rewş û pergala gelek xweş hatine. Keçik, dost û destgirtiyê xwe bi van beg û paşa û şex û axa û el û eşîran tevan nadi û ji tevan mezintir û bi rûmettir dibênî, ko girtikê hevala xwe ji bo xatirê çavê wî berdidî.

Pir diriste, ev reng di zimanê bêgane de peyda nebin. Ca eger lawikê wê pê agah bibî wê çiqas serê wî mezin û bilind bibî û xwe payedar bibênî, ko dosta wî ewqas jê hez dikî û di çavê wê de wilo mezin û payedare.

XANIMOKÊ

Min xew tê, ha min xew tê
Xanimokê xewarê.
Xewa te l-mala kê tê
Xanimokê xewarê.

Xewam li mala Remo tê
Xanimokê xewarê

Serê xwe deyn ser çokê
Xanimokê xewarê.

Di virde jî xewa wê li mala gundiya tevan tê û hevala wê serê wê datênî ser çoka xortê malê, lê herwekû tê bîra min tişteki dî jî dibêjin: "heta bê ji derde", yan jî dibêjin:

Ew kî bû hat ji derde
Xanimokê xewarê
Reşo hatî ji derde
Xanimokê xewarê
Kurd bû bi turkî xeber da
Xanimokê xewarê.

Di virde "Xanim", "xewar", li pey hev anîne, xewa wê li mala kê tê û çiqas xwe delalî dikî, ko serê xwe datênî ser çoka xortê malê. Pir rast û xweş gotiye, ko dibêjî: "Kurd bû bi turkî xeberda". Çiqas kemasî dibe, ko Kurdek bi turkî bipeyivî! Û careke dî li malê gundiya tevan radikevî û gundiya tevan mirov û dostê xwe dibênî, ko karibî li malê wan rakevî.

Herwekû di virde Sosyalîzm tê ber çavê mirov, ko li vê rewşê meyze biki, çawa gundi rûmeta hev digirtin? Lê weke, ko Markis dibêjî: "Ev wekhevîya destpêkê, jîndariya koçerî tê xuyakirin, ko di wê çaxê de, axa, xwe ji gavan mezintir nedidît, tev di xêr û û şerên hev de bûn, bi hev re digeriyan, datanîn û bi hev re bar dikirin; kesî nikaribû zordestiyê li yekî ji êlê biki û qad bi carek ji teva re bû, bexwedî bû, tevayî bû û tevan pez û sewalên xwe lê diçêrandin û têra tevan dikir. Weke ba û av bû".

Ev rist didî zanîn, ko di wan çaxan de çebûye û heta îro jî, yanî çaxê ko min ev nivîsîne berî pênçî salî ev helbesta kevnare maye. Û bere dijminê gelê Kurd û dostên me jî zanibin ko em ne Tirk, Erebi û Farisin.

HEYLA DELALÊ

Heyla delalê, weyla hevalê

Ez û delalê çûne qirgîka
Wê-1 me derketin siwarê şimika
Wê-j me bistênin delalê cotê memika

Heyla hevalê
Weyla delalê

Ez û delalê çûne piştîya
Wê-1 me derketin siwarê romîya
Wê-j me bistênin hel û morîya

Heyla hevalê
Weyla delalê

Ez û delalê çûne çolê wo
Wê-1 me derketin siwarê romê wo
Wê-j me bistênin qeza piştê wo

Heyla hevalê
Weyla delalê

Ez û delalê çûne sergîna
Wê-1 me derketin siwarê Badîna
Wê-j me bistênin cotê potîna

Heyla hey lêlê
Heyla hevalê
Weyla wey lêlê
Weyla delalê

Di virde, naxwazin jin tenê herin çolê, yan karekî bikin. Ji ber ko, ditirsin siwarên dijmina li wan rast bên û wan tazî bikin, yan birevênin! Wê çaxê ji êlê re gelek kêmasî û şermikarî ye.

Herwekû çend rîstên dijî di vê meydanê de hene, ko tenê navê wan dizanim, weke:

- 1- Narînê, narîn canê.
- 2- Malê me li ebrê.

3- Lolo pismamo.
Çend gotin ji lolo pismamo:

Lolo pismamo, lazim bi lazim,
Sê tiştên giran ej te dixwazim:
Kember û bazin, cotek berbazin.

Lê gereke ez li van bikolim, ko karibim bixim destên
xwe, binivîsim.

Institut kurde de Paris

Perçê Çarem: BERBÛKI

Rojên, ko bûkê diguhêzin, hin dîlokan dibêjin û car
na li ser zava jî têne gotin.

BERBÛKI

Xaniyê bavê bûkê korte
Li ser xênî morte morte
Bûkê megrî! zava xorte

Bavê bûkê gurê nêro
Li ser xênî bê didêro
Bûk hêjaye tûrek zêro

Xwakê bûkê hatin teyo
Bike kar û bara xweyo
Zava xorte bi dilê teyo

Bûkê delalê! rabe xwe karke
Şûşa gulavê bi ser xwe dake
Zava ciwane xortekî pake

Zava zava, kekê mino zava
Min bazara bedlê te kir
Kekê mino zava
Mî-j bîr kir û te-j bîr nekir
Bîrakê mino zava.

Çûme Şam û Diyarbekir
Kekê mino zava
Min bazara sola te kir
Bîrakê mino zava
Mîn jî bîr kir boyax nekir
Kekê mino zava.

Terqînek jî çiyê tê
Işev ewro
Dengê bûk û zavê tê
Işev ewro

Herwekû jî van bêtir hene, lê min nikaribû bigu-
hêzim û ne bihîstîme. Çawa, ko ev perçe xwe de jî
di nav folklorên me de hindikin û min pirên wan ne-
dîtine.

Pêşgotina Vê Nivîştê

Stran: Bê kêşane lê tenê bi dawîye. Herwekû hin peyvên wê dirêj, hin jî pir kinin. Ji lewra gelek caran dengbêj van kurtebeytan naçare hê hê yan lo lo û lê lê bi serve cem xwe datînin. Lê divê mirov jibîr nekî ko di van stranên de hin gotin û daxwaziyên bilind û peyvên cuwan û giranbiha tene dîtin û gotin ko ristevan jî nikarin di nav ristên xwe de wilo bêjin. Ji lewra hin xortên nûhatî dixwazin riste jî weke stranê serbest bikin û guh nedin kêş û dawîye. Di awira min de ev jî ji ber çend tiştane: 1- ev e ko bi xwe ne ristevan in, nikarin riste bi kêşan û dawî çê bikin. 2- Yek ev e ko baş bi zimanê kurdî nizanin. 3- Û yek ev e ko kurdî baş nexwendine. 4- Û yek ev e ko gelek dilbijok e ristevanî ye, lê nikare riste baş çêke.

Tenê tiştek heye ko nayê veşartin ko evreng ristên klasîkî-kurdî wê rojeki ji welatê me jî winda bibin. Lê kengê welatê me bikevî qonaxa dezgevanî û abora welêt berpêş herî ko heta serxweş karibin van ristên bêkêşan û dawî bibêjin. Lê di îro de ev ristên klasîkî bi mûsîqe ji gelê Kurd re bêtir bi kêr ve tîn, ji ber ko Kurd û hemî miletên paşdamayî bêtir ji mûsîqe hiz dikin.

Stockholm 1982.

BAZO QURBA!

Bazo qurba! li ser xaniya li çî dinêrî?
Dawa taqîkê sipî dikî herî!
Wele zanim tu li kuştina min û xwe dîgerî!

Bazo qurba! li ser xaniya tu meş meke
Diwê çigarê bi ser simbêlên xwe de tu geş meke
Dilê tog û tewagê gundê min rebenê bimi xweş meke

De were bazî, were bazî, were bazî, were bazî
Tu feqîrî, tu rebenî, tu bê malî, belengazî
Qelenê te nîne, tu nikarî min bixwazî
Ezê muhbeta apê bavêjime ser birazî.

De were bazî, were bazî, tu bazîyê xelkê
Bejna te zirave bazî heyra, ji dara belkê
Minê soza mezin li ber destê Xwedê daye
Heta li darê dinyayê saxim nadim terkê.

Di virde, keçika Kurdî delalê ber dilê xwe weke
bazekî nêçîrvan, perbelek, çeleng û gernas dîtiye û
navê wî kiriye Bazî.

Raste, li ber dilê wê kesî dî weke lawikê wê di
nava gund û êlê de, belkî di cihanê de peyda nabî û
li ber dilê wê gelek gernas û çelenge, ko di nav tirs
û sawiran de, li qozyê xaniya û li malên pîrebîya, li
bendên reza di rojên kakişîn û destarhêriyan de;
weke bazekî çeleng êrişî ser kevokê dikî û bi darê
zorê talanê mirê cina dibî û êrişî nav bax û bostanê
keleşgewra xwe dikî û cotê memikan, dêmê gulî,
lêvên şekerî, çena gewherî, eniya məkewî; boxaza
qirikê, xala gerdenê talan û berbad dikî û bi carek
kuştin û mirin nakevin bîra wî, ji kesî paxavê nakî;
bav û bira û pismam û mirovên wê weke kelmêşan li
ber çavên xwe dibênî. Di çavên wê de paşa, beg,
axa ne hêjane mûyekî ji sinbêlên palikkirî, ko
dikevin boxaza gerdenê.

Hin dibêjin, "bazî", û hin jî dibêjin, "bazo".
Herdû jî diristin. Wek ko tê xuyakirin, ev stran li
hindama Mardîn çêbûye û gelek navdar û bi denge,
keçik, jin pir dibêjin.

BAVÊ SEYRO

Bavê Seyro qurba! çima tu deynakî?
Her çar malê Alûca li qûna diyêr deman nakî?

Sîng û berê min keçikê weke bexçê zinara Mêrdînê
Ji xwe ra tapo nakî.

Yadê! navbera min û bavê Seyranê

Xweş dîware

Ezê rabim pehînkê lêxim bere

Ji jorde bēyî xware

Heke dê û bavê min keçikê gotin:

Lawo çî bû çî qewimî?

Ezê bējim: Yabo!Yadê! bû girêna destare.

Yadê rebenê! min bavê Seyranê dîbû li wî milî

Xwezî sê biskên dişê biketa ber

Sinbêlên bavê Seyro, reşe palikkirî

Min sond xwarîye terka bavê Seyranê tu car nakim

Heta teresê Çoxreşa li min û

bavê Seyranê nekin gilî.

"Bavê Seyro", "Bavê Elî", "Huseynê Axê" kurê
Sadûnê Mihemed Cizîrî ye, ko ji axayê Omerîya bû.
Dibêjin, bi ciwanî û rindiya xwe bi nav û deng bû,
li gundê Terê rûdinişt û çend salan bûye serkarê
hindama Omerîya. Yazde kurên wî hebûn, ko navê
mezinê wan Elî bû û Seyro-Seyran, navê keça wî
bû.

Çawa, ko ev keçika ko li ser bavê Elî ev stiran
gotiye, ji gundê Alûca ye, ko gundekî Omerîya ye.

Jindariya Huseyn axa ji me ve ne xuyaye, lê we-
ke ko tê xuyakirin, di sedê (19.) nozdeha de ye? Ji
ber, ko heta niha jî, hê hin ji zarokên wî saxin.

Mala Mihemed Cizîrî, axa û mezinên Omerîya ne,
lê bûne du perçe: Mala Mele Mistefa bûne mezinên
Mehmûdkiya û mala Mihemed Cizîrî ên mayîn, bûne
mezinên Etmankiya û ji bo mezinahiya xwe, gernasê
Omerîyan bi hev didane kuştin.

Lê di îro de, ev reng berberî û kuştin bere bere
winda dibin û hêvîdarim, ko di çaxekî nêzik de navê
eşîrtî ji nav Kurdistanê winda bibî.

Tarîxa vê malbatê jî di nav rûpelên tarîxa min de
hatiye nivîsandin, ko hêj ne çapkirîye.

BAVÊ BEHCET

Lolo bavê Behcet, navê min keçikê
Xêrya, Xêrya Hecî.
Bejna min zirave, qutikê min
çoxê sorê dor bi xercî
Ûsal heft sal min û bavê Behcet
dil girtîye, kalê bavê min dibecî.

De lolo, bavê Behcet gidvano,
Rêka Safya xir û pane,
Ezê bala xwe bidimê hemî şopa
nalên di hespa ne,
Xwezya mizgîna xêrê ji mi-re bihatana
bigota: Bavê Behcet li odeka mala bavê min mêvane.

Li mi, li mi, li mi...

Li mi, li mi, li mi dîno!

Bavê Behcet! gidvano!
Çîqa sitêrê li ezmana li qublene
Heçî kesê derdê dila diye
Diaçîkê min û te ne.
Ma te ne bihîstîye, Kemal Paşa
di qanûna Cumhûriyetê de gotîye:
Heçî kesê dilê şêrîn bihebînî,
Musteqilê bi destê xwe ne!

De lolo bavê Behcet! rêka Safya serejêre
Minê xulama kolosê kevej, sinbêlên di reş,
diranê zêre,
Xwedê hebî! gava destê bavê Behcet girtin
û berê wî dane welatê xerîbîyê,
Destê min evdala xwedê bigrin, bişînin vêre!

Di virde mirov dikarî bêjî, ko stiran, ristên ser-
bestin û ji kevnare de ev reng- ristên serbest di
nav kurdan de hene. Lê gereke dawî weke hevbi,

ko em karibin bêjin: rista serbeste û kart û gavên ristê tede hebin!

Navê "Bavê Behcet", Şêx Fexrî ye, lê bi vî navî deng daye. Ji mala Şêxên Qamişlo, li nav Silivaye û birazyê Şêx Şemseddîne, ko di sala 1925 de li Diyarbakir, digel Şêx Seîd efendî hate bi darvekirin. Çawa, ko ev bavê Behcet bi heftê-heştê peyayî ve li Çiyayê Hevêda hatin kuştin, lê ser destê Elîsamî beg, li Pira Govedê hatin kuştin, lê bi gernasî hatin kuştin.

"Dilşa" û "Nefya", herdu jinên wî bûn. Dengbêjan li ser zimanê wan herdu jinan istiranek li ser kuştina Bavê Behcet çekirine, ko gelek xweş û dilşewat hatiye.

Bi rastî, Bavê Behcet, rindî û ciwanî ji kesî re ne hiştibû û hêjaye, ko "Xêrya Hacı" ev istirana han li ser gotiye. Xêrya Xanim agirê evîna dilê xwe berdaye dilê guhdar, dilgir û dilbikula û derd û nexweşîya dilê xwe ji dektorê tarîxê re daye xuyakirin. Lê, kî li derdê me dilgir û evidar û rebena dipirsî.

Serpêhatiyên evîndarên reben û dilbikul û cigersotayî dibin istiran, çirok û di civata de dengbêj, çirokvandilê xelkê, civatê pê xweş dikin. Lê dawî, di nav dilê tarîxê de wînda dibin û diçin.

Lê gereke ji îro pêve, zana û xwendevan, birewer û rêzanê Kurd van serpêhatîyan di nav rûpelên nivîst û nivîsarên xwe de bidin xuyakirin û binivîsin û ji pêlên windabûn û destên dijminan biparêzin. Bav û kalên me gelek kêmasî kirine, lê bere em wan kêmasî û çewtiyan nekin. Eger nikaribin bi kirasikî torevanî jî binivîsin, lê bere tenê wînda nebin.

Ev Bavê Behcet, min bixwe dibû. Xortekî gelek ciwan û berbiçav bû. Herkesî xwezî dikir, ko lê temaşa bikin. Lê dijminê miletê Kurd gelek xortên delal û ciwan û şêrin û gelek ciwanîkên xemrevî xistine bin axa sar..

BAVÊ FEXRÎYA

Bavê Fexriya qurba!
Dora kanîyê dora mine..
Bavê Fexro li gêjo siware,
Diki nakî gêjo di binde nasekine
Weyla li min, min porkurê!
Çavê bavê Fexriya li hêviya tasek
ava destê mine! Xwedê wo!

Bavê Fexriya qurba!
Ji îne heta îne,
Îro sê ro bavê Fexro birîndare
di nivîne, wey li minê!
Ezê rabim daw û delingê xwe hilgêvim
herim Hadhaka xopan, mala Erakêlê hekîm
Ezê bêjim: Erakêlo! qurba! sîng û berê
min keçikê bike melhema devê vê birîne!

De lolo bavê Fexriya qurba!
Min dî çiya bankir çiya,
Siya zînara xwe berdabû
ser geliya
Ez û bavê Fexriya daketin
Berîya Amûda xopan her çar
gundên Ezîdîya,
Avê bîra genî bûne ji kulîya
Lî serê min û bavê Fexro rabû
toz û ecaca van kerîya,
Îro sê ro torinê mala Ezo
nexweşe ketye nava çiya,
Ezê li ber serê bavê Fexro
bawêşinê bikim bi epriya û temezîya,
Bavê Fexro ji min dixwaze tasek ava

cemidî, ji kaniya çiya, li minê!...

De bavê Fexriya qurba!

Işev ewre nabe sayî

Li bavê Fexro derketine taqibatê

Tabûra Sêrtê û sê alahî

Tu rabe destê mi bigre, emê hevdî birevînin

Xwe bavêjine binya xeta Firînsawî

Bikevine ber tan û niçên erebên reşê daw berdayî

Navê bavê Fexriya, Sebrî ye. Sebrî, kûrê Haçî Mihemedê, ji mala Felîtê Quto, Reşkotî ye. Ji koçerên Erika ne. Di sala 1927 de hatibûn binya xeta sînor û ketibûn Cizîrê; li gundê Kerengo, binya Amûdê rûniştibûn û di şerê Batmana de tevli eşîra Belekân gernasîyeke mezin kirin, ko sê alahî ji leşkerê dijmin windakirin û di wê çaxê de, Emîne Ehmed bi leşkerê dijmin re çûbû ser Reşkota û bihêla lingê hespê xwe revîya.

Lê navê keçikê nehatiye zanîn û di navistirana xwe de ne gotiye. Lê navê hespê Sebrî, Gêjo aniyê, ko di bin de ranewestayê. Keçika kurmanç daye zanîn, ko li ser ava kaniye hevdî naskirine û dilê wan bi nêrîna pêşî re ketiye hev. Bavê Fexro, dixwazî bi mehna avê keçikê bibenî.

Û di benda duwem de didî zanîn, ko axa birîndar bûye û Erakêlê Ermenî, ew derman dikir û çiqas xweş gotiye, ko dibêjî:

"Sîng û berê min keçikê,

Bike melhema devê vê birîne!"

Û pir xweş kiriye, ko dibêjî: "Min dî çiya bankir çiya/ Siya zinara xwe berda ser geliya", keçika Reşkotî çê bala xwe daye xo û rindî û ciwanî û xweşkahîya çiya û dar û bera, ko wilo hatiye bîra wê, siya zinara danê êvara xwe berdidi ser geliya û pesnê nexweşiya Beriya Mêrdîne didî û dibêjî: "Avê bîra genî bûne ji kulîya". Ev gelek raste, lê niha ne wiloye. Bi rastî di wê çaxê de wilo bû; av genî dibû û dexl dihate xwarin û ecac (toz) bi ser serê mirovan diket. Ji ber, ko ev deşta Cizîrê hêj ava nebûbû û keriyên pezên Kurdan, ecac bi ser de

bilind dikirin û kulî weke axê dihat û her tişt dixwar, li ser hev siwar dibûn û birên avê tije kulî dibûn û carna jî, genî dibûn.

Lê çawa, ev çiyayên ker û gēj dengê xwe li hev dikin. Lê tē xuyakirin, ko serê top û tiving û hūr-avêjan gelî dagirtibûn û dengê çiya li hev vedigeriyan heta, ko nema karibûn xwe di nav ciyan de bigrin. Ji lewra, naçare xwe avêtine berîya Amûda xopan, her çar gundên Êzîdîya û ketine bin tan û niçên Ereben dawberdayî (ji kurmanca re dibêji).

Lê Kurdên Kurdistana bindestê Turkan, ji Kurdên Cizîrê re dibêjin, "ereboşk", "dawberdayî", "serbiqetik..." Ji ber, ko kincên Erebi li xwe dikin, wilo ji wan re dibêjin. Û herwekû dibêji: "Sê alahî leşkerên dijmin derketibûn taqîbata Bavê Fexriya", êrişî Ereban dikî û dibêji: "Emê bikevin ber tan û niçên Ereben reşê qûle, pişê dawberdayî.."

Di virde, dijminahiya miletê Kurd ji miletên hawîr xwe re, ko ji wan mezintir û çêtir û bêtir bi pêşve çûne, didî xuyakirin. Lê xwezî keçika kurmanc wilo negota.

HESENÊ MÛSA

Hey wax, hey wax, hey wax mala minê!
Soz û bext û qerar neman li darê dinê
Xwedê xerab bikî mala xwedyê dilgirtinê
Yabo, yadê, Hesenê mala Mûsa min dixwazî
min nadinê,

Wele bi Xwedê min didinê - min bidinê,
min nadinê, ezê kincê xwe bişênime ser
boyaxê reşkirinê,

Ezê mara mēra piştî çavê reş û belek
li xwe heram kim li darê dinê.

De hey wax, mala minê!

Sola torinê mala Mûsa qetya ji çûyênê, ji hatinê
Cilê mala bavê min qetiyar ji danînê, ji raxistinê
Guhê dêka min qul kirin bi galgalê, bi gotinê

Heyf û xebînetâ çavê reş û belek sirta golê
ax û av ketinê.

De hey wax, hey wax....mala minê
Mala minê, mala minê, mala minê!

Heseno qurba li me derketî cejna Remezanê
Qîzê gundê me daketin ber govendê, ber dîlanê,
Xortê gundê me daketin ber kêlikê, ber nişanê
Ezê çîqa çavê xwe rebenê digerinim, nagerinim
ezê torina mala Mûsa qe nabênim li meydanê.

De hey wax.....mala minê!

Hey wax, mala minê!

Yadê rebenê! Hesênê mala Mûsa tenbûrvane
Gustîla tilya torinê malê qas-almase, karevane
Xwedê xerab bikî mala Simê Qaso, Hesênê Cafo!
Li serê min û torinê mala Mûsa rakirne fermane.

De hey wax.....mala minê

Hey wax, mala mine!

Min dî dawetka li Biloka xopan digeriya,
Ez û Hesênê mala Mûsa ketin çiyayê mazî,
nav devîya,
Ketin kêf û henek û lîz laqirdîya
Min dî tîfîngka ji sirta golê diteqîya
Hesênê mala Mûsa bi ser mi-de wergerîya
Simo dîgo: Xwekê Hedo! birîna Hesênê Mûsa
ka li kuya?

Minê dîgo: Simo! Keko! korocaxo!

Birîna Hesênê Mûsa li ebabelek li nava pîya

De hey wax, hey wax! mala minê

Hesen kurê Mûsa ji gundê Bilokê -Çiyayê Mazî-,
ko dikevi rojavayê bajarê Mêrdînê.

Çawa, ko navê keçikê Hedo-Hediye, keça Qaso-
Qasime û navê birayê wê Simo-Îsmaîle û pismamê wê
Hesênê Cafo-Cafere. Mala Qaso, ji malmezîna û dewle-
mendê gund bûn. Lê Hesênê Mûsa, mirovekî biyani
bû, ko li gundê wan rûniştibû.

Herwekû istiran didî zanîn, destê Hesen teng bû û mala Qaso qelênkî giran dixwestin. Lê Hesen nikaribû bidî û her çendan sola xwe diqetand û çûn û hatin pir dikir jî, lê ne dê û ne bave, guh li gotinên wî nedikirin û tevan di bin çavan re lê dinêrin, naxwe çî di destê wî de jî revandin pêve maye!

Lê revandin jî, ne hêsani ye. Kuştin û talan li pey hene. Lê reben çibkî? Têv dane ber çavên xwe û rojekê bi çeplê Hedo girt û hevdi revandin û berê xwe dane gundê Xarokê, cem mala metika xwe. Lê çawa ketin sirta golê, li hev rûniştin û ketin nav kêf û henek û laqirdiya û hevdi hembêz kirin û taca Şehînşahi dane serê xwe û li ser textê bextewarî rûniştin. Ev kêlik, jî xweştirin û şerintirînê gav û çax û demên herdû dilgîr û evîndaran bû, ko di vê kêlikê de serbest dirêjî nav bax û bustanê jîn û evîne û kulmîskan li hev didin û gez û maçan ji hev distênin û xwe bi ser hev de diguvêşin, hev digevizênin. Kengî berî hingî dikaribûn, ko ne di bin çavan re bûna, heta li hev jî binêrin? Kengî karibûn weke wê bîstîkê, serbest li hev rûnin û bi dilxweşi hev hembêz bikin?

Hedo, deng li Hesen kir û got: "Oh! de rabe be-se rabe! Em herin! Ez pir ditirsim, zanim niha li me digerin.." Wilo got û ronik ji çavên reş hatin xwar û Hesen çavên wê maliştin û maç kirin û got: "Zanim ji çî ditirsi! Lê kî heye, ko pey me kevî? Hisabê sed mêrî nakim.."

- Na! Na, em herin çetire! Riya me dûre! Zanim, Simo wilo bela xwe ji me venakî! Wê pey me kevî.. Ya wê xwe bidî kuştin û ya me.

Lê Hesen, şerîna xwe xiste ber hembêza xwe û bi ser xwe de givaşt û maçeke bi tin ji demên gulî da û got: "Îro dawet û dilane! Kê hay ji me heye? Kîye pey me kevî?" Her tişt di ser guhen xwe re avêtin û ketin nav şahî û xweşi, laqirdiya û hevdi dane ber gez û maçan û hev gevizandin.

Lê, Simo û Hesenê Cafo dane pey şopa wan û di vî nependî de dîtin û xwe li wan qelîzênin, ko keysa xwe li Hesen bênin, ko gulekê berdinê. Hê herdû evîndar di hembêza hevde, dengê gulakê hat û He-

sen bi ser milê Hedo ve gêr bû û ji nişka ve Simê Qaso û Hesenê Cafo hatin ser laşê Hesen û ji xuşka xwe re got: "Ka birîna wî li kuye?" û Hedo jê re got: "Simo! Keko! Korocaxo! Birîna torinê mala Mûsa li ebabelek, li nava piya. Te kuştî Hesenê Mûsa, beranê pezkovîya" û çawa bejna bilind bi ser milê gulîşenga xwe de hate xwar, pêlê xwinê pêsîrên buka bextreş xemilandin û bi carek ew dilê, ko di bihara jinê de bi şadî û xurtî ciwaniya xwe derbasdikir, hate rawestan; ew laşê ko di çola jîndariyê de serbest digeriya, li deşta hebûnî di nav pencê mirinê de dixwazî serguherî hev bibî û ji pingava jinê bipeqizî çolistana hebûnê û di nav damarên qadê de ciheki di ji xwe re bistênî. Lê ji destê xwe derket û bê havil û bêtîn hate herivandin û serê xwe danî.

Dawîya dilgirtinê, revandinê tim kuştin û girî û berberî û talan bûn. Ev bû di Kurdistanê de xelata hiskirin û dilketinê. Di benda yekem de, evîndara me, dengbêja navdar Hedoxatûn, ko ev rist û qanûn di welatê me de ne rast û diristin. Risteke bê soz û qerar û bexte; berdîberdan û pêkarî û zordestîye.

Çiqas xweş gotiye, ko dibêjî: "Sola torinê mala Mûsa qetîya ji çuyin û ji hatine."

Çûn û hatina pir, nişana şewata dilê evîndare, ko nema dikarî xwe bigrî û naçare hema hawir diçî û tê. Lê kî guh lê dikî? Çi xema xelkê ye? Çawa, ko nişana belengaziye jî, ji ber ko, perê wî pir nînin, ko bavê wê çî bixwazî ew didî! naçare diçî û tê, ko belkî karibî diya wê, bavê wê razî bikî, ko barê wî giran nekin. Lê, kengî ev camerî ji mirovên nezan û hov û polperest tê, ko karibî keça xwe bê pere bidî yekî, ko dilê keçikê ew girtiye.

Lê eger, ko Hesen termal û pere bûna, carek-du car bes bûn; yan bixwe nedîçû mala bavê Hedo û dibû, ko çend mirovên xwe yan rîsipiyên gund bişanda mala bavê wê û Qaso çiqas bixwesta, wê bidana û ev kuştin, dijminahî, bextreşî jê venediketin û cilê mala bavê xanima Çiyayê Mazî ne diqetiyên û guhê diya wê qul nedibûn. Lê Kurd dibêjin: "Yan barek dirav, yan barek derew."

Barê diravê Hesên nebû. Ji lewra dixwest bi barê derewa kêleka xwe di avê derbas bikî û di guhê diya Hedo de digotin. Lê tim, barê derewa cihê barê pera nagirin ez benî!

"Guhê dêka min qul kirin bi galgalê, bi gotinê." Çiqas xweş gotiyê! Vê keçika nexwendî, nezan çawa karibû li ser peravê istiran û ristevanî van gewheran belav bikî, bidarveki. "Ezê çekê xwe bişênime ser boyaxê reşkirinê", ev, nişana jina bextreşe, ko kincên xwe bi carek reş bikî û di denê dakî. "Reşkirin, reşgîredan", di Kurdistanê de ji kevnare de hene.

Di virde "çek", di şûna "kinc" hatiye. Ji ber, ko çek ew alavên ko mêr pê şer dikin; herwekû cil jî, ew tejberên ko li oda radixin û li nav malan datênin. Çawa, ko "boyax" di virde, bi daxwaza "denê", "sebxê" hatiye.

"Heyf û xebînetî çavê reşbelek ax û av ketinê!"

Herê wele, xuşka Hedo! Sed heyf û mixabin, ko av û ax bikevin çavên reş û kesk û şîn û ev laşê nazik bikevî bin axê. Lê em çi karin bikin? Çi ji destê min û te tê, Ko karibin nehêlin ax û av bikevin çavên ciwanik û camêran? Çi ji destê me tê, ko nehêlin çavên hozan û gernas û dilrevîna bikevin bin axê? Lê xuşka Hedo! Êv, rîya me teva ye. Şivan û gavan, paşa û hozan, nerind û ciwan û pîr, tev de diçin bin vê axa sar û em ji wan bêdîdar û bêpar dimênin. Xwezî her kesî weke te zanibûna, ko sed heyf û mixabine, ko em weke hova xwe bixwe, hev dikujin! Lê çi bikin, çi karin bikin? Tîstek ji destê me dernakevî. Rist û qanûnên miletên paşdemayî, ev reng qanûn û rist û destûrên çewt û vaji xistine welatê me û serê mirovên weke Simê Qaso û Hesênê Cafo, ko ji bo hezkirina we Hesênê delalê ber dilê te kuştin û serî li te gerandin.

Lê gereke tu bi camêrî, wî bax û bostanê, ko Hesên çend sal pêwanî lê kiriye, ji destê dijmin û altaxa biparêzî û nehêlî sira bayê sibihî lê bidî. Niha, tu perpirsyarî. Tu pêwan û dergevanî. Çiqas ew xwîna sor û sosinî bê bîra te, gereke vî bexçê

gulan, ko Hesên bi xwîna xwe avdaye, bi ronikên çavê xwe avbidî û nehêlî ziwa bibî; gereke ser bi reş di kuncê reşetarî de jîna xwe ya mayî rabiwêrî. Ez jî bi te re me û dixwazim bi camêrî li ber xwe bidî!

Heseno qurba li me derketî eyda Remezanê,
Keçkê gundê me derketin ber govendê, ber dîlanê,
Xortê gundê me derketin ber kêlikê, ber nîşanê.
Çiqas çavê xwe rebenê digêrînim, Hesênê mala
Mûsa ez nabînim li meydanê...

Erê xuşka Hedo! Ev cejna Remezanê, ne cejna Kurde, lê bi zor ketiye gerdena me. Cejna miletekî hevsînorê me ye, ko berî (1380) hezar û sêsed û heştê salî bi gernasî êrişî welatê me kirin û tac û text û ol û pîrozgehên me bi carek pelixandin û rewş û pergal û ol û cejn û sersalên xwe xistin şûna ên me.

Her çawa dibî? Lê rojêke şahî, ko di wê rojê de, me welatê xwe, tac û textê xwe bi destê xelkê ve berdanê û me cilika gidiya kişandiye serê xwe û nema dikarin, nema dixwazin; li berxwe bidin, nema karibin destê xwe bilind bikin.

Çima çavên xwe digêrîni? Ma nizani ku delalê berdilê te bi carek destê xwe ji her tiştî kişandiye û piştê xwe daye çihana jîngarî û ji me xeyidiye û çûye.

Çima li xort û keçikan çavên xwe digêrîni? Aya dixwazî ciwanîya xwe vegeerîni yan jî ciwanîya Hesên tene bîra xwe? Aya dixwazî xortekî di di nav baxê evîna xwe de xwedî bikî?

Na! Na, xuşka Hedo! Na, na! Te soz daye, ko mara mîra piştî çavê kurê Mûsa li xwe haram bikî. Ji pey soza xwe venegerî, ji te re sed qatî çetire!

Du pêtiyên agirî di dilê te de digerin: Yek dixwazî te bi carek bişewitêni, pîr û kal bikî; wî laşê ciwan ji hevde bavêjî, biherivênî û yek jî dixwazî, ji nûve te vejenî, xwineke germ di nav damarên laşê te de bigerîni; dixwazî te ji van kul û derd û sawîr û gomanan biparêzî. Lê bi ya min bikî, bi camêrî ji te re çetire.

"Hesenê mala Mûsa tenbûrvane."

Raste xuşka Hedô! Jixwe tu bi raz û awazên vê tenbûrê gihaye vê payedarîyê; çawa, ko seydayê Cizîrî dibêjî:

"Wer guhde çeng û nayê,
Şêrîn ko tên semayê,
Camê binoşe vêre,
Çi sade û çi zêrgeş."

Gava ko dengê sazê tê guhê me, naçare em tene hejandin û ger û govend û semayê dikin; cihan tev de dîrî me dibî û bi carek em di nav saz û pejinê de dimênin. Ev çiyê, ko vî laşê giran, vî mirovê payedar wilo bêhiş digerêni? Ev çî hêz û tîne, ko me digihênin vê tevger û bêhişîyê? Peyxam û îlham, eve hevala Hedô!

Belam Hesenê te bi sed mêrî bî yan jî bi mêrekî bî, weke heve. Herkes di vê rîya reş û tarî ve diçî û hew vedigerî, serguherî hev dibî û ez û tu jî wilo diçin û hew vedigerin.

"Hedô qurba! Min çî got û çî ciriya?"

Raste hevala Hedô! Çi tiştê, ko mirov dixwazî, bi hêsanî nakevî destê mirov û kes nikarî bighê dawîya daxwazên xwe û dimrin û daxwaz pêre diçin goristanê, yan di nav ezmanê bêdawî de tene pişavtin û winda dibin.

Te bawer dikir, ko winê bibin xwedî mal û zarok û di nav xelkê de bi rûmet bijîn. Lê, lihevraştatinê yan rist û destûra welatê me yê paşdamayî tiştêkî di anî devê rîya we, ko heta dawî dilbikul û xemgîn bimênî. Eve evîn û karbidestîya me di tarîxê de; ji jîn û hebûnê eve kara me. Eve jîndarî, vêdikevin û vedimrin; geş dibin û reş dibin; dipeqizin, diqelizin, çêdibin û dimrin.

Lê Hedô, rewşa rûniştina xwe û Hesen û henek û laqirdî û kuştina Hesen û perîşanîya xwe tîni ber çavê me, dibêjî: "Ez û Hesen ketin kêf û henek û laqirdîya/ Min dî tivingek ji sirta golê diteqîya/ û /Hesenê mala Mûsa bi ser min de wergerîya.." U Hesenê Mûsa hate kuştin û dawîya vê serpehatîyê bi

jan û kul li vir qedîya û ez û Hedo mane li ber de-
riya.

XERABO

Lolo xerabo!

Ji dinyayê, alemê xerabtiro
li ber dilê min evdala xwedê
ji bav û birakê min çêtiro
ji şekirê elbika,
ji muhibeta dê û welediyê
şerîntiro xerabo!
Min evdala xwedê,
heft sala di dawa taqîkê xwedê
bi pars û pûsê xwedî kiro,
sala heşta toleke reşe lêvdeqandî
ji xwer dibiro, xerabo!

Lolo xerabo!

Malxerabo! dikim nakim tu xerabî,
tenîya bi duhnî ji riwê min venabî,
dikim nakim ji ber çoka min ranabî.
Derdê dila derdkî noye ra lê nabî
şûşa dilê min şikestîye cebar nabî,
ji min evdala xwedê re tu ezabî
de lolo xerabo, tu xerabî!
Malxerabo! min bihistî te yek xwestî
Ezê herim daweta xerabê malê
bi taqîkê sipî, bi dilê şikestî
eger ji min çêtir bî, sed pîroz bî li wî canî
lê heke ji min pîstir bî, tu nifirê xerab
li te nakim, bere goştê laşê te bihelî,
bimênî komek hestî;
serapîra tu kor bibî, heft sala bikevî
ber vî destî, lolo xerabo!

Lolo xerabo!

Malxerabo! ne te xwestim, ne revandim!

Te ez kirim darê tenûrê reş qelandim!

Te kirim şareke hemawî, li dora kumê xwe gerandim!

Te kirim taseke çingo, li odê maqûl û axelera
diçingandim! lolo xerabo!

Lolo xerabo!

Malxerabo! bere li mi-bî li vî dili

Na wele, bere li mala bavê te bî, li wî aqilî.

Çawa te dev ji min kihêla serê tewla berda
û li bergîleke pişturmî, qoşfilitî
li pey etara dihesilî.

Kul û derdê xerabê mala min giranin,

Şaxê xwe berdane ser qulpa kemberê
ser vî dili xerab!

Min sond xwariye terka delalê mala
bavê xwe rebenê nakim

heta bikişênin serê min rebenê

topek cawê şêrêz kirî.

Li ber serê min deynin cotek kelên
dikevirî, xerabo!

De lolo xerabo!

Malxerabo!

Ez û xerabê malê qaskê li hafa

mala li hev rûniştin.

Ji kul û kederê dinyayê

meyê gilî kirin, gazin bi şûnve hiştin

berf û baranê li me dayê, hêstirê çavê

min rebenê kevir û kuçikê binê newalan tev
dimîştin xerabo!

Masîyê binê behra ji derdê min û xerabê

mala min birîştin;

teyr û tilûrê serê çiya bi ser nikelên

Xwe de dipûniştin, xerabo!

Miriyên cebana heft salî,

qerqerê xwe li serê xwe gerandin

û li ser tîrbê xwe rûniştin xerabo!

Xerabo, ne navê lēwike, lē keçika sūrğiçî hingî jê xeyidye, navê wî nabêjî û dibêjî, "Xerabo", "Nebaşo", "Neqenco", "Pîso" !..

Gelek cihê axine, ko navê herdû evîndar, gund û eşîrên wan nehatine zanîn. Lê, herwekû ji şîwe û zaravê istiranê tê xuyakirin diriste, ko ji hindama raxorê Mêrdînê bin. Herwekû ev Lawik, gelek xweş hatiye danîn û gelek gotin û peyvên payebilind tede hatine danîn.

Lê, her ji ku dibî bere bibî, tenê dengbêj û evîndara me ya kurmanc û piştperde, di meydana dilgirtin û istiranê de gava pêşî ji xwe re sitandîye û rê nedaye kesî, ko hespê xwe li vê meydana bibezênî.

Heta îro jî, rîstevan û dengbêjên rojhilat hêj tiştekî wilo hêja çenekirine û keçika kurmanc bi agirê dilê xwe hinav guhdar û dengbêj û dilgiran peritandîye û heçî kesê derdê dilê malwêran diye, giriyê wî li ser rewş û pergala keçika kurdî tê, di nav kul û kederan de dimênî. Rajorê Mêrdîn, gelek xweşe; bi av, dar, şînahîye; cihê evîndarî, dilgirtin û hev-xwestinê ye.

Ca, ji lewra gazin ji keçika kurmanc nabî, ko nîfira li lawikê xwe bikî; ko heft salan ew di nav sîng û berê xwe de xwedîkiriye û paşê yeke jê ne çêtir ji xwe re xwestîye û anîye, yan yeke lêvdeqandî ew ji nav destê wê derxistiye û ji xwe re biriye!

Wey bêbext, xortê sūrğiçî! Çawa dev ji hevala xwe berdî û herî yeke dî bixwazî? Ma bextê dinyayê wiloye? Keçika, ko te heft sala di nav sîng û berê xwe de xwedî bikî berdî û yeke dî, ko ji wê ne çêtir, ji xwe re bênî.

"Lolo xerabo!

Ji alemê xerabtiro!"

Reben, ji şerînê ber dilê xwe re bê dilê xwe dibêjî, "Ji dinya alemê xerabtiro". Lê keçika kurmanc ne rast dibêjî, ji ber, ko di rîsta dawî de dibêjî: "Li ber dilê min evdala xwedê, ji bav û birakê min çêtiro! / ji muhibeta dê û weledîyê, ji şekirê elbika şerîntiro!"

Çiqas xweş kiriye, ko ev pesn û gotin û peyv weke dur û gewher li pey hev bidarvekirine. Çawa ji herkesî xerabtir bî û li ber dilêwê ji bav û bira ji hezkirina dê û kur, ko kurê wê li welatê dîr û begane bî, ji şekirê elbika şerîntir bî? Lê ev hevrikî, xweşiya rista wê ye û ji vir tê zanîn, ko ne ji dil nifira li xerabê xwe diki. Lê ji ber, ko gelek jê xeydiye, kûpê xeyda xwe bi ser serê wî da rijandiye û gotiye:

"Ez tu nifirên xerab li te nakim,
Bere goştê canê te bihelî, bimênin komek hestî,
Serapira tu kor bibî,
heft sala bikevî ber vî destî."

Dibênin? Heta niha jî, naxwazî bi carek bimrî lê divê, ko bikevî ber destê wê, ko tola xwe jê bistênî. Dixwazî, komek hestî bî, kor û kulek bî tenê dişa jê re bî, li ber destê wê bî. Goya, ku dixwazî tola xwê bistênî! Lê na. Tenê dixwazî, ko delalê mala wê jêre bî û di nav mala wê de bî, lê bindestê wê bî.

"Heft sala di dawa taqîkê xwe de bi parsê xwedî kiro."

Guhdarê delal, xwendevanên bîrewer! De bala xwe bidinê, ka çawa xortek dikevî nav dawa taqîyê keçikê û di nav dawa taqî de tê xwedî kirin? Lê keçika kurmanc, ji şîrani wîlo gotiye; xwe kiriye weke jineke qereçî, ko li parsê digeri û zaroka xwe dixî nav dawa taqîyê xwe û lawikê xwe, şerînê ber dilê xwe kiriye weke zaroka nav dawa taqîyê, ko carek tiştêkî nizanî û carek jî, herwekû didî zanîn, ko keçikê gelek perîşanî û rebenî di dilê xwe pê çêrandiye û li ser kîsê wê tûtin vexweriye, ko di iro de ji vê reng hezkirinê re dibêjin dostani. Lê keçika sûrgiçî, bi dilekî sade tijî evîn xwe pere berdaye, lê ewle bûye. Na! Na keçika kurmanc! Zinhar, zinhar! Win li xorta ewle nebin! Baş bixwênin, ko karibin xwe nasbikin û baş zanibin ka mêr, çi ji jinê hevî dikî û çima ji we hezdiyin! Baş bixwêne, ko dost û dijminên xwe ji hev bidî alî û çê wan nasbikî. Li bejn û rewş û pergala xortekî temaşa meke xuskê,

tenê li zanîn û bawerîya wî binêre! Mêrê baş, ne bi pîvan û bilindiya ser milê wî ye, ne bi giraniya goşt û hestiyên wî ye; tenê mêrê baş ewe, ko zana, birewer û çêkrox û rûnêrm û karker bî! Bere bostek ji bejna wî kêmtir bî, bere kêşana wî ji pêncî berjêr bî! Bere esmer û çavreş bî, lê bere ne hov û nezan û serhişk û dilhişk bî! Lê heta baş nexwênî nikarî baş û nebaş ji hev nas bikî.

"Lolo xerabo, mi bihistî te yek xwestiye,
Ezê herim daweta xerabê mala bi taqîkê sipî,
bi dilê şikestî."

Taqîyê sipî li xwe dikî da xelk nebêjin, weyla rebenê! bi kincê kevin hatiye dawetê! Ji ber ko xeydiye. Çima dev jê berdaye, naxwazi kincê paqij li xweki.

Lê çiqasî taqîyekî sipî jî li xwekî, tenê dil şikestîye. Di virde jî, didî zanîn, ko heta niha jî hê dilê we pêve ye, ko taqîkê sipî diçî daweta delalê xwe.

"Te ne xwestim, ne revandim,
Kirim darê tenûrê, reşqelandim,
Kirim taseke çingo, li odê axelera di çingandim."

"Darê tenûrê" hem reş dibî û hem dişawitî û sêfil dibî. Çawa, ko Feqehê Teyran jî gotiye: "Darê tenûrê ezim, kela difûrê ezim". Darê tenûrê, şiveka dirêje, ko jin pê agirê tenûra xwe tevdidin.

Lê piştî, ko jî xwe re jinik aniye, keçika sûrgiçî har û dîn bûye û gotiye: "Bere li min bî, li vî dilî", lê careke dî li xwe vegeyriyaye û gotiye: "Na wele, bere li tebî, li mala bavê te bî, li pîra diya te bî, li te bî, li wî aqilî! / Çawa te dev ji min kihêla serê tewla berda, li bergileke piştikurmî, qoşfilitî, li pey etara dihesilî?"

Vê carê, ji dil êrişî jina wî kiriye. "Bergil", "piştikurmî", "qoşfilitî", "li pey etara"..., çî pesnê dijwar jêre bidarvekirine, ko Ebûnewas bixwe nikarî van pesnên pîs bidarveki; yan Cimo û Xêlikê Xirbekavirî, nikarin wilo êrişî mirovekî pîs bikin!

Lê ciwanikê, careke dî li xwe vedigerî û dibêji: "Min sûnd xwariye ko terka delalê xwe nakim, / heta

bikişênin serê min rebena xwedê topek cawê şêrêzki-
rî û li ber serê min deynin cotek kêlên divekiri".
Bere tenê bêji, ko ez evindarim, ko tevlî vî qasî jî,
hê naxwazî terka delalê xwe biki! Ne Mem û Zîn, ne
Xecê û Sîyamed û ne Ferhad û Şîrîn, ne gihane vê
evîndariyê !..

Lê binêre careke di! jê xeydiye û agirdoma dilê
xwe, bi ser serê wî de rijandiye û gotiye: "Kul û
derdê te giranin, mîna Gola Wanê şaxê xwe ser vî di-
lî, ser qulpa kemberê ser vî dilî." Ji Gola Wanê me-
zintir di Kurdistanê de nedîne, ji ber ko navdare.
Eger na, golên mezintir hene. "Qulpa kemberê", tê
zanîn, ko vê çaxê jî kember di Kurdistanê de hebûn.
Lê "qulpa kemberê", li ser nava wê ye, ne li se dilê
wê ye. Yanî kulên te şaxên xwe berdane ser nav û
dilê min!

"Ez û xerabê malê qaskê li hafa mala
li hev rûniştin,
Ji kul û kederên dinyayê me-yê gilî kirin,
gazin bi şûnve hiştin."

Gilî ji felekê, ji serê sebeba ji gundî û cîrana, ji
bextê reş kirine. Lê gazin ji hev kirin bi şûnve hiş-
tine ji ber ko ne çax û dema gazinkirina bû bîzor
gilî bikira û çawa dost û yar digihên hev, devê wan
nema digerî, ko gazina ji hev bikin; kelegirî dikevî
qirika wan yan qirika keçikê û nema karibî dengê
xwe biki, herwekû ew bixwe didî xuyakirin û dibêji:

"Hêstirê çavê min rebenê , kevir û kuçikê
binê newala tev dimiştin,
Masiyê binê behra ji derdê min û xerabê mala
min biruştin,
Tilûrên serê çiya bi ser nikilê xwe de dipûniştin,
Miriyên cebana heftêsalî qerqerê xwe li serê xwe
gerandin û li ser tîrbên xwe rûniştin, Xerabo!"

Kesî rêzê wilo negotiye! Hingî gilî kiriye û girî-
yaye kevir û kuçikên newala di ber hêstirê wê çûne
û ji derdê wê masî di binê pingava de şewitîne û ti-
lûrê serê çiya bi ser nikilên xwe de pûniştine û mi-
riyên heftêsale, qerqerê xwe li serê xwe gerandine

û li ser gorên xwe rûniştine! Êh! çi mijî ye, ko ev
ristên hewqas dilşewat û bi tîn ji xwe derxistine.

Hemî jî, belaxe û wekhevîne. Hêstirên xwe kirine
weke lehiyeke xurt û mezin, ko karibi kevir û kuçan
di ber xwe bibî masî di nav pingava xem û derdê wê
de şewitîne û tilûr, ji ber xem û kulên wê pûniştine
û ji derd û hawar û zarênê wê miriyên heftêsale, ko
bûne ax û rizîyane, ji gornistanê rabûne û qerqerên
xwe yên rizîyayî dane serê xwe û rûniştine. Lê ji bo
çi ev hemî wilo bûne? Ji ber, ko evînoka van herdu
dîlbikûl û Cigerbixwînan, neçûye serî.

Hêjaye, ko çîrokeke li ser Xerabo jî çêbikim.

DELALÊ BERÎYÊ

Lo lo, lolo delal,
de lolo, lo delal

Agirek kete binê berîka min di jêre
şewitî şerqalê Evdilezîza şewitî,
Kepezê Kîka, hawîkê Hemedîya xopan
pûş û pelaxê newala İstîlîlê vêre,
Cîhê terş û talanê mala bavê min keçîkê.
Ezê neketime heyra terş û talanê mala
bavê xwe rebenê,
Lê siba bihare, wê Wardozî bigerin
lî wara
Ezê ketime heyra şerpeziya siwêre
lo delal, hey lolo!

De lolo, lo delal!
Tu delalî malê,
şekirî nava desmalê,
mewijê Hibabê,
sêvê Xelatê,
êmîşê dora Rişmilê û Qibalê
kul û kedera ber dilê min evdalê lo delal
lo delal!
Lolo lo delal!

Li me derketî sitêra va egîta,
Şewqa xwe daye pozê keleha Mêrdîn,
serê minara Nisêbînê;
pozê Bagoka şewitî
di binyê re, her çar konên me Aşîta
hey lolo!

Minê sonda mezin xwariye!
Terka delalê mala bavê xwe nakim,
Heta li ser serê min evdala xwedê
nebî hewehewê di siwaran,
xuşînê rîman, şingînê şûran,
Terqîna darê bêxwedîyê va darçîte!
Lo delal!
Lolo delal!

Xwedêwo, Rebiyo! minê tiştêkî giran
ji te navê!
Minê tu ters û talan ji te navê!
Minê tu qesr û eywan ji te navê!
Tiştê minê ji te divê:
Konekî sêsîtûnî, darçitî,
ji darê darbenavê!
mêkutî ji darê darbotavê.
Minê vegirta li ber çemê Hemedîyê
serê vê duavê,
Bere serê minê li ber sîyê, nigê minê li ber tavê
belkî nola carê di berê
delalî malê, siwarê Hedbên
xwe bide ser qûna rîmê,
li min evdala xwedê bikrana silavê
hey lolo!

De lolo lo delal!
Delalê malê siwar bûye bi sariy sibê re
li mehînê,
Min evdala xwedê destekî xwe avête
zengîwê û destê dinê avête vê dezgînê,

Delalî malê kar û bara xwe kiriye
 wê herî nêçira karê xezala, binê berîka
 vê Mêrdîne,
 Roja qal û qewamê digiran
 mêra dikuje kela vedgerîne;
 mala Êmşa û Îmêşa çelabatê bedewa
 û Şemera dişkênîne
 talanî kurê Kurmênc
 bi tena darê rimê vedgerîne
 hey lolo
 de lolo lo delal!

Minê sûnda mezin xwariye
 Heçî saloxekê ji delalî malê ji me re bîne
 ezê bidimê heft aşê mala bavê xwe rebenê
 li ber çemê Nisêbinê.
 Eger pê razî nebû, ezê ramîsana rûkê rastê
 bidim di mizgînê
 Hey lolo.....

Xuyadikî, ko keçika aşîti dil bi kul û kedere, ji
 ber, ko delalê ber dilê wê bi sariya sibê re siwar
 bûye û berê xwe daye binê beriyê û kî zanî çî pê
 hatiye? Hatiye kuştin, hatiye girtin, çî bi serê wî
 hatiye, nizani!..

Pir pesnekî xweş aniye, ko dibêjî "bi sariya sibê
 re delal siwar bûye û min evdala xwedê bi tena
 kirasê melesî, piştvekirî, / destekî xwê avêtiye dez-
 ginê û destek avêtiye zengiwê..".

De ka vê rewşê werêne ber çavê xwe, bê çiqasî
 bi saw û şiranî te ditin! Keçeke bejin bilind û bi te-
 na kirasê melesî, piştvekirî, bi sariya sibê re destê
 xwe bavêjî zengîwa kê, wê çawa xwe bibênî, wê çî-
 qas payedar bibî!? Bêgomane, ko niha ramîsanek jî,
 je standiye, çendan bi siwarî bî jî! Lê ramîsanê ze-
 riyên wilo, di sariya sibê de jîna mirov duqat dikin.

Lê bi rastî keçik şirpaqije, ko dibêjî "ezê heft
 aşê mala bavê xwe li ber çemê Nisêbinê bidim bi miz-
 ginê", lê pir xweş gotiye, ko dibêjî "eger pê razî
 nebû, ezê ramîsana rûkê rastê bidim dimizgînê" û

hin dibêjin "heta ber doxîne". Ev çiqas payebilinde ko heta ber doxîne jî, di mizgîna saloxa delalê xwe didî!.. Û pêde çûye û pesnê delalê xwe daye û gotiye, "şahidê delalê min gelek hene, ko di rojên tengasî de - rojên ko dijmin (Ereb) talanê kurê kur-mênc dibin, di van rojande delalê min bi tenê, bi tena darê rimê, talana vedigerîne û Ereba, Bedewa, Şemera dişkênî û talan ji wan distênî, vedigerênî."

Ca ev mêrê wilo hêjaye, ko keçika Aşîti heta ber doxîne jî di mizgîna saxiya wî bidî.

Lê sitêra egîta min nebihîstîye, kîjan sitêre. Tenê ew dibêji "şewqa xwe daye pozê keleha Mêrdîne, serê minara Nîsêbîne pozê Bagoka şewitî, di binyê re her çar malên me Aşîta". Lê di virde gotiye, "her çar malê me Aşîta"; gelo bira çar mal danibûn? Lê na, balkî di çavê wê de ji ber ko delal ne li nav konaye, konên Aşîta kêm û biçûk dane xuyakirin, yan jî ew biçûk û kin dikin!.

Lê çiqas mezine, ko dibêji "ez terka delalê xwe nakim, / heta li ser serê min nebî hewe-hewê di siwaran, / xuşîna rîman, şingîna şûran, / terqîna darê van darçîta.." Keçika Aşîti, siwar û peya tevî hev dikî û teva li ser serê xwe dicivênî û dibêji, "heta wilo nebî, ez terka delalê xwe nakim!" Çi rewşeke mezin? Gava mirov bidî ber çavên xwe, ko êl bi carek li ser serê jinekê bi şûr û rim û darçîta lê didin û dixwazin wê bikujin; tenê ji bo ko nikarî terka delalê xwe biki?!

Çiqas bi dilpakî hetîye meydanê, ko dibêji:

"Lolo Xwedêwo!

Min tiştêkî giran ji te navê!

Min terş û talan ji te navê!

Xan û qûnax û eywan ji te navê!"

Lê tiştêkî tenê jê divê, "konekî sêsîtûnî" ko li ber çemê Hemedî, çemê Nîsêbîne li ber avê vegirî û serê wê tenê li ber siyê bî, ne xeme, ji bo, ko belkî carekê nola carên berê delalê malê-siwarê Hedbên, xwe bidî ser qûna rimê û li keçika Aşîti selavekê biki. Keçika Aşîti ev selav bi malê dinyayê tevî nedaye.

Lê çawa agir dikevî welatê Mêrdîne û çiyayê Ev-

dilezîzê, Kepezê Kîka, Hawîkê Hemediye û Newala Sitalilê bi carek dişewitî û cihê çêra terş û talanê mala bavê wê namênî. Lê nakevî heyra terş û talan, tenê xema lawkê xwe dikî, ko di biharê de wê siwar herin beriyê û çûna warekî bigerin; di wê çaxê de wê lawîkê wê şerpeze bibî.

Herwekû ji vir tê zanîn, keçika Aşîti ji maleke mezin û xwedî terş û talan bû, ko beriya Merdînê ji Newala Sitalilê û ta bi çiyayê Evdilezîzê, cihê terş û talanê mala bavê wê bû. Û heft aşê mala bavê wê jî, li ber ava çemê Hirmas-çemê Nisêbinê jî hebûn. Lê keça kê ye gelo? Pir diriste, ko ji mala axê Nisêbinê bî, yan ji keça Xelef Axa bî?

Lê kula pir giran eve, ko em nizanin ka delalê wê lê vegeyriyaye, yan hatiye kuştin! Kesi jêre salox aniye û ramîsanek jê sitandiye, yan na? Eger yekî salox jê anîbî û ev ramîsan jê sitandibî, sed xwezî bi dilê wî bextewarî!

Lê pir ditirsim, ko keça Aşîti hew delalê xwe ditibî. Wê çaxê malwêranî ye û ew jî weke min bi vî derdî çûbî!..

FEQÎ Û EYŞANÊ

Eyşanê dîgo: Feqîyo qurba!
Bejna zirave tak rihane pel dîje,
Li devê deryê mala bavê min keçîkê
şax tavêje,
Ezê esl û fêslê te nasnakim,
Çika esl û fêslê xwe-j min ra bêje.
Lawîko lo!..
Feqîyo lo!..
Bext ne waye kuro.

Feqî dîgo: Eyşanê!
Bejna min zirave takê vê rihanê,
Bere şîn nekira li devê deryê
mala bavê te keçîkê li ser dikanê,
Wele heke tê li esl û fêslê min dipirsî?

Ezê mihacirê deşta Wanê berîya Qaqızmanê.
Eyşanê lê!..
Nezanê lê!..
Te-z helandim keçê.

Eyşanê digo: Feqîyo qurba!
Bejna min zirave takê vê rihanê,
Bere şîn nekira li devê deryê
mala bavê min keçikê li ber dikanê,
Ezê keça Hecî Eli me, navê min Têlîeysanê.
De Feqîyo lo!..
De lawiko lo!..
Bext nemaye kuro.

Feqî digo: Eyşanê dînê!
Ezê ji teyra teyrê bilindci me,
Li devê deryê mala bavê te danîme
Îsal heft sale bi sê jina zewicîme.
Eyşanê lê!..
Cîranê lê!..
Te-z helandim keçê.

Eyşanê digo: Feqîyo qurba!
Dilê min sêla hesinî,
Ji êvara xwedê de agirê qurma daye binî,
Çika ji min re bêje: tu ezebî ya bi jinî?
Lawiko lo!..
Feqîyo lo!..
Bext ne waye kuro.

Eyşanê digo: Feqîyo qurba!
Bejna min zirave ji darê bîyê
Bere şîn nekira li devê deryê
mala bavê min keçikê li ber kaniyê,
Kuro, min qebûle derdê vê hêwiyê.
De Feqîyo lo!..
De lawiko lo!..
Bext ne waye kuro.

Feqî digo: Eysanê dînê!
Wele nabî, bile nabî,
Şûşa dilê min şikestîye cebar nabî,
Min nanê mala bavê te xwariye,
Reva keçê Eşîra jî min re nabî.
Eysanê lê!..
Nezanê lê!..

Te-z helandim keçê.

Eysanê digo: Feqîyo qurba!
Devê deryê mala bavê min bi rê ye,
Feqiyê min rebenê bi şev û bi ro
pêde diçî, têye,
Kuro, de rabe destê-m bigre emê
hev û dinê birevînin,
Ma dê û bavê min çî jêye.

Lawiko lo!..

De Feqîyo lo!..

Bext ne waye lo.

Feqî digo: Eysanê dînê!
Bejna min zirave takê vê benavê,
Bere şîn nekira li devê deryê
mala bavê te keçikê li ber avê,
Keçê bela xwe jî min veke!
Wele tu dîya min bî tu xuha min bî,
min tu navê.

Eysanê lê!..

De nezanê lê!..

Te-z helandim keçê.

Eysanê digo: Feqîyo qurba!
Devê deryê mala bavê min bi ce ye,
Ezê bala xwe didimê serê vî cehî bûye şe ye,
De rabe tûrik û kitêbê xwe hilgire here
jî gundê me ye.

Mihaciro lo!..

Feqîyo lo!..

Bext ne waye kuro.

Di virde tē xuyakirin, ko Eyšanê gelek nexweşike yan jî Feqî gelek zanaye, ko dixwazî xwendina xwe biqedenî, naxwazî jinê benî, birevênî. Herwekû xuyadikî, ko çend nîr li Eyšana Hacî Elî derbas bûne û kes wê naxwazî; yan jî Feqî gelek ciwan û delale. Ji lewra çûna ser se hêwiya qebûl dikî û tenê dixwazî di bin mara Feqe de bî.

Ev reng giran avêtina berhev, di hemî zimana de nîne û ko hebî jî, gelek kêmin.

Risteke min jî, di Dîwana Çaran de bi navê "Fatê û Mela" (avêtina berhev) ne, ko winê têde bibênin.

Lê Feqe bixwe, ne bi jine, tenê derewa li Eyšana Hacî Elî dikî, ko dixwazî xwe jê biparêzî, ji nav pencê şerê evinê derxî, yan nekevi nav bend û davikê "şokirinê" (jinanîne).

Lê herwekû tē zanîn, Feqî naxwazî bax û bustanê zanîn û xwendewarî bi mijandina lêven sor ziwa biki û bêber bihelî.

Herwekû çî feqehên ko jin revandine, poşman bûne û li xwe xistine; çawa, ko dibêjin, "zanîn-xwendewarî, di nav lingê jinê de hatiye serjêkirin." Feqehên ko jin anîye yan revandine, serê xwe dixî nav davik û bendê û nema dikarî li berxwe bidî, yan gerden şikestî di bin diwarekî herivî de dimênî. Barê jin û zarokan dikevi istiwê wî û nikarî di bin vî barî de bi camêrî milên xwe rakî. Naçare, divê herî cem axakî, cem şêxekî û rênçberîya wan biki, yan jî bibî melakî pîşik û li gundekî li ber destê keyakî rûnin! Û bi kêrî karekî jî nayê. Naçare derewa li xelkê dikî, nivîştoka ji jinebiya, bihêwiya re çêkî û xelk li dor jina wî bigerin, ko nanê xwe û zarokên xwe bi qeşmerî karibî derxî.

Tenê çawa ji vê devjenkê tē xuyakirin, Feqî Eyšanê ne xwestiye wilo li xwe biki, aferin Feqe! Eger te rast wilo bîr biribî, herwekû min gotiye:

"Ev dîn û dewlet xwendine, xwendine.

Ev tac û şewket xwendine, xwendine.

Ev serbilindî xwendine.

Ev dewelemendî xwendine."

Bê xwendin mirov weke kēzik û kurmika ye. Her kes, her teba, her candar li nanê xwe û zarokên xwe digerî. Lê, tenê mirovê mezin li serbilindî û paryedari, zanîn û birewerî digerî; guh nadî qirêja desta tim li çihê bilind digerî û çihen bilind, bê xwendin, bi dijwarî dikevin destê mirova.

Ji lewra di awira min de, her tişt bi xwendinê ye. Di rist û istiranê Kurdî de "avêtinaberhev" çend cara hatiye, weke vê istiranê û istirana "Bişeriyo", "Hacî Mûsa û Gulê" û rista min "Fatê û Mela" û risteke Feqehê Teyran û risteke Cizirî û yeke Melê û Feqehê Teyran û yek jî li nav Badîna hatiye çêkirin û hin istiran jî di Kurmancî de wilo hene, ko avêtine berhev û ev reng avêtinaberhev di hemî zimanan de kêmin.

WÎ WÎ LI MÎN

De wî li min, wî wî li min!..

De wî li min, wî wî li min bext bireşe.

Kurê xalê mino,

Ezê Kopê bi demankim,

Du sed zêrê Osmanlî têde karkim,

Ezê herim bajarê Erzeroma xopan,

Şal û şapikê kurê xalê xwe bi qeytankim,

Bavê xêrê bikî bi çavê serê xwe nebînî,

Çawa nedame kurê xalê min rebenê

îsal heft salê min dilketê,

Ez dame Çaçanê mala Simo,

bûye çileçilê Çaçanê dibên:

Bûkê siwarkin, bûkê siwarkin!

De wî li min, bê wî li min, bê wî li min!

Bê wî li min, bê wî li min, lê bext bi reşe.

Lolo kurê xalê mino,

Mîn dil girtî ji nedîve, ji nedîve,

Mîn dî kurê xalê min derbas dibû taxa

mala Efendî ve, Efendî ve..
Xwezka ezê bibûma kosteka wê saetê,
Qaskê biketama ser berstika eba kendoyî ve,
kendoyî ve.

De wîwî li min, wîwî li min!

De wîwî li min, lê bext bi reşê.

Lolo kurê xalê mino,
Kopa xopan li wî benî, li wî benî,
Bavê min rebenê xêrê bikî bi çavê
serê xwe nebînî!

Çawa nedame kurê xalê min rebenê,
îsal heft sal min dilketê,

Ezê dame Çaçanê mala Simo
kalê pîsê papax genî, papax genî.

De wîwî li min, wîwî li min!

De wî li min, de wî li min, lê bext bi reşê.

Lolo kurê xalê mino,
Min çî got û te deynekir, te deynekir,
Kurê xalê min rebenê kolos xwarkir
mitale kir, mitale kir,

Lawko dîno gazin û loma ji min meke!

Eza rih û canê te bûm xwedê li banê
banî nekir, banî nekir.

De wî li min, de wî li min!

De wî li min, lê bext bi reşê.

Keçika Kopî, ne navê xwe û ne navê kurê xalê
xwe ji me re dedaye zanîn. Tenê navê gundê xwe û
navê kalê mêrê xwe gotiye.

Lê nizanîm, ko navê mêrê wê Çaçane yan jî mêrê
wê yekî çaçane? Lê ji ber, ko dibêjî, "Çaçanê mala
Simo", xuyaye, ko navê mêrê wê Çaçane û bixwe jî
çaçane.

Bi rastî, bavê wê zor û setem lê kiriye, ko ne-
daye kurê xalê wê û daye vî kalê papaxgenî tevî ku
heftsala berî hingî jî, dil ketibû kurê xalê xwe! Lê
bavê nezan û polperest, naxwazî bidî wî xortê, ko
keçikê bi dilê xwe xwestiye, lê tenê divê hinek pere

zêde bistênî yan yekî cendirme bikî mirovê xwe û
keça xwe bidî wî, ko karibî ji zordestiya wî kar bi-
kî. Ji lewra keçika Serhedî pêşî pesnê kurê xalê xwe
dikî û dixwazî hezkirina xwe jêre bidî xuyakirin û
dibêjî:

"Ezê kopa şewitî bi demankim,
Dused zêrê Osmanlî tede karkim,
Ezê herim bajarê Erzeroma xopan,
Şal û şapikê kurê xalê xwe bi qeytankim."

Lê çawa bû, ko bi dused zêrî qeytana li şal û şapikê
wî bidî? Eger sade zêr bikî, dused zêr besin.

Xuyaye, ko bejn û bala kurê xalê wê gelek delal
û çelenge û şal û şapikê giranbuha li xwe dikî. Ji
lewra dixwazî dused zêrî li qeytana tenê bidî da ka-
ribî li bejn û bala lawikê xwe bikî, ko xelk bêjin
"wele xortekî pir delale!" Wey sed carî pîrozbin! Û
keçika Serhedî, heta naxwazî bihayê kil û kildanê
xwe jî, ji wan zêran hilênî!.. hingî ji kurê xalê xwe
hezdikî.

Reben keçika Kopî! Heta diçî Erzeromê, Çaçanê
mala Simo wê ji bave nezan bi pera dikirî û şal û
şapik ji pêçeka goman û sawîrên wê dikevin û tevî
kurê xalê wê ji destê wê diçin.

Wey reben keçên Kurmancan! Gelek, ne bi dilê
xwe diçin mala mêr û dilşikestî dibin bûk û jîngariya
xwe bi azarî û xemxwarî derbaş dikan; û di dojecha
bêdilî de, jîna xwe radibiwêrin û herdem di goman û
sawîran de dijîn û tenê di xewnên şevan de dilgirtî-
yên xwe tînin bîra xwe û gelek ji wan, ji qanûna jin
û mêrî derdikevin û dighêne yarê xwe û gelek jî, di
vê rê de tene kuştin yan jî, tene berdan.

Kengî wê gelê Kurd karibî xwe ji vê rista çewt
dûr bikin. Ancex tarix karibî bersîva vê pirsê bidî.

Keçika Kopî rast gotiye, ko dibêjî, "wî wî li min!
wî wî li min bextreşe!" Raste, bextê wê reş û tarî-
ye, ko negihaye kurê xalê xwe ko berî heft sala dilê
wê ketibûyê; راسته, bextê wê bi reşe, ko bave
qirêjperest ew daye yekî kal û pîs, ko keçik wî
naxwazî. Lê, ne tenê bextê Keçika Kopî reşe. Bi
hezaran weke wê li Kurdistanê peyda dibin û heta ev

rewş li nav Ereb û Eceman jî heye. Lê pir xweş gotiye, ko dibêjî, "min dil girtî ji nedî ve."

Raste, dilgirtina ji nedî ve, gelek dijware. Lê di virde bi daxwaza "ji nişka ve ye, ne ko min kurê xalê xwe nedibû û dilketibûme!" Lê "ji nişka ve" û çawa ew dî, dilê wê ketiyê, yanî bi cara pêşî re dilê wê ketiyê? Herwekû ew bixwe dibêjî, "min dî kurê xalê min derbas dibû di taxa mala Efendî ve." Xuya-ye, taxek ji Kopê ye yan Efendî bixwe mirovekî navdare di Kopê de. Û çawa kurê xalê xwe bi şal û şapik û eba kendoyî bi serde li xwe kiriye û zencîra saetê berdaye ser berstika ebayê, hatiye bîra wê û xwazî kiriye, ko bibûna zencîra wê saetê û qasekê biketa ser berstika eba wî ya gendoyî û xwe berda ber sînga delalê malê, belkî carekê destê xwe bavêta zencîrê û pê bilizta! Di dilê keçika Kopî de, xwediyê van şal û şapika û vî kumê kolos, ko eba gendoyî li xwe kiriye û zencîra saetê berdaye ser berstika wê weke padişahêkî tê xuyakirin û çawa ji nişka ve ditîye, dilê wê ketiye kurê xalê wê, vî xortê delal.

Lê piştî ew dane Çaçanê Simo, carekê li hafa mala lê rast hatiye û silav lê kiriye, lê kûrê xalê wê kolosê xwe xwar kiriye û guh dedaye keçmeta xwe. Ji lewra keçmet dibêjî, "gazin û loma ji min meke! Ez ya te bûm lê xwedê li banê banî nekir, / ez bêdîlî min dane vî kalê papaxgenî."

Raste, ne tev sûcê wê ye; lê sûcê mezin sûcê nezane bavê wê ye, ko keça xwe daye vî mirovê ji hevdeketî.

Tenê, keçika Kopî nizane, ko "Xwedê nekir", daveke, ko gerdena gelek reben û nezana têde şikestîye! Ji bo, ko nexin gerdena xwe, dixin gerdena Xwedê û dibêjin "çibkim? Xwedê nekir! Na, na keçika Kopî! Ne sûcê Xwedê ye, sûcê te ye û sûcê mezin sûcê bavê te ye! Herwekû keçika Kopî, xwe li ezmana daniye. Lê xwe şaş kiriye. Xwedê li her derî li her şûnê ye. Xwedê di nav cihanê de ye. Eger dixwazî dilê kurê xalê xwe xweş bikî, jêre bêje "he-re çîroka 'Sitêr û Şepal' bixwêne, tê zanibî ka sûcê kê ye, tê zanibî ka çawa tu dame mêr!"

Xuşka Kopî! Sûcê mezin, sûcê rist û destûr û

qanûna kevneperestiye, ko ev hezar û çarsed salin di welatê me de cî girtiye û em nema zanin ka çawa ji ser piştâ xwe bavêjin? Sûcê mezin, sûcê bêxwendinî û paşvemayîne, ko nahêlin em di meydana serbestî de çend gavan bi pêşde bavêjin! Ne tenê çiroka "şokirin" û jin û mîre, belkî her tişt di welatê me de herivî û wêran maye.

Pîjên kaviîlên bajarên kevnareyên Kurd û Kurdistan pozê xwe bi payedarî li me bilind dikin û kevnekelehen Kurdistanê, bi xurtî û mezinahî şerê tarîxê dîkin û bi me dîkenin û tinazê xwe bi me dîkin û dibêjin, "sed mexabin ko win jî kurên wan gernas û fêrisa ne!" Lê çi bêjim, xwehê?

"Lê Kurd ne çê gihane,
Zingar giha mêjî."

Lê tenê dixwazim tiştêkî ji te re bêjim: Keça Kurd! bixwêne! Bê xwendin, ne ez û ne tu, em nikarin bighên daxwaz û armanca xwe. Bê xwendin, kes nikarî bighê daxwaza xwe. Ma ne xwendin bî, kî dikarî van balafir û tang û topan bînî meydane? Kî dikarî welatê xwe ji destê dijmin û çileka biparêzî? Kî dikarî bighê serbestî û gerdenazadî? Ma te nexwendîye, ma te ne bihistiye, ko min çi gotiye?

"Ev dîn û dewlet xwendine, xwendine,
Ev tac û şewket xwendine, xwendine,
Ev serbilindî xwendine,
Ev dewlemendî xwendine."

Kurmanca berî niha gotine, "ma ga dikî ga dixwî." Na, na! Ga dikî lê ker û golik ji wî betir dixun; bergîl jî dixun, ne tenê ga dixwî. De bere ker û golik bixun û ga ji birçîna bimirî!..

HEYRAN

Heyran bûye nav ji wan istiranên, ko li ser keçîka hatine gotin. Çawa, ko berî bîst sala, ko min di bersîva "Evdilxaliq Esîrî" de gotiye û di kovara Hawar de belavkiriye. "Lawik" û "Heyran" li nav Soran li hindama Erbîl, ji van istirana re dibêjin: "Heyran",

û dibêjin "Meqamê Heyran" ji nav kurmanca çûye nav Soran-hindama Erbil.

Herwekû pir diriste, ko ev nav ji zimanê Eerebî hatibî. Ji ber ko, gelek caran "heyran" û "Qurban" li pey hev tîn. Lê li şûna "Qurban", "gorî" bi kurdî heye; lê li şûna "Heyran", heta îro jî, hêj tiştek nehatiye dîtin.

Eger keçik naxwazî navê şerîna berdilê xwe eşkere bikî, wilo jî lawik naxwazî navê şerîna berdilê xwe eşkere bikî, û li şûna navê wê dibêji: "Heyran", yan kubarî, yan gewrê û hin navên tevayî jere datenî; da kes navê dosta wî nasnekî, da dosta xwe ji mirin û çirokên ber tenûra biparezî.

"Heyran", di zimanê kurdî de pirin û nayên jimartin, lê dixwazim di virde çend Heyrana bidim xuyakirin:

"Ofof li min, ofof li min, oy oy li min,
ay ay li min"

Ev çend gotin gelek caran di serê istiranan de tene gotin û dengbêj serê xwe di berve dihejin ji bo naskirina kêşan û meqam. Lê bi xwe alavekî dileşî ye, ko kengî mirovek teşî, dibêji: "Ay", "Of", "Oy", "Ax", "Ox", "Ah", "Aman", "Hawar" !...

Di destûra zimanê kurdî de, ko di sala 1962 de li Bexda hatiye çapkirin, gelek xweş û dûr û dirêj min "Alav" dane xuyakirin.

Ofof li min, ayay li min!
Ez evdelim Xwedêwo!
Lêlê kubarê bejna te zirave li gotinê,
Wele min bihîstîye hatiye çarşîya lehdê,
Diyarbekra xopan firotine,
Xelkê tê da, qesr û qisûr malê dinê,
Ez evdalê Xwedê xizan bûm, tiştêkî min tune bû,
Min têda canê xweyî şerîn li ber mirinê lê!
Oyoy li min, ofof li min!
Ayay li min tengezarim lê!

Hey malwêran! nebî te hin li ser dosta xwe kuştîbin, ketibî zindanê? Çiqas malê dinyayê giranbiha û bi rûmete jî, lê ne weke canê li ber mirinê ye!

Dengbêjê me gotiye: "li ber mirinê". Ji ber ko canê li ber mirinê gelek giranbiha û şêrîne û xwedî, dost û mirov tev li ser digrîn û dektoran tenin ser û hêvî dikin, ko careke di li wan vegerî. Û di wê çaxê de lawik, canê xwe dikî bihayê bejna zirav; ji ber ko tiştêkî di li cem tuneye gelo? Yan jî ji ber ko can di wê gavê de gelek giranbihaye, ko dixwazî canê xwe bidî?

Lê ey hevalê Xwedê jêsitandî! Eger te canê xwe yê şêrîn da di bihayê bejna dosta xwe, ko te bixwe jî nedîtîye! Belkî li ser gotinên xelkê tu bûye kiryarê bejna wê, lê tê paşê çawa biki? Û çi karê ji wê bejnê biki?

Eger dixwazî li wê cihana di "gomana" xwe de pêre geş û dilxweş biji! Xuyaye dosta te tu heyran û behîş hiştiye û nema zanibî çi biki! Û paşê çawa dizanî, ko bi can tenê razî dibî? Seydayê Cizirî dibêjî:

Dil û can jî, li ser danin
Û zalim hêj dibêjit: deyn!

Bizane, ko camêran berî te can û dil dane dosta xwe:

Ez ji xew rabûm
Gulfiroşek dî,
Pir gelek şabûm
Gul bi dil didî.

Hebû me yek dil
Tev jan û kul bû,
Nebûme bawer gul bi dil bidî

Bazar kir me go:
Ser biser nadim,
Ê gulperest bî
Can û dil didî.

Min go: Kî didî
Can û dil bi gul?
Go: Ev bazare!
Dil bi kul didî! (Cigerxwin)

Hevalê "Zinari"! Eger te canê şêrîn bi tenê daye bihayê bejna yara xwe! Lê ciwanmêr hene, ko can û

dil jî, li ser danîne û di bihayê Gulek ji destê yara xwe dane. Lê bi rastî, ev gul, ji bejna zirav bihatîre. Gula destê gulfiroş Kurdistan e, ko weke me sadedil peyda dibin, ko li ser gernas û fêrisa giranbîha rûniştiye! Reben pir weke me sadedil peyda dibin ko wilo behiş, can ji dest xwe tavêjin û bihayê wî nasnakin! Çawa ko, Seydayê Xanî dibêjî:

"Sermaye yê umrê jîndegani". Jîngariya xwe bi carek didî bihayê bejnazirav! Lê nizanîm, Bejnazirav bi çavekî evîndarî weke wî, lê temaşa dikî yan na? Qozîkê çavê xwe lê dişkênî yan na? Yek caran ramûsanekê didiyê yan na?

Lê raste,, gelo xîzan bû û tişteki wî tune bû ko heta canê xwe dayê, yan jî, derewa li xwe dikî? Lê, ko rast xîzan bî, ma ji can pêve çî ji destê wî ve tê? Çi di destê wî de heye! Lê evîndar can didin, ko bighên cana xwe.

Lawik pêde diçî û dibêjî:

Ay ay li min, kubarê dînê!
Derê Meşkîna xopan bi'ewitî, ne tu dere,
Pozê Kela Mêrdîne bişewitî, tim rasere.
Xwezya ez bibûma zêrekî Mehmûdî,
Ji xanboxaza qirikê xwe berda nava
cotê sîng û bera!
Sîng û berê xelka teli kaleboze sipîne,
Mîna bexçekê Sultan Evdilhemîd,
Bî şev û rojê qereqol û newbet tim li bere lê!
De ay ay li min, of of li min!
De ax ax li min, tengezarim Xwedêwo!

Gazina ji derê Meşkîna dikî, ji ber ko pozê kelehê raserî wî ye û xelkê serê kelehê nahêlin li wir dost û yar hevdi bibênin û ji xwe re henek û laqirdiyan bikin; nahêlin hev hembêz bikin û maçan ji hev bidizin û di çola evîndarî de gerdenezad bigerin, hilma gulistana jîne bikşênin pozê xwe û bi ciwanîya cihanê dilxweş bibin. Xelkên serê kelehê pêwan û altax û qelawizin.

Raste sîng û berê Keçika Meşkîni weke textê Evdilhemîd-padişahê İslamê ne, ko bi şev û roj pêwan li

ber hişyarin û nahêlin çûk bi çûkanîya xwe li nav deynin; wilo jî, xelkê serê kelehê, nahelin lawîk bighê nav baxê sîng û berê dosta xwe. Lê ew pêwan û nobedar bikêrî Evdilhemîd nehatin û roja, ko millet rabû, ew avêtin û Mihemed Reşad xistin şûna wî û di zindanê de serê xwe danî.

Reben nikarî bighê sîng û berê dosta xwe-xelka teli. Ji ber ko newbedar û pêwan li ber in û dixwazî ko bibî zêrekî Mehmûdî û ji nav hel û moriyan ji xanboxaza qirikê xwe berdî nava cotê sîng û bera! Lê nizanî, ko "kes bi xwezîya naghê baqê kezîya"! Eger bi xwezîya bibûna, niha wê camêran bighana ezmanê hefta, yan sitêra Merixê! Lê dixwazin bizanin û bihna fireh bighêne daxwazê xwe. "Heq tê sitendin, lê kes heq nadi"! û kurmanc dibêjin: "Yan bike û mericif; û yan meke û mericif!"

Lê xuyaye, ko dilê keçika Meşkinî pê şewitiye û jê re gotiye:

Lawiko dîno min nizanibû
Bextê te jî, eve lo!
Ezê li bextê bavê te ketime!
Qaskê were mala bavê min bi şeve lo!
Emê sêbiskê dişê û simbêlê palikkirî
qoşme bikin tevli hevê lo!..
Ji nivê şevê pêde ezê cotê memikê
xwe rebenê bavem deve lo!..
Wele sîng û berê min evdala xwedê
mînanê bexçekê Zînara Mêrdînê,
Serê salê sê cara zekata malê xwedê lê dikeve lo!
Wele heke dê û bavê min xeyidîn
û gotin: Çi bû çî qewimî?
Ezê bêjim: Yabo! Yadê! Adetê xort û qîzên vî
heyamî yek jê eve lo!..
De were lo! Were lo! Te-z helandim kuro!

Di virde keçik serbestîyekê nîşanî me didî, lê nîzanim bira li Mêrdînê wilo serbestî hebû yan na? Bira yek ji adetên wê çaxê ew bû, ko kur û keç dikaribûn di ber sînga hev de rakevin û cotê memikên xwe bavêjî devê lawikê malê û şêbiskên dişê û simbêlên palikkirî tevlihev bikin? Ca eger wilo bî, aferîn Mêr-

dîn! Tiştê ko ez dizanim di nav koçerên bedew ên Ereb de ev tişt hebû. Lê li nav bajarên min nebihîstîye! Dibî çirapif di wê çaxê de li welatê Mêrdînê hebî? Çiraye vedimrênin û jin û mêr dikevin nav hev û dibî cerg û bez û gur û pez. Lê bi rastî li nav bajarên min nebihîstîye, ko ev adet peyda dibin. Lê dibêjin: "Di nav Begdaşîya de, di nav Elewîya de ev tişt di ola wan de peyda dibûn." Lê nizanîm bi çi rengî bin? Herwekû li nav Kurdan di çaxê destarhêrdînê de, xortekî çira vedimirand û jin û mer di reşê de di nav hevde diman û belkî dost û yar jî, digihane hev û maç û ramûsan jî hev distandin! Min bixwe ev tişt li Amûdê û li Gelalê dîtine. Herwekû hin tiştên din jî, di nav Êzîdî û koçeran de hebûn, ko ev der ne cihê wane.

Lê keçik dixwazî zekata malê Xwedê bidî lawikê xwe. Lê, ma şex û mela dihêlin tu zekata wan bidî xelkê? Gereke bi hindikî tu nivî bidî mela û şexa û heçî jî ber ma, bidî belengazê lawikê xwe. Lê pir xweş gotiye, ko dibêji: "Mîna bexçekê zînara Mêrdînê / Serê salê sê cara zekata malê Xwedê lê dikeve".

Di virde didî xuyakirin, ko "bexçeyên zînara Mêrdînê" gelek ber didin, ko zekat li wan sê cara di sa lê da jê derdikevî. Carek "avî", carek "rez" û carek "dar û ber" weke gûz, behiv... Herwekû didî zanîn, ko diriste sêcaran ez destûra lawikê xwe li bexçê sîng û berê xwe bidim, ko zekata wî biçîni!

Lê para me rebenî kî wê bidî? Ma bere zekat tev de ji lawikê te re bî, keçika Meşkinî!

AWUREK:

Di tore û rist û istiranên Kurdî de, bê şerm û fedî û eşkera di nav civatê de van gotinên xweş dibêjin: "Memik, gerden, sîng û ber, dem û rû, çav û ebrû" wan dibêjin û pêde diçin û dibêjin:

"Min destê xwe avête cotê memika", "min devê xwe xiste boxaza gerdenê", "min devê xwe xiste qirikê", "ezê memikê xwe bavêjim devê..." Bi kurtî, lêv û dev, gerden, enî, çav û dem, tevan talan dibin û kes dengê xwe nakî; didin ber ramûsan û maç û gez

û givaştinê û hevdi digevizênin, sîng û berê wê tev-
didin, gez dikin, talan dikin, dimijin, lê kes nabêji
kuro şerme! bes li cem jinan wilo bibêje! û di odên
axa û bega û di nav jin û mēran de dengbêj wilo di-
bêjin. Lê ev ji ku hatiye, lêkolînek divê!

Weke ko tê ber çavê mirov, xuyaye ev ji rewş û
pergala gûnaxa destpêkê bû, ko Markis jê re dibêji:
"Qomunistiya Destpêkê", yanî her tişt tevayî bû. Lê
bê rist û destûr bûn. He mirov ne ghiştibû avayî û
bi pêşve neçû bû û abor, gelek hêsani û li paş bû.
Kurd di qûnaxa koçerî de xwedî pez û sewî bû. Û
Kurdistan: Çiya, av, dar, giya, çun û hatin tevayî
bûn. Êlekê ji warekî bar dikir û êlekê li şûna wê
datanî û ava çema û giyayê çol û çiya têra tevan di-
kirin û ji teva re bûn.

AY MEDED

Ay meded! Ezê nazdarim,
Nizanim nazdariya xwa li kê kim?
Ne li pîra dê kim, ne li kalê bavê kim?
Şindolê mēra zend û bendê mine,
Kalê bozê sipî, şikandine
Ezê nikarim kofiya bilind bi ser
Enîka keverde ji lawikê xwe re çêkim!
De hay meded!..
Ez tengezara lawikê xwe lolo...

Evistirana "Meded", gelek dirêj û xweşe. Lê min
nejibere, lê ko carekê dengbêjekî bibênim, ezê tevi
binivîsim.

Tê xuyakirin, ko keçik (jinik) kale boze bilinde,
lê bav kal û dê pîr û bê biraye û naçare dane şin-
dolekî mēra û dilê wê ketiye xortekî çeleng. Lê mēre
şindol hero lê dixî û desten wê dişkênî û bi ser mala
bavê xwe de diçî. Lê wê gazine xwe ji kî bikî? Ne
bav dikarî dehgê xwe bikî û ne dê dikarî zimanê xwe
dirêjkî û nema karî ji lawikê xwe re bejn û bala xwe
çêkî. Çawa ko tê xuyakirin, ko şindolê mēre wê ke-
yayê gunde, yan yek ji mezinên elê ye? ko kes nika-
rî li ber dengê xwe bikî. Lê ne bi dilê jinikê ye û

guh nadî mal û mezinahiya mērê xwe û çavên xwe berdane delalê ber dilê xwe. Lê herdu reben weke Ferhad û Şerîn, di bin dare zorê de mane, dikin hawar, lê kes di wan û hewara wan nayê. Ma kî dikarî jina mērkê zorçane jê berdî û bidî yekî belengaz?

Herwekû tê ber çavê mirov, xuyaye mērê wê ji dizanî, ko jina wî yekî ciwan li gora dilê xwe ditiye, ko bi şev û roj di goman û bir û hişê wê de ye û haya wê ji şindolê mēr nemaye; û çiqas lêdidî, serê wê dişkênî jî, lê çi hêjaye!! dişkênî jî, lê çi hêjaye!!

Lê diwabû, berî hingî bîra vê yekê bibira û bextê keçikê reş nekira! Ma jin jêre peyda nedibûn? Nizanibûn, ko jin û mēritî, bi zor nabin? Herwekû dibî mērê wê ji yarê wê ciwantir bi jî! Lê kambaxê dil yekî ji xwe re bigrî, hemû kemasîyên wî li ber çavan winda dibin û mērê wê li ber çavê wê reş dibî, nema dixwazî riwê wî bibênî.

"Bere dilî bi dil bî û tûrê parse li mil bî.."

Kurdan, ji kevnare de ev gotine. Ji lewra, di vî sedê bîstem de gereke jin û mēr bê hevdi û dilgirtin, hevdi marmekin, yan bîzor nedin şokirin! Bi hindikî ji salekê bêtir, keç û xort bi hevra bigerin û hev bibênin û baş qenci û kemasîyên hev nasbikin û paşê hevdi marbikin; wê çaxê gazina wan, tenê ji wane.

Tenê gereke, di wê navê de herdû jî, birûmet û xwegirtî bin; nekevin nav çirava şaşî û çewtîyan û xwe pîs nekin. Û di awira min de, gereke herdû jî, li gewde û bejn temaşa nekin. Mirovên baş û nebaş bi Xo, bir, bawerî û dan û sitandina anîya. Gereke jin û mēr, bicarek guh nedin gewde, laş, bejn û balê, lê gereke ne bicarek jî, wêran bi. Çawa, ko gereke guh nedin mal û mezinahiya hev. Ji ber ko mal, qirêja destaye, tê û diçî. Lê şokirin, di ser her tiştî re ye. Gelek diriste ko mēr yan jin, bi bejn û gewdê xwe pir ciwan û berbiçav bin. Lê eger di dan û sitandin û bir û bawerîya xwe ne hêja bin, wê çaxê wê çibkin ji bejn û gewde? Çawa, ko heye gewde ne pir ciwan û, bilnd bî, lê di nava xwe de, gelek payebilind û şareza û bîrewer bî! Lê herwekû me

derbas kiriye, gereke gewde jî, ne bicarek wêran bî!

Kurd di anîna jinê de bûne dubendî. Hin dibêjin: "Jinên werin ji malên mezin, têbidin hezar û hin."

Lê hin dibêjin: Jinên werin ji sergo, sehûde bixwazin ji Xwedê." Û ez jî, hevalbendê awira dawî me. Tenê gereke mîr li rewş û pergala mala bavê jinê bipirsî, binêrî. Ji ber, ko hin malbat hene ko di nav wan de nexweşî û bûdileyî û gelek kêmasiyên civakî peyda dibin û di vê meydanê de gereke ji dektor bipirsin!

Di berdana jinê de gelek kêmasî hene. Bi hindikî bîrûmetî û perîşaniya zarokan tede hene; di wê çaxê de jin û zarok tevde, diljar û perîşan û xemgîn dimenin.

Lê eger hevdi baş nasbikin û dilê wan hev bigrî û dektor awira xwe di herduwan de baş bidî û malbat pak û paqij bin; ji van nexweşiyên civakî û di bir û baweriya xwe de nezîkî hev bin, wê çaxê, berdan, pir kêmbûn û belkî bicarek namenin jî!

Lê ev jî, gelek diware û bi hindikî çend sedsal jêre divê, ko miletê me bighe reza Ewropa. Lê eger em ji dil bixwazin berepêş herin, divê em zor bidin xwendina jinê û destûra wê bidin, ko bikevî nav xebat û kêferatê û rist û destûr û qanûnan baş nasbikî.

BESNA XELÎL

Yadê, navê min keçîkê Besna Besnayê!
Weyla lî min porsorê por belayê,
Tenîya Mûşê, heşa Helebê di xwe dayê,
Bavê-m xêrê bikî bi çavê serê xwe nebînî,
Çawa nedame xortekî ji mala Hesên axa apê Behrî
Simbêlsorê ser xaniya, destmala dest lawîka
Roja dawet û ayd û şahîya,
Ez dame İbrahîmê Temo hîrçê Bûbilanî,
Kerqolanê riya Nisebînê, heq ji sîng û berê
min dernayê, yadê rebenê!
Besê rebenê!

Yadê rebenê!

Ezê rabim kumekî çêkim bi lîrakî,
Ezê dorekî lêxim bi heqê gaki,
Ezê nivîstekê lêxim bi devakî..

Min digo:

Qey ezê bidim serê xortekî,
Ji xortê mala Hesên axa apê Behrî,
Min nizanibû,

Ezê bidim serê İbrahîmê Temo,
hîrçê Bûbilanî, kerqolanê riya Nisêbînê
Şahid û şihûdê vî ciwanmêrî gelek hene,
Ji çemê Amûdê heta bi lêfê Darê,
Revîya ji ber filakî.

Besê rebenê!

Yadê rebenê!

Navê min keçikê Besê, Besna Xelîle,
Porê min sore nava min qendîle,
Bavê-m xêrê bikî bi çavê serê xwe nebînî,
Çawa nedame xortekî ji xortê mala
Hesên axa apê Behrî,

Ez dame İbrahîmê Temo hîrçê Bûbilanî,
kerqolanê riya Nisêbîne,
Hostekê Tifikan û Kulîna.

Besê rebenê!

Besna Xelîl, ji gundê Golê ji nav eşîra Omerîya ye ko dikevi Rojhilatê Mêrdîn. Û bêdilê wê dabûn İbrahîmê Temo, mezinekî Bûbilanî ko hinek bi nav salan de çûbû. Ji ber ko ne bi dilê wê bû, ev istirana ha li ser mêrê xwe gotiye.

Kerqolan, giyakî bi istiriye, çawa ko navê tebakî ye. Lê di virde, herdû ji diristin. Bûbilanî, eşîreke Kurde, mêr û gernas ko dikevi Rojavayê Nisêbîn, ko berî hingî tevli koçeke Temika, Mirsinya, eşîra Pî-nareli bûn.

Pinar, bi Turkî, kanî ye. Malmezina vê eşîrê, mala Xelef axa bûn, ko niha ji hin ji wan li Rojhilatê Nisêbînê mane. Herwekû İbrahîmê Temo, mirovekî navdar bû, lê ne bi dilê Besna bû. Mala Hesên axa,

mala Mele Mistefa ne, ko mezinê Mehmûdkîya ne û ji mala Mihemedê Cizîrî ne.

Lê di vê istiranê de, gelek êrîşên xurt hatine ser İbrahimê Temo, ko dengbêjan gotine: "Kerqolanê rîya Nisêbinê, hirçê Bûbilanî ji çemê Amûdê heta bi Lefê Darê revîya ji ber filakî."

Reva ji ber Fileha kêmanîyeke pîs û giran bû di nav Kurdan de, ji ber ko Fileha nikaribûn li ber Kurdên misilman dest hilênin, yan şer bikin! Tenê du perçe fileh hebûn, ko şerê Kurdên misilman dikirin, Teyarî û Torî, ko herdu jî Kurdin û bûne Fileh çûne ser ola İsa.

Lê keçika Omerî, dest bi porê xwe kiriye û gotiye: "Li min porsorê, porbelayê!" Belayê, bi daxwaza belavkirin hatiye, yan jî dibêji: "Li min bûye bela"; lê wê çaxê "bela", Erebiye.

Lê xuyadikî, ko Besna Xelîl gelek ciwan û şêrîn û porsor bu û porê wê bi ser çaven wê de belav dibû, yan jî lê bûbu bela û ji heq dernediket, ko bihûnî û şerpeze bi ser dêmên gulî de dihate xwar û xwe pê nazdar dikir.

Lê keçika Omerî, li xwe vedigerî û dibêji: "Tenîya Mûşê, Heşa Helebê di xwe daye!"

Ev nişanên bextreşî ne, ko tenîyê di xwe didin, yan jî Heşa Helebê di xwe didin. Ji ber ko, ew kesê ko bextreşî bi ser de neyên, xwe reş nakî! Besna porsor, nazdar nedane yekî li gora dilê wê.

Ma ji vê bextreşiyê mezintir heye, ko dane yekî, ko naxwazî rûçikê wî bibênî? Yekî weka hirçekî, weke kerqolanekî!.. Li ser bextê Besna û dengbêja dimênî.

Besna, ji "Biseyne" hatiye, ko evîndar rîstevanê navdar ê Erebe. Lê Besê, Kurdî ye, ko bi daxwaza "Hemê" hatiye, yanî bila bes keçik ji me re çêbibin! Ji ber, ko di wê çaxê de rûmeta jinan, keçan bicarek tunebû!

SÎNEMXAN

Ay Sînem!

Te rû heyva nûrîne,
Şewqê daye ûmetê.
Te gerden şûşa hêşîne,
Nuqte nuqte xal ketê.
Heçî herî Sînem bibîne,
Bêşik diçî cenetê.

Ay Sînem!

Ezê Hîzanê dihebînim,
Salê sê cara tê bihare,
Te rû heyva nûrîne,
Şems û qemer tê re diyare,
Ezê herim Sînem bibînim,
Dîna min û Sînem ev care.

Ay Sînem!

Hingî li dinê digerîyam,
Kesî nedigo, Sînem nexweşe!
Ezê hatim Hîzana xopan hicrokê feqîya,
Dinivîsîn kêl û ferşe.
Ezê tenbîhê bikim li mar û mişkên mirîya,
Bere nexun navtenga çarê,
Sed heyfe li ewraqên reşe.

Ay Sînem!

Sînem koça xwe-b-rêkir,
Em bixwe mane li şûn wara,
Rûnişt û kofî çêkir,
Berdan şirkêd guhara,
Mî-d-kir Sînem ramîsim,
Felek bû min neyara.

Birca Sînemxan têde,
Wê-d navroka behrê da,
Hat leşkerê dewletê,
Sê rojan kişyan pêda,

Min kir Sînem ramîsim,

Felekê çerxek lêda.

Ev perçê paşi di ber dîlan û bêlote re dibêjin, lê perçe pêşi bi istiran tê gotin.

Ev Sînem, keça Mîrê Hîzanê ye û Mîr Mihemed pismamê wê ye, ko di saxîtiya bavên herdiwan de li hev markiribun. Çîrok bi vî rengî destpedîkî:

Dibêjin, bavê Mîrmihe û birayê xwe li odê rûniştî bûn û ji wan re hate gotin, ko "jinên we herdiwan ketine ber pîrikan", û herdiwan ji hev re gotin: "Heme jina kî ji me keç benî, bere ji kurê ê di re bî!" Û lihevraştatinê wilo çekir, ko diya Mîrmihe kur anî û jina mîrê mezin keç anî. Di wê şevê de wan li hev mar kirin.

Lê gelek neçû, bavê Mihemed Beg serê xwe danî û kurik li ber destê apê xwe mezin bû. Û çawa bû xort, xelkê jê re got: "Çima destgirtîya xwe naguhêzî?"

Lê Mîr Mihemed ji wan re got: "Destgirtîya min kî ye?" Jê re çîrok gotin. Lê apê dilovan ji wan re got: "Naxwazim niha jinê li biraziye xwe bikim bela. Bere herî baş bixwenî û îcaza xwe wergirî û bê, ezê herdiwan bişenim kelehekê û bere bibî mîrê wê hîndamê." Çawa ji Mîr Mihemed re gotin, bixeyd ji bajêr derket û berê xwe da nav Badîna û çû xwendinê. Lê heta xwendina xwe qedand û hate mal, Sînem serê xwe danî bû!

Naçare Mîrmihe, bi çolan ket û avête ser dotmama xwe, û dibêjin "Sînem ji evîndarî serê xwe daniye!" Çawa min bihistiye, ko bavê wê ew nedaye pismamê wê, xeyidiye û nexweş ketiye û dawî bi wê nexweşiyê serê xwe daniye..

Lê ev istiran, di navbera istiran û ristan de tê jimartin. Lê weke, ko tîn gotin, herseyên pêşin istiranin û herseyên paşin ristin û feqeh herseyên paşin di ber Belotê re dibêjin.

Bi rastî di virde gelek torevanî hatiye meydanê û Mîrmihe, ristevanekî navdare û di nav ristevanê kurd de navê wî hatiye danîn û hin ristên wî jî, hatine nivîsandin.

Di virde pir xweş gotiye, ko dibêji:

"Te rû heyva nûrîne,
Şewqê daye umetê.
Te gerden şûşa hêşîne,
Nuqte nuqte xal ketê,
Heçî Sînem bibîne,
Bêşik diçî cenetê."

Heyva nûrîn, heyva çardeşevî ye. Ji ber, ko heyva şêşevî de evîndar, ewriwên yar û dostên xwe weke wê dibênin, hingî ziravin!

"Te gerden şûşa hêşîne,
Nuqte nuqte xal ketê."

Wekhevîya gerdenê û şûşa şîn, ko nuqte nuqte xal dikevinê? hê kesî nebihîstîye û cara pêşine, ko dibihîzim.

Ev didî zanîn, ko ristevanî û şehrezayî di Kurdistanê de wê çaxê gavên mezin bi pêşde avêtibûn.

Lê, "Heçî Sînem bibînî
Bêşik diçî cenetê."

gelek giran hatiye, ko Mîrmihê dixwazî yara xwe weke Xwedê bikî û daxwaza wî ji Sînem mecazî ye. Seydeyê Cizîrî dibêjî: "Kê di heqîqet bê mecaz".

Li ser awira olperestan, Mîrmihê di virde mecaz derbas kiriye û ketiye qûnaxa Fenafilah, xwe di nav Xwedê de wînda kiriye. Daxwaza wî eşkera, Sînem-xanê, lê di bin de Xwedê ye. Xwedê di riwê yara xwe de dibênî, yanî navê Sînem tênî, lê daxwaz Xwedê ye.

Ezê Hîzanê dihebînim,
Salê sê cara tê bihare,
Te rû heyva nûrîne,
Şems û qemer têde dîyare.
Ezê herîm Sînem bibînim,
Dîtina min û Sînem ev care.

Yanî ji hersê mehên zivistanê pêve herdem bihare.
Lê keçika Mêrdînî, xweştir gotiye:

"Sîng û berê min keçikê,
Mîna baxçekê Zinara Mêrdînê,
Serê salê sê cara zekata malê Xwedê lê dikeve!"

Lê çawa Zinara Mêrdînê bi nav û denge, hewqas

Hîzan jî, ciwan û xweş û bax û bustanên wê navdarin.

Hin dibêjin, Hîzan û hin dibêjin, Xîzan û hin dibêjin, Hîzan. Tenê di Kurdî de H û H bi hev têne guhartin û gelek diristi, ko Hîzan bî û paşê bûye Hîzan. Lê wê çaxê daxwaz gelek dijwar tê, ji ber, ko Hîz, mirovên tolaz destmehne hatiye. Lê ger ji Xêzan hatibî, bêtir xweşe, lê Farisî ye, bi daxwaza, Payîze.

"Tenê te rû heyva nûrîne,
Şems û qemer têde diyare."

Pir diriste, ko ne wilo hatibî gotin! Ji ber, ko berê carek, "te rû heyva nûrîne" careke dî di pêş de gotiye û "şems û qemer", di heyvê de nayêne xuyakirin. Çawa, ko "qemer" bi xwe heyve, çawa dibî, ko rû "heyv" bî û heyv têde xuyabikî?

Lê xwezî bigota: "Te rû rengê ayîne/ şems û qemer têde diyare"! Wê çaxê gotin nedihate ser. Lê pir diriste, ko ji devê hev şaş û çewt guhaztîbin. Ji ber, ko yekî weke Mîrmihê zana û ristevan, nakevî serê min ko wilo bibêjî.

"Hingî li dinê digerîyam,
Kesî nedigo: Sînem nexweşe!"

Nedixwestin dilê wî nexweş bikin; nedixwestin dev ji xwendin û xwendegeha xwe berdî! Lê xwezî jêrê bigotana, ko bi saxî Sînem bidîta çêtir bû. Ji ber ko bi dîtina Mihê, jîna Sînem dirêjtir dibû û zû bi zû dev ji dostê xwe bernedida. Û pir diriste, ko bi awîreke Mîrmihê, dilê wê bi xurtî bigerîya!..

Lê Kurd, ji dilxwazê nexweş û mirîyan re nabêjin: "nexweşe! yan mirîye!" Ji bo, ko dilê wan neşênin, wan xemgîn nekin!..

"Ez hatim hîcrokê feqîyan,
Dinivîsîn kêl û ferşe."

Di virde tê xuyakirin, ko ji malmezina ye. Ji ber, ko di wê çaxê de û di nav Kurdan de, ko ne mirovekî malmezîna bûna, kêlikên ber serê wî şeh nedikirin û nedinivîsîn!

Lê nizanibû, ko bihara dilê wî di payîza Hîzan de hatiye veşartin; nizanibû, ev kêl û fersên şerîntirîne mirovê ber dilê wî ne; nizanibû, gula jîna gulşenga wî pelên xwe weşandine û çiçeka ber dilê wî bicarek ziwa û hişk bûye... Lê çawa naskir, got:

"Ezê tembîlê bikim,
Li mar û mişkên mirîya,
Bere nexwin navtenga çarê,
Sed heyfe li ewraqên reşe."

Lê gelo mar û mişk bi gotina wî dikin? Ev tişteki dî-yalektike, ko mar û mişk me bixwin û em jî, mar û mişkan bixwin. Û her weha ev jîn, berepeş gavan tavêjî û di ser hevre em tene guhaztin.. Na, na! Hozanê mezin, na! Ev cîhana, ko em tede çend salan dijîn, bicarek candar û cenawir, ter û hişk hev dixwin û nûjen dibin û dîsa tavêjin nav pelên jînê û dîsa tèn guhartin û her weha bê dawî ye..

Gazina jî mar û mişkan meke, ko navtenga çarê bixwin! Wê laşê min û te jî bê xwarin. Bê çilo bi te şerîne, hewqas bi wan jî xweşe; bê çilo tu dixwazî wê bixî nav dilê xwe, ew jî, dixwazin wê bixin nav dilê xwe! Bere bixwin, noşican be! Lê rebena! nizanîm kî wan dixwî? Bê çawa ew, me dixwin, wilo jî, em wan dixwin! Bê çawa bi xwarina me dilxweş dibin, wilo jî, bi xwarina wan em dilxweş dibin, û her weha ta dawî.. Lê dawî li kuye, nizanîm? Ev jîn, ev cîhan bêdawî ne. Çawa, ko bêdestpêkin jî. Lê, çiyê, çawa çêbûye? tev nexuyayî mane. Û niha em dixwazin herin nav van sîteran bigerin, belkî bighêne tişteki, ko dilê mirov pê xweş bibî, bikevî cî. Lê emê wê çaxê nebênin...

Lê piştî, ko hişê wî hatiye serê wî, dest bi felsefê kiriyê û gotiyê:

"Sînem koça xwe birêkir,
Em bixwe mane li şûn wara."

Heval! Em li şûn warê hina mane û hin jî, li şûn warê me dimênin! Destûr û rist û qanûna jîndarî û cîhanê her û her evin. Ezbenî! Dixwazî ramisaneke ji yara xwe bistênî, lê Felek dijmine, nahêlî, ji lewra

dibêji:

"Min dikir Sînem ramîsim,
Felek bo me neyare."

Ma Felek, yarê kê ji me ye? Dijminê Felekê,
kengî biser xwe tê? Lê carekî dî li xwe vedigerî û
dibêji:

"Birca Sînemxan têda,
Wê di navroka behrê da."

Canizanim, ne di nav Gola Wanê de bircek jêre ava
kiribûn, yan jî, di navroka Çemê Hêşetê de hatibû
avakirin? Lê navrok, gereke di nav çeman de bin. Ji
ber, ko ro bi daxwaza çeme. Lê bi gilî û gazin dibê-
jî:

"Min dikir Sînem ramîsim,
Felekê çerxek lê da."

Lê di virde, mêrê hozan qelsîti kiriye. Gereke
weke Siyamend rahişta çîpa devê û biçûna şerê
Felekê! Lê dizanibû, ko dijminê Felekê biser xwe
nayê û dawî pişta wî dikevi kelemekî dijwar û serê
xwe ji mirinê re xwar dikî. Lê çawa hebî wê, ji me
re pey xwe de serpehatiyeke mezin di nav rûpelên
tarixê de bihişta...

Lê koçerê mîran, ji min re ev serpehatiya "Sînem"
bi awakî dî dane zanîn, ko dixwazim di virde bidim
xuyakirin.

Dibêjin: "Sînem keça melakî bû û mêrê wê çû se-
ferê û jina xwe siparte du mirovên xwe, ko lê miqate
bin, çavdêriya wê bikin. Tenê herdu mirovên bê-
bext, xwestin ko li dor jinikê bigerin, lê Sînem xwe
bi destên wan ve berneda û çawa mêrê wê hate mal,
jêre gotin: 'Jina te tolaze û em şermîkar û rûreş ki-
rin'. Hawir xelk li dor digeriyan û naçare mêrik Sî-
nema jina xwe kuşt û diya wê, li ser ev çend dilokên
dawî gotine:

Sînem dure di behrê da,
Emê rabin destek xewas bigrin berdin têda,
Çibkim destê min gîhabû miradê,
Feleka malikwêran çerxek lê da!

Sînem, tu rabe ev çî deme!
Bejin ji Kela Tikrîtê, sîng qumaşê **Eceme**,
Bere bixêr bēyî mehka remezanê,
Ez fitreka serê te me!

Sînem gulçîçeka li çiyayî,
Şewqa xwe daye gêr û giyayî,
Heçî kesê Sînem nedîtî,
Bere binêrî rengê birayî!

Sînem! Ezê dinêrim li Bexdayê ezîme,
Mîn du şahid hene îsal heft sale,
Lawik seferî bû, Êlixê reş kil nedîne!

Belkî ev jî, ji ristên Mîrmihê bin? Lê destê deng-
bêja, ew ji hevde xistine. Çawa, ko di hin ristan de
nexweş hatine danîn; dawî û kêşan tevlihev kirine.
Çawa, ko çîrok bixwe hatiye guhartin, belkî jî, bi
Sînema keça Mîrê Bota hatibî guhartin. Lê di hin ris-
tan de bihna ristên Mîrmihê jê tê. Lêkolanek divê,
ko bighên dawîya serpêhatîyê!

EYŞANA MÎRZA BEGÊ

Eyşan! Eyşan!
Xînus xweşe Bîngol di berde,
Bere Şûşan bişewitî Turkman bi serde.
Te dilê mîn evdalê xwedê kirîye mîna
behra Wanê, cî û meskenê kul û derda.
De hay, de hay! Eyşan hayê...
Wer Eyşanê!

Eyşan! Eyşan!
Naçim Mûşê bi dikane,
Sîng û berê Eyşana Mîrza begê
mîna zîvê Sewadê, bi zêr kildane.
Çawa sala par vî çaxî Eyşana Mîrze begê
dosta rih û canê min bû, li mala bavê xwe bû,
Sala vê salê, ketiye bin darê Ezîzxane.
De hay, de hay! de hayê!
Wer Eyşanê!

Eyşan! Eyşan!

Bihare lezke rabe ser xwe!

Tê navê Xwedê û Pêxembera dihebîne,

Kilê subhanî û neynikê deyne ber xwe,

Mîn sûnd xwariye heta bejna bilind,

çavên belek li darê dinyayê saxin,

Ezê navê rewacê nabîm ser xwe.

De hay, de hay! de hayê!

Lê wer Eyşanê!

Ezê dikim nakim têr nabîm,

Ji galgalê, ji gotinê, ji awirdanê,

Sîng û berê Eyşana Mîrza begê,

mîna cotek sêvê Xelatê li ser dikanê,

Lê li sûka Wanê.

De hay, de hay! de hayê!

Lê wer Eyşanê!...

Di virde navê Eyşanê û bavê wê û mêrê wê û gund û bajarên wê, hatine zanîn. Lê mixabin, ko navê dostê wê Lawikê Serhedî, nehatiye xuyakirin. Lê bi rastî dengbêj, di virde gelek pesnên ciwan bidarvekiye. Weke, "Sîng û berê Eyşanê" kirine Sêvê Xelatê li ser dikanê sûka Wanê û carek kirine weke zîvê Sewadî bi zêr kildane...

Zîvê Sewadê, navdare, ko bi kil kildidin. Lê vî mirovî xwestiye, ko bi zêr kildayî bin. Ji ber ko zêr ji kil bêtir birûmete.

Dilê xwe kiriye weke Gola Wanê. Lê Behra Wanê, cihê seyran û havîngeha xelkê ye. Tenê dilê Lawikê Serhedî, cihê derd û kul û perîşaniye.

"Naçim Mûşê, bi dikane,

Sîng û berê Eyşana Mîrzebegê,

Mîna zîvê Sewadê bi zêr kildane."

Xuyaye, ko ev reng zîvê bizêrkildayî li bajarê Mûşê çêdikirin. Lê zîvê bi sewadê kildayî min ditiye. Di-bêjin, çekirina Mûşê ye! Kember, bazin, xilxal û gustilên keçikên xanedan û malmezinan bizêrkildayî çêdikirin. Çawa, ko mêran ji, qeftê xenceran, qame,

şûran, qûndaxên tiving û demaşan, riwê saeta, serê çilak û qamçî û zencîrê saetan bizêrkildayî çedikirin. Herwekû sênîyên xwarinê, kevçî, tas û qutîyên cigarê, tirêkên cigarê û gelek tiştên dî jî, bi zêrav, zêrhel çedikirin, kildidan. Herwekû ev reng dezge li bajarê Wanê peyda dibûn, ko bi destê xwe çedikirin û pirê wan di destê Filehan de bûn. Ji ber ko Filehên me dezge digerlandin û çek hilnedigirtin û şer nedikirin. Tenê cotar û karker bûn; ji mîrek û beg û malmezinan re dixebitîn.

Herwekû ev, di çaxa koletî û bindestîya Filehan de dibûn. Lê çima Kurdan çenedikirin? Ji ber, ko Kurd leşkerê mir û beg û paşa û axayan bûn, nikaribûn yan jî li xwe danetanîn, ko vî karî bikin. Ji ber, ko ev kar û hemî karên dî ko bi destan çedibûn. Ji leşkerê Kurd re kêmasî bûn, ko tenê tiravêjî, şûrbazî, ayjenî, siwarî, tivingavêjî karê şervanên Kurd bûn. Lê kirin û firotin û dezgeh û cotkarî ji kurdan re şerm û fehêtkarî bûn. Lê tenê dikaribûn, pez xwedî bikin û hespan bikirin û bifiroşin û şûr û xencer û tîr û kevan û tiving û rext dikaribûn bikirin û bifiroşin. Ji lewra çawa Kurd bûne gundî û dest bi cotkarî kirin, bûn wek filehan û nikaribûn li ber koçeran dest hilênin û naçare xwe dane ber siya paşa, mir û began û gunden xwe sipartin wan û tenê bi cotkarî di gundan de rûniştin. Lê dişa, hinekî di ser Filehan re bûn û zor û setem li wan dikirin û malê wan dixwarin.

Tenê ev der, ne cihê vê dabaşê ye. Ji lewra emê dev jê berdin. Reben xortê Serhedî weke Keyxesro Ezîzخان, Eyaşan ji xwe re biriye û lawik li ser har û dîn bûye.

Cizirî dibêjî:

"Xesro çi zanî lezeta îşq,
Ji Ferhadê bipirs, sira Şêrînê."

Ezîzخان çi zanî qîmeta Eyaşanê? Ji lawik bipirsîn, sira Eyaşanê! Lawikê Serhedî, bi vê sirê zanî. Ezîzخان çi zanî, ko hinek hene ko piştî çavê Eyaşanê, mehra jina li xwe heram kirine û roj û şev li ser axîn û kesera dikşênin. Û dilê wî bûye weke pingava Wanê, cihê

kul û derd û keseraye.

Belkî Ezîzخان ji Eyšanê dilsar bî û dijûn ê çêran jê re dibêji û poz pê naki û diçi li dor jinên gundiya digeri? Ma kî dizani, ko di çavên hinekên di de padîşah û pîroze, Ezîzخان her şev di nav sîng û berê wê de radizi? Lê reben xortê Serhedî, tenê dixwazî ji xwe re meger ji salê carek bî jî, çavên reş bibênî û dibêji:

" De were, were, were wer! wer Eyšanê!

Dikim nakim têr nabim ji galgalê,

ji gotinê, ji awîrdanê."

Ma kî ji awirdan û gotinên yara xwe têr dibî? Kes ji vê cihanê têr nabî û roj bi roj xweştir dibî, şerintir dibî. Lê bireweriya mirovên talanker, xwedîmal, xwedîgund, xwînmij neçihaye hember xweşiya cihanê; neçihaye hember pêşveçûna jîngarî û dezgeh. Em di balafiran de çend hezar kîlometir bi ber ezman ve bilind dibin û hezar kîlometir bi saetekê tavêjin û bi gernasî diser hewran ve diçin. Lê çawa tene mal, nikarin kilokî şekir ji zarokên xwe re bikirin. Me ev ne tiştên kesnedî ne? Ev mirovê, ko weke dêwê sipî di ser hewran ve diçi, nikarî bihayê kilokî şekir peyda kî?

Ev, hemû ji destê mirovên xwînmij û talanker û tînexwar, ko dizanin mal bidin hev û dixwazin malê cihanê bicarek bixin qasa xwe û bere her û her belengaz ji birçîna bimirin! Lê di meydana wekhevî de, nikarin gavekê berepêş bavejin!

Lê naçare gereke em li berxwe bidin û bi xurtî bighên doz û daxwazên xwe; bighên wekhevî û mirovanî û xweşiya cihan û mirovan. Naçare gereke em zora van faşîst û dijminên mirovaniyê bibin û ji vê cihana xweş, şer û talan, zordestî, çavsorî û pisitûriyê wînda bikin û wekhevî, biratî, dilxweşiye bixin şûna wan û serbestî û evîndarî li ser riwê vê sitêrkê belav bikin, ko mirovên weke Ezîzخان, nikaribin dostên dilgiran bi zor û pera bistênin..

GEWRÊ

Lêlê Gewrê, kubarê!
Navê kanîka gundê me Bîrîna,
Xwedê hebî jê avê bikişîne,
Bi gunguma, bi misîna,
Kûzî girane, avrazî bilinde,
Milê zerî-kubara min têşîne.
De hay Gewrê!
De hay Gewrê!
Tu bermalya min bî lê!

Lêlê Gewrê kubarê!
Sêrtê sed carî bi min Sêrtê,
Xelka mine têlî, serê sibehê
bi tena kirasê melesî jî avê tê,
Ezê bala xwe didimê çîqa kirasê melesî
lî bejnê tê.
Ca ramîsanekê jî dêmê gulî,
Çavê reşbelek lî min keremke,
Wê çaxê mirina malxerab di bîra kê tê.
De hay Gewrê!
De hay Gewrê!
Tu bermalya min bî lê!

Lêlê Gewrê, kubarê!
Ezê navê te nasnakim gazî dikim:
Fîlan û bêvan!...
Sîng û berê xelka mine têlî,
Mînane bexçekê gulan û sêvan,
Dê jî xêra mala xwedê re,
Şevêkê jî şevê çile-kanûnê zivistanê,
Ezê di ber sîng û berê xelka têlî de
bibûma mêvan.
De hay Gewrê!
De hay Gewrê!
Tu bermalya min bî lê!

Lêlê Gewrê, kubarê!

Ev payîze çaxê maşan û debrê,
De tu rabe, emê du qam limêja sibehê bikin,
Berê xwe bidin paşayê kerem û sebrê,
Belkî nehêlî hesreta çavê reşbelek,
Bî min evdalê xwedê ra here qebrê.
De hay Gewrê!
De hay Gewrê!
Tu bermalya min bî lê.

"Kuzî girane, hevrazî bilinde
Milê zerî kubara min têşîne."

Didî xuyakirin, ko gundê wan li serê çiyê û kanî
li binê newalê ye; tenê, ne çiyakî bilinde, belkî hev-
razekî bilinde. Hevraz, serjoreke.. Naxwazî avê bi
kûz bikşênî, ko milê gewra wî neêşin û navê kanîya
gundê wan Bîrîna ye û av lê naherike. Herdû jî,
gundî ne, Ne Sêrtî ne lê, Sêrt, bajarê wane.

Lê çima gotiye: "Sêrtê sed car bi Sêrtê!" Ji ber,
ko bajarê wane, gelek jê hezkiriye. Lê pir xweş ki-
riye, ko dibêjî: "Ramîsankê li min keremke, / Mirîna
malxerab di bîra kê tê." Ev raste. Dema, ko dost û
yar digihêne hev, mirin nayê bîra wan. Jixwe sermi-
yanê mirovan ciwanîye, xweşî û serbestî ye..

Jîna ciwanî hemû bihar bû,
Weşim çî xurt bû, hişim şîyar bû.
Herkes dixwestim, tenê tu yar bû.

Ji bo te jîna xoş û ciwanî,
Hemî me borand bi dilgirani. (Cigerxwin)

Bi serbestî bijîn û jîna xwe ya ciwanî badîhewa
bermedin û belaş mavêjin. Ev tirs û sawîr ji ber ne-
xwendina me ne.

Bijîn serbestî, gerdenezadî,
Bijîn dilxoşî, bijîn bi şadî.

Lê nizanîm, çima dibêjî?

"Lêlê gewrê kubarê!
Ezê navê te nasnakim,
Gazî dikim "filan" û "bêvan"!

Gelo raste, ko navê gundiya xwe nasnaki? Na. Derewa li xwe diki! Lê pir diriste, ko bi gelek navan bankiriyê! Ev jî, ji şiraniye û delalî ye, ko navê dosta xwe hîlnadin.

Lê eger nasnaki, çilo pesnê sîng û berê gewra xwe didi û dibêji: "Sîng û berê xelka mine, teli ka-leboze gewrin, sipî ne, / Minane bexçekê gul û sêvan."

Xwelî li bexçê gul û sêvan bî, ko weke bexçê sîng û berê gewra wî bin! Milyar gul ne hêjane lêvên sor û sed milyar sêv ne hêjane ferek ji memikê yara mirov û nabin bihayê ramisaneke.

Lê xuyaye, ko gelek diware ko karibî şeveke tenê jî, bikevî nav bexçeyê gul û sêvên yara xwe. Ji lewra gotiye:

"Xwezî şevê ji şevên çilê kanûnê zivistanê,
Di ber sîng û berê xelka teli de bibûma mêvan!"

Lê pir xweş gotiye ko binav kiriye, "şevên çile kanûnê zivistanê". Şevên çile, ko ji kanûnê zivistanê mirov bikevî nav sîng û beran, dewleta bavê mirove. Hîngî ew şev sarin û mirov bêkare! Tenê dixwazî dosta xwe bişev bibênî û di nav sîng û beran de xwe germ bikî û herkes dixwazî, di wan şevan de di ber sîng û berê jîna xwe de rakevî. Di wan şevan de kes li kuç û kolanan nagerî û dizê sîng û beran, dikarin serbestî, bêtirs û pirs bikevin nav sîng û beran.

Ber, bi daxwaza pêsîr hatiye gotin, yan jî, fêkî ye. Ne ko bi daxwaza kevire. Lê xuyaye, ko bi xwezîya tiştê neketîye destê wî, ji lewra berê xwe daye Xwedê û dibêji:

"Ev payize çaxê maşan û debrê,
Tu rabe emê du qam nimêja sibê bikin,
O berê xwe bidin paşayê kerem û sebrê,
Belkî nehêlî hesreta çavê reşbelek,
Bi min evdalê Xwedê re here qebrê."

Li welatê jorî, di payîza de herkes dixwazî barxana xwe deynî û lawik jî, dixwazî di vê payizê de du

qam nimêj bikî, belkî Xwedê nehêlî hesreta ramîsanê
çavê reşbelek pêre herî qebrê! Lî xuyaye nebihîsti-
ye, ko dibêjin: "Bide aqçe, here nav bexçe". Xwedê
jî, bê aqçe nahêlî tu herî nav bexçe! Xwe rûsar me-
ke û hêviya ji Xwedê meke! Dirav û derew, gernasî
çek û alavê evîndara ne! Bî xweziya, nagrî baqê ke-
ziya! Devê tirsoneka nagihê bin guhêr..

Lê bi rastî, xweş gotiye..

Perçê Heftem: LAVIJE BOTAN

LAVIJE BOTAN

Çiyayên bilind xalî nabin,
Jî mijê, ji moranê,
Keviyên biçûk pala xwe didanê,
Qentarê kul û xeman birêket,
Lê ê şahîyan lî nêvê rê gihanê..

Şevên çiriyan dirêjin,
Xewa min nayê,
Bist û pêwir bilind bûne,
Qurix lî min hate qayê,
Xwedê birînên kurilavêjê
min kûrin derman lî wan nayê.

Ezê lî dîwanê fikirîm,
Dîwan ne temame,
Qehweçî qehwê digerênî,
Bî fincan û came,
Ezê çavên xwe digerênim,
Herwekû bûye Misr û Şame.

Dilo kovandaro!
Emê pîr bûne û tu pîr nabî.

Dilo minê divên tivingeke berwec,
Cotek dermanê du aşivan bihevre dayê,
Wextê serê min diçî ser sitehrikê,
Jî min weye nêriyê pezkêviye,
Lê çawa dibezimê, Evdalê gulî berdayî.

Lo dilo kovandaro!
Emê pîr bûne û tu pîr nabî.

Herwekû dizanim, "Lavêjê Botan" ne ev tenê ye.
Lê ev, min jî devê hevalekî kevnemêrê koçera sitan-
diye.

Lavêj - lavij, lawik in. Lawik bûye lawiç, bûye
lavij. Awayê istirana Lavij, weke Ewrûpayê gelek
nerm û dirêj dibi; weke nehvirandina jina ye û olpe-
restiyê..

Herwekû, keşakî Torî, lavijek bi kurmancî
çêkirîye û gelek xweş çêkirîye. Û gelek caran min
bihîstiyê. Lê vê paşiyê hina guhaztine Suryanî û yê
kurmancî hew dikevi destê me.

ESMER Û GEWRA

Gewran digotin esmeran:

Em jî we çêtirin,
Em bejin bilndin
û guhar jî almas û durin,
Em şevên tarî zivistanê dibin,
Ebayên xortan de diveşirin.

Esmeran bakirin gewran û gotin:

Em we nakin gelî xwehan em we nakin!
Emê di taxa jorî û jêrî ve,
Biçin û beniyên xwe li bakin,
Emê miriyên heftê sale jî mar û cebana,
Jî gornistana bi awira rakin.

Gewra gote esmera, belane
Emê gewrin em şêrinên ber dîlane,

Em bi herkesî razî nabin,
Lê babetê mîr û şêx û melane.

Esmera gotin: Ji esmera em esmerên tarîne,
Bejna me bilinde û gerdena me mirarîne,
Em ne babetê şêx û melane,
Lê em babetê xundekarîn rûsipîne.

Ev istiran, ji kevnare de heye û pirê caran sofî dibêjin. Herwekû ji "Lavij" tene jimartin? Lê bi rastî, ne lavij in, serbixwe ne. Lê xuyaye, gelek kevnare ne. Çawa, ko ev Avêtinaberhev e. Felsefa jîngariya jinên ciwane, ko hîn ji Kurdan, ji gewran hezdikin û hin jî, ji esmeran hezdikin û her alîkî dibêjin: "Daxwaza me ciwan û rind in". Herwekû tê xuyakirin, ev reng istiran, di nav şêx û melan de dihatin gotin. Ji ber ko şêx û mela naxwazin istiranê ko di biwara şer û gernasa de bî, li nik wan bane gotin û dixwazin rindiya jinan zanibin û guhdari bikin! ku felsefa ciwanî tede heye. Ji ber ko, ji rindî û ciwanî hezdikin.

Institut kurde de Paris

BES
2

Institut für Kunst Paris

Institut kurde de Paris

AVÊTÎNASER YAN ŞER Û SERPÊHATÎ

Daxwaza me ji nivîsandina van "Şer û Serpêhatî û Îstiranan" eve, ko em karibin sergêjî û bextreyên miletê Kurd deynin berdestê wan mirovan, ko dixwazin di pêşiya miletê xwe de çend gavan di meydana rêzanî de bi pêşde bavêjin; da wekû karibin raboriyên miletê xwe bi rast u dirist nasbikin û careke di ew jî, nekevin nav çirava çewtî û şaşîyan; da em karibin bidin zanîn, ko miletê Kurd ji kevnare de di Kurdistanê de bi gernasî li berxwe daye û serê xwe ji kesî re dananiye, yan herwekû dibêjin: "Heta serê xwe nedaye şikandin, beşa xwe nedaye".

Herwekû em dixwazin folklorên xwe yên kevnare di vê nivîştê de bidarvekin û ji nav toza windabûn û guhnedanê, van gewheran paqij bikin û di nav rûpelên tarîxê de bidin xuyakirin, ko di nav zimanên cîhanê de zimanê me jî, ji xwe re cîhekî bilind û hêja bistênî. Meger çendan, ko em ne mirovên ko karibin vî barê giran hilgirin yan dibin de rabin?

Lê hozan bicarek naxwazin, ko di nav kerwanê kêferata welatperwerî û mirovani de destvekirî bimênin. Ez bixwe jî, ko yek ji birewer û hozanê miletê Kurd im, navêm, ko di nav kerwanê welatperwerî û mirovani de destvala birêkevim! Herwekû hevidarim, ko ev karê me jî, ji xebata welatperwerî û mirovani bèn jimartin.

EHMEDÊ HECÎ EVDILA

Mala Hecî Evdila, mezin û axayê eşîra Rema ne. Ev eşîr, di bin sîya hindama Kercosê de ye û li ser herdû rexên ava Çemê Dicle rûniştî ne. Ev eşîr ne gelek mezine, lê bi mêranî deng daye û mala Hecî Evdila gelek caran li ber pozê dewletê rabûne û karê dijwar di riwê leşkerê dijmin de kirine û pirê wan, bi destê cendirman û leşkerê Turkan hatine kuştin. Lê ev Ehedê Hecî, tenê bi destê dijminên xwe hatiye kuştin û istiranek li ser hatiye gotin, ko Meryemxan di Qawana de dibêjî:

Yadê sibeye, sibe sar tê,
Dengê mawzerên mala Nêsir çarnîkar tê,
Çardarê bavê Emîn berbi mal tê..

Ji vê pêve jî heye, lê ez nizanîm bêjim. Ji zariwên Hecî Evdila ên navdar, ko navê wan nasdikim, Ehed, Mihemed, Îbranîm, Evdîrehman tene ber çavan. Ehed, bi destê mala Hesiwê Îbrahîm - mezinê mala Nêsir - û leşkerê Turka hatiye kuştin. Herwekû tê xuyakirin, di dawîya Sedê Nozdehan (19) da hatiye kuştin û du kur bi navê Seîd û Emîn jê mane. Seîd ji Eyşo û Emîn jî, ji Perîxan bûn. Tenê Perîxan, piştî kuştina Ehed, tiyê xwe markir û çend kurên di jê çêbûn, Misto, Emer, Evdila, Elî. Lê Îbrahîm jî, bi destê cendirman hate kuştin û Perîxan jinbî ma û navê wê bi mêranî belav bû û navê zarokên wê li ser navê wê dihatin naskirin, Emînê Perîxanê, Mistiwê perîxanê..

Perîxanê ji wan jinên Kurde, ko pêlakê mezinayî kiriye û ketiye zindana Diyarbekrê jî. Lê zariwên Perîxanê her pênc jî, bi destê Turkan hatin kuştin.

Emînê Perîxanê, di şerê sala 1925 de hevalbendê Turka bû û bi çend alahî leşker ve çûne ser mala Quto û Belean. Lê leşkerê Kurd, leşkerê Turk bicarek winda kir û Emîn û çend peyayên xwe bi hezar dijwarî revîyan. Dewleta Turk, bakire Mala Quto û hin leşker da wan û şandin ser Emîn. Lê Emîn revîya û hate nav kurdên Cizîrê û xwe avête nav dewleta Firansa û bû yek ji destikên Civata

Xoybûn. Lê di sala 1927 de Emîn axa, careke dî çû nav dewleta Turkî û hemî veşartiyên Xoybûn ji serkarê dewletê re gotin û Îbrahîm Telî (Lênerê Tevayî) li Diyarbekir gelek rûmeta wî digirt û Emîn gelek ziyan gihandin mîletê Kurd, heta birayê xwe Evdila bi destê dijminên xwe (Turkên xwînrej) da kuştin û çend mirovên heja pêre xistin bin axê. Û dawî de, Emîn jî, hate kuştin. Lê çawa hate kuştin, gereke em bibêjin:

Çawişk û çend cendirme hatin mala wî û gotin: "Cendirme qumandari te dixwaze Qubîne û tenê bi me re be". Emîn, destvala dide pêşiya wan û çawa gihane ber çem, xwest ko qundera xwe vekî, hema tevî qunderê wî dibezinin nav avê û çawa derbazkirin, birin nav kavilê kevnebarê Erzen û di nav kavila de kuştin û destek tiving berdên û gotin: "Şukrî kurê Emîn, hatiye pêşiya me û bavê xwe kuştîye"!

Bi vî rengî, bav kuştin û kur fermanlî kirin. Û naçarê Şukrî, bi çola ket û dawî hate nav Kurdên Cizîrê, binya xetê.

Ji Emîn, Şukrî, Huseyin, Seid, Hesen û Osman -pênc kur- man. Diya Şukrî, ji mala Hesenê Hecî Wezrîni bû. Lê diya vanê di wesîle, keça Evdirehman -kurê Hecî Evdila bû, ko dixwest şûna Perîxanê bigrî! Lê mala Hecî re nedanê û xwe bixwe berberiya hev kirin. Li vîyalî avê zariwên Mihemedê Hecî, Sebrî, Xelîl û Cemîl, doza axatiya Reman dikirin. Lê yekî ji wan weke Emîn deng nedaye û nehiştin Wesîle, weke Perîxan axatiyê biki.

Zariwê Mihemedê Hecî, Sebrî, Xelîl, Cemîl nasdikim. Sebrî piştî şerê mezin ê pêşî, bi destê leşkerê Turkî hate kuştin. Lê Elî, li Diyarbekir Turka ew bidarvekirin û Evdila li ser destê Emîn, bi gulên Turka digel yazdeh (11) mirovan hatin kuştin.

Herwekû birayê Emîn, Seid, bi destê Misto hate kuştin û çawa Seid hate kuştin, Emîn jina wî Wesîle markir û ji Şukrî pëve zarokên Emîn, hemî ji Wesîle çebûne.

Lê bi rastî, kuştina Misto û Emer hêjaye, ko mirov bidî zanin. Misto û Emer, serê dewletê gelek êşandibûn û tim xerabî, sergêjî di riwê dewletê de

çêdikirin. Carekê Emer kincê derwêşan li xwe kiriye û çûye zindana Diyarbekir û bi diyarî diya xwe Perîxan ketiye û di hindirwê qutiya cigarê de sed zêr dane diya xwe û Perîxan, ji nûve ew naskiriye û jêre gotiye: "Derwêş Xwedehêbî! Tê iro ji bajêr derkevi û herî nav Rema û ji xelkê me re bibejî, Perîxan silava li we dikî!" Û naçare Emer derket. Çawa ko digotin: "Emer û Misto, li serê çiyê bûn û bi şev dihatin nav gund û ji gundî û leşkerê Turkan re li def û zirnê dixistin û kesî ew nasnedikirin. Ji ber ko, du mirovên keçel bûn, ko nediketin çavê mirov. Lê Turkan, çawa fermana Ermenan rakirin, kuştin û guhaztina wan sipardin van herdû mirovên xwînrêj û keleş. Û rojekê di nav kerwanê Ermenan de, herdû jî kuştin û laşê wan jî windakirin.

Zariwên Evdirehmanê Hecî: Ez, zariwê Evdirehman baş nasnakim, lê digotin, dawîya jîna xwe dîn bûye. Tenê du keçên wî navdar hebûn, Wesîle û Meyase, ko Wesîle dabûn Seidê Ehmed û piştî kuştina wî, Emînê Ehmed, ew markir. Lê Meyase, jina Elîyê kurê Îbrahîm bû û piştî bidarvekirina wî, Şukrî kurê Emîn ew revand û li riya Hecê Meyase serê xwe danî û Wesîle birîn bû û navê zariwên Evdirehman nehatine xuyakirin.

Kuştina Seidê Ehmed:

Seid û Emîn, herdû kurên Ehmedê Hecî bûn. Çawa Îbrahîm hate kuştin, Seid bû axayê Reman. Lê ji ber, ko diya wî, Eyşo, ezîdî bû, ne ji mala Hecî Evdîla bû, Perîxan, kurê xwe Misto-kurê Îbrahîmê Hecî lê deger kir, ko bikujî û axatî ji zariwê re bimênî! Û rojekê Seid û Misto bi hev re diçûn cîkî, ji paşve Misto, tiving xiste piştî Seid û berda. Lê çawa Seid ket, ji Misto re got: "Misto! Li xwe miqate be! Dîjmin ketine riya me!" Lê Misto jêre got: "Kurê min tu kuştiye! min!"

Li ser zimanê Eyşo û Wesîla, dengbêja istiranek li ser gotine:

Eyşo digo, Wesîla! lê lawo!
Bejna Seidê min zirave,
Kulîlka vê Sibate,
Bere şîn nekira li şikefta xopan,
Li serê latê!
Misto! Lawo! Tu ocaxî korbî!
Te li me windakirî gulçîçeka nav civatê.

Wesîla digo, Eyşo rebenê!
Dilê min heye, sed carî bi min weye!
Tu rabe, emê teyara binya mala,
Ji ciwanîkê bavê Ehmedê mir. re bikin ceye!
Ezê neketime xema kuştina bavê Ehmed,
Kuştin, kuştina mêra ye, dayê!
Lê ezê ketime xema wê xemê,
Xelkê, siba bêjin: dilê Wesîla û Misto
dihev heye! Dayê!...

Û ji ber vê yekê, piştî kuştina Seid, Emîn mar kir.
Lê Emîn ji, ji Perîxanê bû û ji wê rojê de dijminahi
kete navbera zariwên Ehmed û zariwên İbrahim û çawa,
ko tev li ser mezinahiya eşirê bû. Her yek di-
xwest, ew malê miletê Kurd, malê eşira xwe bixwî.

Lê ew Ehmedê kurê Seid, xuyaye ko serê xwe da-
niye û mezin nebûye. Mala Hecî Evdila, ji Seid pêve,
tev bi destê Turkan hatiye kuştin û kurekî Cemil bi
navê Evdila, bi destê Turkan hate kuştin. Lê Cemil,
li binya xetê serê xwe danî û mir...

Lê serpehatiya İbrahimê Hecî, gelek hejaye ko mi-
rov zanibî û hejaye ko rojekê bikevî nav filimê sine-
ma.

Divabû, ko em serpehatiya İbrahimê Hecî di nav
perçê diwem de binivîsin. Lê ji ber ko, em, niha di
çabaşê mala Hecî Evdila de ne, dixwazim bi ser wan
ve bidim xuyakirin.

İbrahim, kurê Hecî Evdila ye, ko malmezîne eşira
Rema ne û di wê çaxê de navbera mala Hesên Şemdî-
mezîne Dekşûrya û mala Hecî-mezîne Reman-gelek
ne xweş bû û mala Hesên Şemdî, tim xwe bi dewletê
ve girêdîdan û dijminê xwe bi alikariya dewletê dişi-
kandin. Herwekû di wê çaxê de, mezinê Dekşûrya
Yûsivê Axê bû, ko gelek deng dabû û Yûsif,

dixwest kesî navdar ji hindama Dekşûrya de, di hindama Kercosê de nehêlî, ko karibî Rema, Hesarya, Hebizbinîya, Mihelmiya bixî bin sîya xwe.

Û ji bo vê yekê, jinek bi serdarê cendirman re gotin, ko Îbrahîm bikujî; û hin dibêjin: "Bertil kiriye?" Lê Nadir Çawîş-serdarê cendirman-, ko bixwe ji kurdên hêla Licê bû, şev û ro li kuştina Îbrahîm digeriya û heftê-heştê siwar pêre û tim li pey şopa Axê Reman digeriya.

Lê rojekê Îbrahîm, bi birek peya ve di ava Çemê Dicle derbas dibûn; lê hêj derneketibûn derve, cendirme hatin ser avê û Nadir Çawîş, bi dengekî bilind û bi zirt û fort gazîkire Îbrahîm û got: "Axa! Axa!. Mereve! Mâ tê bi kude herî! Ev çend salin, ko şev û ro ez li te digirim!" Îbrahîm Axa, siwarê hespeki boz bi kumê kolos û şal şap, qerepotin di lingê wî de, qamakî dirêj di berde û di Çemê Dicle derbas dibû. Lê hevalên wî tev bi tiving û peya bûn û derbas bûne wiyalî çem û dixwestin herin şikefta gundê xwe.

Lê Nadir Çawîş, ko ji xelkê Licê bû, papaxakî reş li serê wî, siwarê hespeki reş, qerepotineke reş di lingê wî de û kincê reş ê cendirma lê bûn, ko xeteke sor li herdû rexên pantilonê wî bû, yan jî qeytaneke sor bû; simbêlên reşebadayî û heftê-heştê cendirme pêre gihane devê avê û bi dengê bilind wilo ji Axê re got.

Lê Îbrahîm, gelekî ji wî dengê wî xeyidî û bi hêrs gazî kir û got: "Kuro! Qûnbiciliko! Tu zirta li min dikî. Heme çarika jina wî li serê wî bî, ji min û te ê ko birevî!" Axê wilo got û serê hespê xwe bi hêrs vegerande nav ava çem û got: "De tû mêrekî çeye, xwe bigre vaye ez hatim te!"

Lê ji ber ko Nadir Çawîş ji kurdên Licê bû, paxav Axê nekir û wî jî bi gernasî serê hespê xwe berda nav avê û got: "Ji jina xwe pîstir bî, ê ko tivingê biteqênî" û herdû gernasî di nav pêlên ava Çemê Dicleya xwînxwar û dijwar de.

Herdû gernasî bi qama dirêjî hev kirin û firên ke-te pozê hespan û weke du şêran, di nav ava çem de raperikîne hev, bi qama êrişî hev kirin û herdû alî

ji, li wan temaşe dikin.

Peşkê avê bi ser serê wan dikevin û di ser serê herdiwan de qame dibirisênin; pertav didin û agir ji devê wan dipijiqî û pêlê Çemê Dicleya xwînxwar, carna bi ser pišta hespan ve bilind dibin, serê pozê wan tenê xuyadikin. Û carna bi sînga hespên xwe avê diçirênin û ji pozê wan av dipijiqî ser çavê herdû gernasên. Hesp, geman di devê xwe de dicûn û herdû gernas, bi hovî erîşî ser hev dikin û nav di xwe didin û bi hovî tene hev û her yek dixwazî, zû ji dijminê xwe rûpak bibî. Lê herdû pehlewên û fêris ji, bi mêranî şerê hev dikin.

Lê çawa ko dibêjin: "Îbrahîm, qamak li serê Çawîş da, ko tevî papaxê serê wî kire du perçe û bi avê de berda û serê hespê wî kişand, ko ji avê derkevi, cendirman ji hev re gotin: 'Nadir bê kuştin û em wilo li wan binêrin! Emê çi bersiva xwe bidin?..' Û reşek tiving berdane Axê û ew ji, bi nav avê de gêr kirin û laşê herdiwan di nav pêlên avê de berjer çûn."

Lê çawa ko dibêjin, hevalên Axê peyayên Reman ji, reşek tiving li cendirman girêdan û gelek ji wan kuştin. Han û hewara Reman, hawir li wan derketin û mêrê bextsîpî ew bû ko bi lingê hespê xwe, xwe gihande nav zarokên xwe û destê wan ji qerwanê qetiya û her yek bi cîkî de revîyan. Reman, laşê Axê ji nav avê derxistin û laşên cendirman bi avê de berdan.

Îstiraneke li ser vê serpehatiye hatiye gotin, lê ez nizanîm ko di virde binivîsim.

Lê ev serpehati heye, ko di rojê de bibî fîlîmek û di sînema de bê belavkirin. Tenê gerek ayîna çiya û ava Dicle û rewşa siwar û peya bi qamêra bîstênin. Yanî fîlmekî sinemayî ji vê serpehatiye çêdibî, ko bi milyona pere jê derdikevin.

EHMEDÊ ÎSKAN

Îskan kurê Çeto ji mala Hisîyê Qasime, malmezîne Pencînara ne, ko bavîkekî mezin ji koçerên Xerza ne.

Mala Çeto, di nav Xerza de bi mala Hisiyê Qasim navdarin. Ji wan Bişar, Cemil, Îskan deng dane. Eger hinekî dî ji, ez wan nasnakim. Lê dizanim, ko zariwên Hesenska jî hene, ko mirovê wane, lê nizanîm bi kîjan bavî digihêne hev. Çawa ko mala Mihemedê Bişar jî, dibêjin, Ji mala Hisiyê Qasim in, lê ez baş nizanîm. Ji lewra divê, ko li wan kûr û dûr bipirsim.

Ev Ehmed -kurê Îskan- piştî ko apê wî Cemil, li Diyarbekir bidarvekirin kete serê çiya û sergêji ji dewletê re çêkir û naçare leşkerê Turkan hate ser welatê Xerza û çend şerên giran bi Ehmed re kirin. Û çawa dibêjin, Ehmed û hevalên xwe jî, gelek ji leşkerê dijmin kuştine.

Istiraneke bi hêz li ser Ehmed hatiye gotin, bi navê "Axawo, axawo! Kula Kemal Paşa di dil de ma-wo". Lê ez vê istiranê nizanîm, ko di virde binivîsim. Ji ber ko niha ez li bajarê Dîmişq (Şamê) rûniştîme, nikarim dengbêjeki binim cem xwe, ko ji wî vê istiranê biguhêzim niviştî xwe. Lê dibî, ko rojek bê ez karibim bi tevayî vê istiranê binivîsim!

Ehmed, kurê Îskanê kurê Çeto, Çeto kurê Hisiyê Qasime. Ji mala Çeto, Sado, kurê Çeto, kurê Bişar nasdikim û digotin, Mala Hesenska du birayên wî kuştine, ko navê wan nasnakim! Çawa, ko ez, Evdê û Çeto herdû kurên Cemil jî nasdikim û kurê Sado, Derwêş û kurên Ehmedê Îskan, Îskan û Xelil jî nasdikim. Lê min ji wan ev dabaş ne pirsîye. Herwekû zariwên Hesenska, Sebrî û Mehmûd jî nasdikim, lê nizanîm çawa digihêne mala Çeto? Nûrêya jina Ehmed, bav file bû û keça Ehmed, Wesîle, jina Şukriyê kurê Emînê Ehmed bû û kurek ji vê jinê, ji Şukri re çêbû, ko min navê wî kire Sertîp.

Bişar, gelek navdar bû. Di şerê mezinê pêşî de li Îran hate kuştin, ko şer bi leşkerê Qeyserê Rûsya re dikirin û carekê bi destê cendirmekî Serti birîndar bûye, ko bavê wî istiraneke xweş li ser kurê xwe gotiye, ko min ji devê yekî Qermûti bihîstiye û di virde dixwazim hinekî jê binivîsim:

SERPĒHATĪYA BIŞARĒ ÇETO

Çeto digo, lolo Bişaro lo lawo!
Bi serê bavê xwe û te kim, tu nezani,
Roja çemê Mirdêsîkê, li kaviîê mala wendo,
Li ber cendirmê Sêrtê dest hilnani.

Bişar digo, bavo de bese! te bi tan
û niçan rihê kurê xwe derani,
Ma di bîra te nayê,
Li dereca Têlanê minê ji nav lepê
cendirma bi darê zorê tu derani,
Daketim mêrga Tengeliê,
minê başbazirganekî giran
ji bavê xwe re ani,
Bi çemê Şêrwan ketibûm,
Minê sê kurê Mehmûdê Şemê kuştibûn
û min qesabxana mêra li mala
Mihemedê Bişar dani,
Wele ezi destvala bûm,
Tali' û fersenda xerab ji kurê te re ani.

Çeto digo, Bişaro lo lawo!
Bejna te zirave kulîlka va kuncîya,
De bere şîn nekira li kaviîê mala Wendo,
Li çemê Mirdêsîkê li bilind çiya,
Kurê mino, minê ji te re negotibû?
Xwe navêje mala Osmanê Emer,
Bere te nekî şivanê pey kerîya,
Xwezî mizgîna kuştina bavê Şebo
ji min re bihatana
û xelkê negota, Bişarê Çeto
bûye esîrê destê kûçikên van Romîya.

Çeto digo, Bişaro lo lawo!
Ezê bi çemê Mirdêsîkê diketim wa bi şuje,
Dengê mewzerê cendirmê Ridwanê helawxwerê
di sêrtê li ser serê bavê Şebo

girtî dûman û miye,
Kesî ecebê giran bi çavê serê xwe nedî bûn,
Çawa helawxwerekî Sêrtî mêra ji mala
Hisiyê Qasim bikuje!..

Di virde, Çeto, gazina ji kurê xwe Bişar diki û dibêji: "Çawa te li ber cendirma dest hilnani?"

Lê Bişar, dixwazi bixi serê bavê xwe, ko ne ji tirsê desthilanîne ye, belki Fersende jêre xerab ani ye ko di wê çaxê de destvala bu û bi xencerê erîşî ser yekî Sêrtî kiriye, ko bikujî u tiving u hespê wî jê bistenî, şerê dijminê xwe biki; u gava lê bu pesirtengî, karibî birevi. Herweku te xuyakirin, Bişar, bavê xwe razi kiriye, ko bav li xwe vedigerî û berê xwe didî Osmanê Emer u gazina tevan dixi rexê wî û dibêji: "Min ji te re negotibû xwe navêje mala Osmanê Emer! Bere se neki şivane pey keriya! û xwezî diki, ko kurê wî bihata kuştin u bi dilî neketa destê Romiya. Ji ber ko, di wê çaxê de gelek kêmasî bu, ko Kurdeki navdar, bi dilî xwe bidî destê Romî u Ecem u Ereban. Ji ber ko, di tarixê de me ne bihistiye, ko Kurda xwe daye destê kesî. Ji Kurdan bajare Eka peve, ko naçare ketin dest Firinsa u bist hezar ji wan kuştin u çend mezinan navdar, weke Mir Seyfidinê Hekarî, di nav wan de nebun. Lê Firinsa, ew bi pera berdan.. Lê Kurdî, xwe bicarek dida kuştin u xwe bi dilî ne didane destê dijminê xwe!!

Herweku Çeto li xwe vedigerî u dibêji: "Kesî ece bîn giran li dewrê zemana nedibun, ko helawxwerekî Sêrtî mêra ji mala Hisiyê Qasim bikujî!

Lê Bişar, pesnê xwe ji bavê xwe re didî u dibêji: "Ma nayê bira te! ko li Dereca Telane min bi dare zore tu ji nav lepe cendirma Turka derani! Naye bira te! ko min ji Merga Tengelifê kerwanekî giran ji bave xwe re ani! Ma nayê bira te, ko min se kurê Mehmudê Şemê kuştin u qesabxana mêra ji mala Mihemedê Bişar dani!... Lê ez çibkim! Destvala bûm û bi xencerê min ajote ser merikê Sêrtî, ko hesp u tivinga wî jê bistenim, lê merik, tiving berda min u birin kirim u dil ketim destê dijminan."

Di wê çaxê de, Turkan berê xwe dabû, ko navê
êl û eşiran ji Kurdistanê rakin û yekî navdar di
Kurdistanê de nehêlin. Û di çaxê cumhûriyetê de, ev
bûye, ko di wê çaxê de dest bi vî karî kiribûn û
hevalên Evdilhemîd bicarek kuştin û dixwestin mîlet
tevî weke hev bikin.

Lê faşîst û şoven bûn, ko dixwestin hûrgelên bin
destê xwe tevan di nav xwe de bipişevîn, wînda bi-
kin. Herwekû eşirê Kurd, kevneperest bûn û hevalê
Evdilhemîd Paşa yê Osmanî bûn, êlperest û olperest
bûn.

Ji ber, ko berî hurîyetê, Sêrtîya, newêrabû mezi-
nên kurda, axayên eşiran bikujin. Ne tenê Sêrtî, bel-
kî hemî bajariya newêrabûn li her kurdên eşir lep
hilênin, destê xwe bilind bikin.

Lê di çaxê hurîyetê de, Turkên Jon yan jî
Jonturkan, gelek mezinên weke Korhuseyn Paşa
girtin û gelek jî, kuştin. Ji ber ko hevalbendê
Evdilhemîd û paşdamayî bûn û weke çêlekewan bi pey
axan diketin û digirtin û dikuştin. Ji wan mirovên,
ko navdarin û bi destê Jonturkan di wê çaxê de
hatin kuştin Îbrahîm Paşayê Mîlî, Seyfidîn Paşayê
Zirikî û Îsmail Begê mire Mihelmiyan...

Dibêjin: "Bişarê Çeto li serê çiya bû û di riwê
dewletê de rabûbû û li serê çiya digeriya û rojê
dî, ko yekî fileh ji bajare Farqîne tê û Bişar ji peya-
kî xwe re got: 'Here vî filehî werêne cem min! hela
ka pêjna tu taborîne nekiriye?' Lê çawa mîrikê fileh
hate cem Bişar, jê pirsî: 'Ka bêje, bê çi li bajarê he-
ye?' Lê mîrikê fileh, destpêkir û got: Bi serê bavê
xwe û te kim! ji çiroka hurîyetê pêve tu dabaşên di
nîn bûn. Heme xelk dibêjin "hurîyet", "edalet", "u-
xuwet", "misawat"...

Lê Bişar jêre got: Me berê ev bihîstîye! Ka
tişteki di te nebihîstîye? Lê filehê reben, ko bihna
gerdenazadî kiribû carekî dî destpêkir û got: Na
wele! Bi serê bavê xwe û te kim! Ji hurîyetê pêve
tişteki dî tunebû! û bi ser ve çû û got: Bi serê
bavê xwe û te kim! ez û tu, şivan û gavan bûne
weke hev û nema kes karibî zordestîyê li kesî biki!"

Lê dibêjin, Bişar, ji vî mîrikê fileh gelek nexweş

bû û gote peyakî xwe: "Hela tu ka sûstema min bide destê min!" û çawa peyayê wî tivinga wî da destê wî, tiving xiste zikê merikê fileh û got: "Hey min kirê hespê xwe xiste diya ê ko ez û tu kirine weke hev!" û lingê tivingê kişand û got: "De bere bê li ser te bixeyidî! Çawa ez û tu û şivan û gavan weke hev dibin?" û dijûnên pîs ji fileh û serkarên dewletê re gotin.

Paşê, Bişar azao kirin û bi leşkerê xerzan ve şandin meydana şer û enîya Îranê, ko şerê leşkerê Rûsiya Qeyserî bikin; û di şer de, li Kurdistana Îranê hate kuştin. Lê ez nizanim kijan salê hatiye kuştin?

CEMİLÊ ÇETO: Belam Cemîl, piştî kuştina Bişar bû mezinê Xerza -Pencînara, ko jêre digotin, "Gawirê sorê şewqekirî". Ji vir tê xuyakirin, ko mirovekî sor û çavşîn û mûzer bû û gelek zorker û setemker bû. Di hemî şerên eşîran de bi birayê xwe re bû, lê çawa ko tê xuyakirin, weke axakî kurda bû û ne gelek bîrewer û zana bû. Çawa, ko Resûl Axa digot:

"Di şerê sala 1925 de, ko ne ez bûma wê Cemîl, alîkarîya Şêx Seîd Efendî bikira! Lê min nehişt û jêre got: Cemîl! Axatî bi dewletê ye. Wê niha leşkerê Şêx bişkê û birevî! Emê dost û hevalê dewletê bimênin! Evên di, wê tev bêne girtin û kuştin.. "

Cemîl, parastina bajarê Sêrt û Zoqeyd û welatê Xerzan bicarek li ser xwe girtin û nehişt, ko kes nêzikê serkar û karbidestên dewletê bibi. Lê çawa leşkerê Şêx Efendî şikest, Cemîl û Resûl herdû ji, di nav gunehkaran de girtin û Cemîl bidarvekirin, lê Resûl, reha kirin Enadolê û paşê hate Binya Xetê û ji min re digot:

"Ko gunehê Cemîl di gerdena min de ye, min nehişt, ko alîkarîya Şêx Efendî bikî." Resûl, eşkera ji min re digot: "Eger rojekê Kurd, dewletekê li darxin û ez hêj saxbim, gereke bê pirsîyar min bidarvekin" û pêde diçû û digot: "Roja ko Cemîl bidarvekirin", gelek ji xwe xeyidî û çêr ji xwe re dikir û digot: "Werin tifkin van simbêlên min! Bere jina min herî E-minê Ehmed li Binya Xetê mar bikî!" Lê min jêre got:

Resûl! Weke mēra here ber mirinê! û van gotinan bes bibêje! ne ezayê mirovên weke te ne.."

Reben! Ji wî weye, ko Emîn ji wî zanatir û mēr-xastire! Ji lewra ji xeyd ev gotin, digotin. Lê Emîn, sed qat ji Cemîl bêtir, nezani, şaşî, çewtî û guneh-karî kirine, ko çiya nikarin gunehên wî hilgirin. Emîn, bi Turkan re çû ser Reşkota û paşê bi Reşkota ve hatin ser û naçare dakete Binya Xetê. Lê dawî, vegeriya cem dostê xwe-Îbrahîm Teliyê çavdêrê tevayî, ko li Diyarbekir rûniştî bu û veşartiyên Civata XOYBÛN, bi carek ji dijmin re gotin û dema ko çû talanê kurdên Cizîrê revand û karekî giran ji dijminê xwe re kir, ko birayê xwe-Evdilah, bi çend mirovên kurd ve dane kuştin; û dawî we bihist, ko bi çi rengî hate kuştin û kurê wî Şukrî fermanî bu...

Lê dixwazim, serkarên bend û partiyên Kurd, di îro de xwe ji van çewtî û şaşîyan biparêzin û hinek bêtir hişyar bibin.

Bi rastî, mirov, bi milletê Kurd dişewitî, ko mirovên wilo nezan hûne rēzan û rêberên wî!

Zarokên mala Çeto, biçarek-mêr û jin- rehakirin rojavayê Ênadolê. Lê paşê revîyan û hatin binya Xetê û du jinên wan, Mala Haco -Yusif û Cemîl markirin û dawî careke di çûne welatê xwe û di bin destê dijmin de rûniştin.

Heft bavikên Pencînara hene: Kejika, Mûsika, Welîka, Terxana, Mala Şemdîn, Mala Çeto, Mala Faro, ko ji wan re dibêjin, "Mala Hisîyê Qasim". Lê bi rastî Mala Çeto, mezinê tevane û destên xwe dirêj dikirin nav eşîrên hawir xwe jî. Herwekû Kejika jî, bi xêra navê Mihemedê Derwêş hatiye naskirin. Lê ev cend bavikên dî, Mûsika, Murada, Terxana, Welîya, Mala Şemdîn nehatine naskirin û navê wan li nav eşîran belav nebûne. Lê tenê Kejika, navekî tarîxiye, ko Şerefxan -Mîrê Bedlîsê-, di nivîştî xwe de behs kiriyê.

Herwekû, Elika, şeş (6) bavikin. 32 gundên wan hene û nêzikî 900 malên wan hene. Nêzikî 5000 mêrên wan derdikevin -Qatixoka, Cindika, Axika, Mala Sîno, Mala Remo, Mala Dîbo.

Çawa, ko di Bişêriyê de çar bavik hene: Sînika, 6 gundên wan hene; Mala Nêsir, 6 gundê wan hene; Receba, 6 gundê wan hene; Reşkota 100 gundê wan hene, ko 2000 mal têde rûniştine û 10000 mirov ji wan derdikevin.

Ev jimara han, ji devê Bedriddîn, yek ji mezinê Mala Dîbo hatiye guhaztin.

ISKANÊ QASIM

Hay delal, hay delal!

Hay delal Îskano!

Lo tu berxo, tu berano,

Li helanê Zêwê keleka koçera,

Li pêşiya Hesiwê Birahîm, Cemîlê Çeto

û Seîdê Ehmed bûye qere sindyano.

De hay delal, hay delal Îskano lawo!

Bêzê digo, Neîma! rebenê!

Dilê min rebena xwedê ji êvarde

çima wilo di kewgirî?

Min bala xwe dayê hewara Rema

û mala Faro û mala Nêsir hat û dibihirî,

Ezê çûme pêşiya Hesiwê Birahîm, axekê nûkemilî

Minê digo, Heso! lawo! bi serê bavê xwekî

te laşê Îskanê me nedîye?

Digo, Bêzê rebenê! here pirsê xwe bike

ji Cemîlê Çeto, gawirê sorê şewqekirî.

Ezê diçûm û minê digo, Cemîlo lawo!

bi xwekî bi xwedêkî, te laşê Îskanê min nedîye?

Digo, Bêzê rebenê! here pirsê xwe bike

ji Seîdê Ehmed, sê barî xulamê şiretkirî.

Ezê diçûm pêşiya Seîdê Ehmed, minê digo:

Seîdo! kawo! te laşê Îskanê min nedîye?

Digo, Bêzê rebenê! ezê bi helanê Zêwê diketim,

Minê Îskanê te dîtîye,

Minê digo, lawo! İskano! rabe,
Tu xortekî nestêleyî, destê mi-1 te nabe.

Lê İskanê Qasim bavê Simaîl digo:
Seîdo! lawo! dilêm weye, sed carî bi min weye,
Bi serê bavê xwe û te kim! kuştina min heye
û tucar reva min tuneye.
Minê derbekê tavêti bejn û bala rextê
eyneliyê û min xerabdikirî pêşanika meqeskirî.

Di virde hate xuyakirin, ko İskan, kurê Qasim e
û navê kurê wî İsmail e; navê diya wî Bêzê (bêzare)
û navê jina wî Neîma ye. Û İskan, li ser destê Rema
hatiye kuştin û leşkerê Rema û Mala Nêsir û Mala
Faro bi hev re çûne ser eşîra İskan.

Çawa, ko Keleka Koçera, gundekî ko diriste di
nav eşîra İskan de bî; û Hêlanê Zêwê, diriste ko
navê çikiye, ko li cem Zêwê ye. Hêlan, di zimanê
hindama me de berojêke ko zû berfa wî diheli. Her-
wekû navê gundekî ye, ko li nav eşîra Hebizbinîna
dikevî. Çawa ko, Zêw, gundeke, ko dikevî ber ava
Çemê Dicle, belkî jî, navê du gunda bî? Herwekû
Zêw, cejneke, ko xelkê dora ziyaretê, çend gund sê
şev û sê rojan koçemal li ser dimênin û şahî û
govendê dikin. Ev şahî di serê biharê de ye. Çawa
ko Kelek, çend daran li ser çend meşken pifdayî
girêdidin û li ser avê datênin û lê siwar dibin û pê
derbas dibin. Lê niha, li şûna meşkan kewçûka
datênin û dara li ser dikin.

Herwekû Bêzê, Bêzarê, carna bi yek daxwazê tên
û carna jî, Bêzî, bi daxwaza xeyd û nehezkinin jî tê.
Çawa ko Cizîrî dibêji:

"Bêzî dikin ji gewr û naz û xuncan,
Qedrê gulên çi zanin,
Kelbeş divê kerê reş."

Di rista Seyda de, "bêzî dikin", yanî guhnedin
gula, ji wan dixeyidin, dûrî wan diçin..

Daxwaza Cizîrî ewe, ko xelkê çaxa wî dûrî olpe-
restî diçin û berê xwe didin mal û hâya wan ji ola
İslamê nemaye.

Lê ko îro saxbûna we çî bigota qelo: Dîvabû, bi saxî xwe bikuşt, yan jî wek min şaşîk bavêta!

ÎSMAÎLÊ XELÎL

Were were... wer Simaîlo!

De were, were, were, wer xwaro!

Yadê! Qesra Simaîlê Xelîl di kortê de,

Xwedê xera bikî mala lawê gurî,

Nêrdewan danî û kişya pêde,

Wela li min rebenê, Simaîlê Xelîl

kuştin di xewka sibê de.

De were were, were, wer Simaîlo!

De were, were, were, xew girano!

Yadê! rebenê ji Talatê heya Sîtê,

Weyla li min rebenê, berî û baran bi kulî tê

De girîyê gawir û misilmana bi halê min û

Simaîlê Xelîl tê.

De were were, were, wer Simaîlo!

De were, were, were, xew girano!

Yadê! rebenê! ez û Simaîlê Xelîl,

Li hafa mala li hev rast hatin,

Wele qidûmê min rebenê şikestin,

Çokê min evdalê çûn û hatin,

Wele min û Simaîlê Xelîl bi qozîyên

çava hev axaftin.

De were were, were, wer Simaîlo!

De were, were, were.

Di virde hate zanîn, ko Îsmaîlê Xelîl ji gundê Talatê ye, ko li nav eşîra Omerîya dikevî. Çawa ko, Sît, gundekî Omerî - Umerîya ye û herdû gund hêjane, ko mirov tarîxa wan bidî naskirin. Ji ber ko, Sît, di nav kevnarê tarîxa miletê Kurd de gelek kevnareye û

serê pêşî navê eşîreke Kurd yê mezine, ko Kurdistan di nav xwîne de hiştiye. Lê Talat yan jî Dalat, navê leşkerekî Kurd e, ko berî çend sal li Şam zor û setemeke bêjimar kiriye û xwediyê Yewaniyatîşam pesnê wan didî û dibêji: "Çermê pez -li xwe dikirin û kumên wan tûj û bilind bûn, ko çawa diçûne xaniyekî, kumê xwe ji serê xwe dikirin û ji nûve derbas dibûn, ji ber ko, tevli kumên xwe nikaribûn di derî ve derbas bin. Û ji wan re digotin, Del û Dalat û ola wan Umerî bû, ko ji wan re digotin, Umerîya." Di sala 1150 yê koçî de ev leşker, li Şam fermandarî dikir. Û Talat - Dalat û Sîr - Sîtol li nav Omerî -Umerîya ne.

Herwekû ev Îsmailê Xelîl, ji gundê Dalat-Talatê ye û dijminê wî, lawê Gurî, ew bişev kuştiye. Lê navê jinikê nehatiye naskirin û gelek diriste, ko dengbêja li ser zimanê jinikê ev istiran gotibin. Herwekû istiranên Kurdî, pirên wan li ser zimanê jinan hatine gotin, lê, ne jina gotine. Belkî dengbêjan li ser zimanê wan gotine.

BAVÊ BEHCET

Nefya digo, lêlê Dilşa! porkurê!
 Vê sibekê min çî dît û çî cîriya,
 Xwedê şeş topa têxî mala Elîsamî begê,
 Başqesabê Kurdistanê bi alahiya Sêrtê,
 Tabûra Bedlîsê, ordîya Diyarbekrê,
 Bi sê tîrêja, li cî û meskenê bavê
 Behcetê min gerîya, dayê!
 Mizgîna nexêrê ji min re hatî, dibê:
 Derbeka lî bejn û bala bavê Behcetê
 min xistine,
 Serê vê biharê xerab kirin hêlîna
 firar û makûman û sê barî di eşqiya, lê dayê.
 Dilşa digo, Lêlê Nefya! rebenê!
 Şerekê çêdibû li pira Govedê, çiyayê Hevêda,

Jî dilê min evdala xwedê re wa li yane,
Mizgîna nexêrê jî min re hatî, dibên:
Walîyê Bedlîsê, walîyê Sêrtê, mufetişê îmûmî
li Diyarbekira şewitî li hev civîyane, dayê!
Qerara kuştina bavê Behcetê min rebenê
bevre dane, dayê!

Nefya digo, Dilşa! porkurê!
Şerekê çêdibû li çiyayê Hevêda,
Li pira Govedê, jî dilê min re li meydanê,
Xwedê xerab bikî mala Elîsamî begê,
başqesabê Kurda,
Alahîya Sêrtê, tabûra Bedlîsê bi sê
tîrêja bi ser kozika bavê Behcetê min de
bi axîrmekîna agir danê, dayê!
Mizgîna nexêrê jî min re hatî dibê!
Nefya! porkurê! bavê Behcetê min kuştine,
Minê digo, lawo! ezê neketime heyra kuştina
bavê Behcet! kuştin, kuştina mêra ye,
Lê ezê ketime xema wê xemê, bavê Behcetê min
kuştine teresê Turka, şikandine mil û mîxê
Kurdistanê de dayê!

Ev istiran, min jî devê Yahoyê Kurê Hacî Miheme-
dê Bolendî bihistiye. Lê ne ev tenê ye û bi rastî Ya-
ho, gelek xweş dikir û dibî ko hin gotin kem û zêde
jî, di virde hatibin gotin!

Lê çibkim? Mirov nikarî her tiştî rast û dirist jî
devê istiranvanan biguhêzî. Lê di virde, daxwaz tenê
serpêhatiye.

Pira Govedê, Çiyayê Hevêda herwekû tê ber çavê
mirov diriste, ko li jorê hindama Farqînê bin. Bawe-
rim ko Hevêda, navê eşîreke Kurd e. Şêx Fexrî, ko
navdare bi "Bavê Behcet", di sala 1927-1928 de hati-
ye kuştin. Heftê-heştê gernasê Kurd jî, pêre hatine
kuştin û canê xwê yên şerîrî kirine qurbana mîletê
Kurd. Meger çendan nizanibûn Kurdperwerî çiyê jî,
lê jî şehîdê welatê me têne jimartin.

Elîsamî Beg, serdarekî xwînxwarê Turk bû, ko

navê wî bi "Başqesabê Kurdistan" hatibû naskirin.

Di virde tê zanîn, ko qesabê Kurdistanê gelek hebûn. Lê ev Elîsamî, mezîne tevan bû. Ji ber ko, ji tevan bêtir xwînrêj û mîrkuj û talanker û dilhişkîr bû. Herwekû dibêjin, serê Fexrî û hevalên wî jêkirin û li gunda digêrandin!..

Lê Nefya, gelek xweş gotiye, ko dibêji: "Şikandin mil û mîxê Kurdistanê!" Çawa, ko hêlîna firar, mah-kûm û eşqîya jî, pir bi xurtî hatiye gotin.

Raste. Xuşka Nefya û Dilşa, ne tenê bi kuştina delalê ber dilê te, dijîna mil û mîxê Kurdistanê şikandine! Belkî bi hezaran mil û mîx hatine şikandin û kuştin. Lê mixabin, ko nikaribûn bi hev re wan mîxan, di nav dilê dijîna xwe de bikutin û wan milan bi hev re di riwê dijîna de bilind bikin. Lê gelo mîlê Kurd, heta îro jî, dikarî be hev re mîlên xwe bidin sînga dijîna û bi hev re mîxan di sînga dijîna xwînxwar de bikutin? Û dikarin destê hev bigrin û yek mil û yek dil, di hember dijîna xwe de rawestin? Nizanîm? Tarîx tenê dikarî bersiva vê pîrsê bidî!

Ji me re, xwendin, hişyarî, hevgirtin, bîrewerî divên, ko karibin xwe bikin yek mîlet û mîlet û welatê xwe ji nav destê dijînan derxin û biparêzin.

Ev dîn û dewlet, xwendine, xwendine,
Ev tac û şewket, xwendine, xwendine,
Ev serbilindî, xwendine,
Ev dewlemendî, xwendine.

Di dîwana min a pêşî de, ev rîsta ha bi tevayî hatiye nivîsandin û çapkirin.

Reben: bi daxwaza rehben, rahib, rehbike.

Evdal: ebîdê Xwedê. Kole û qûle.

Farqîn: kevnebarekî Kurdistanê ye, ko di Sedê Çarem û Pîncem de paytexta Kurdistanê Diyarbekir bû û dewleta mala Merwanê Kurd têde 114 salan fermandarî kirine. Û navdarê padîşahên vê malbatê, Ehmed-kurê Merwan e, ko dibêjin: "366 jinên wî hebûn û ji dewlemendtirîna padîşahên îslamê bû û ev dewlet li ser destê Baz - Ebûseca ê kurê Dostikê Hemîdî hatiye li darxistin. Baz, kurê Dostik, ji eşîra Hemîdî

ye û herdû kurên dostik, Huseyn û Baz-Bad, di şer-
re Ereban de hatine kuştin û xwarziyê wan, şûna
xalanê xwe girtin û dawî ve dewlet li ser destê wezî-
rê bêbext, Fexridewle, kurê Çuheyre Mûsilî hate wê-
rankirin û kete destê Selçûqiyên Turk. Lê paşê, ke-
te destê Kurdên Eyyûbî û heta îro jî, hêj di destê
Kurdan de ye. Tarîxa vê dewletê, kurê Ezreqê Fari-
qî-Farqînî çekiriye û min guhaztiye kurdî-kurmancî.

TAHIRXANÊ CAZÊ

Tahirxan, kurê Elîxanê Cazê ye, gelek diriste ko
mezinê eşîra Şikaka bin û ji Mala Simko (Îsmail Axa)
bin. Ev şer gelek caran li li nik min hatiye gotin.
Çawa, ko Kawis Axa jî, heta niha jî, carna di
qawana de dibêjî. Lê mixabin, ko tevî nizanîm.

istiran

Şerekê çêdibû li Qeraniya xopan, li ber çayê,
Tahirxan sê denga gazî dikir, Teymûrxano!
lo bira!

Tu cebilxanê ji kekê xwe re valake ser ebuyê!
Eskerê Şahê Ecem girane, kes dihana me de nayê,
Mêrî çê be, çê bixebite, bere îro dengê me
derkevî li dinyayê!

Şerekê çêdibû li Qeraniya xopan wa bi dare,
Tahirxan sê denga gazî dikir, Teymûrxano, lo bira
Eskerê Şahê Ecem pir girane, bê jimare!
Mêrî çê be, çê bixebite!
Kekê te yê bi sê gulan birîndare!

Di virde tê zanîn, ko şer di navbera Kurd û Ecem
de bûye û leşkerê Şahê Ecem girane û bi xurtî
hatiye ser Şikaka û ev sê bira, şerekî dijwar bi
dijminê ji xwe pirtir û mezin re kirine. Lê nizanîm,
birayê sêyem navê wî çiyê? Tenê weke ko tê bira min
gereke navê wî, Ehmedxan bî. Û ev şer li gundê
Qereniyê çêbûye û dixwazim, li vî şerî bikolim û tevî
baş binivîsim. Çawa, ko dixwazim serpehatiyê tevde
bigrim. Ji ber ko, ev şer gelek navdare.

Lê, gelo sax dimênim? Ko niha ez di sala 1982 de, yanî 82 min jî tarîxî birin, yan jî dizîne. Lê hejî ez xwe ciwan dibênim!!

TACIDÎNÊ HACÎ OSMAN

Mala Hesên Şemdîn, mezinê eşîra Dekşûriya ne û hemberê Hevêrka ne, lê tim hevalbendê dewletê ne û hindama Midyad, Kercos bi van herdû navan bûne du perçe, Hevêrkî, Dekşûrî. Heta Hevêrka û Dekşûrya jî, bûne du perçe û hin jî herdû eşîra Hevêrkî ne. Çawa, ko hin jî Dekşûrî ne. Kercos, paytexta Dekşûrya ye û mala Hesên Şemdîn, li Kercosê rûdinên û gelek caran Hebizbinî, Hesarî, Remî jî, ji Dekşûrya tene jimartin. Çawa, ko carna jî, ew jî, dibin du perçe û tim mezinê Dekşûrya, di serê bendê de ne. Herwekû tê xuyakirin, ev her çar eşîr, ji kevnare de yek eşîr bûn û di bin navê Gulika de digihane hev û mezinê Gulika, Mala Sarxwanê Hemko bûn.

Lê mala Hesên Şemdîn jî, bûne çend bavik. Zariwên Hesên Şemdîn, Îsmail, Hacî Osman, Yûsif, Emîn nasdikim, yan jî navdarin. Çawa, ko Mala Îskender, Mala Mistefa jî hene, lê nizanîm çawa digihêne hev.

Lê îro, zariwên Îsmail û zariwên Hacî Osman, berberiyê bi hev re dikin û her yek jî wan, axayê bendekê ye. Ji zariwên Îsmail, Îbrahîm navdar bû. Çawa ko, ji zariwên Hacî Osman, Bedrîdîn, Hacî Mehmûd, Hesên bi deng bûn û Tacidîn, piştî kuştin û şerê Qerqatê dengêkî mezin sitand û istiranek li ser hate gotin. Lê ez, istirana wî nizanîm, tenê dikarim serpehatiya wî binivîsim. Lê apê wan Yûsifê Hesên Şemdîn, axatîyeke mezin dikir û di sala 1926 de li Ênadol (welatê Turka) di berşokê de serê xwe danî. Mirovêkî sor û qelew bû û kêr mirov weke wî jîr û şareza hebûn.

Di sala 1917 de, Şerê Mezin barê xwe danî û dewleta Turkiya, ji hevdeketî û şerpeze mabû û dijminê îslamê, împaratoriya mezin, bermayê mirovê nexweş bi xurtî li hev parvekirin û miletê kurd dikaribû di wê çaxê de dewletekê lidarxî. Eger mirovê zana di nav

wan de hebûna! Lê mixabin, haya axa, beg û şexên Kurdistanê ji dewlet û gerdenazadiyê nema bû. Tenê tevan dixwestin, şewat, kuştin, malwêranî û zor û setemê bi ser welat û miletê xwe de bibarênin; û bi gernasî êrişî hev dikirin û dawî leşkerê dijmin dihate ser wan û kuştin, şewat, talan û wêranî bi ser me de dibarandin û gelek ji wan digirtin û hin jî, dikuştin. Lê berxwe nediketin û çawa leşkerê dijmin ji nav me diçû, careke dî bi hovîtî êrişî hev dikirin.

Di wan salan de Yûsifê Hesen Şemdîn, dost û hevalbendê dewletê bû û carekê han û hewar ji dewletê xwest û leşkerê dijmin anî nav welatê me. Di hindama Midyat, Kercos de bi dehan sermiyan û mezinê eşîrên Kurd kuştin û gelek ji dane girtin, weke Îsayê Hemo (Dêreveri), Sebriyê Mihemedê Hecî (Remî), Evdilkerîmê Eliyê Remo (Hevêrkî), Ezîzê Mamed (Midyadî), Xelefbegê Mihelmî, Eliyê Ehmed (Omerî), Eliyê Axê û kurê wî Mihemed û biraziyê wî Mihemedê Bekirê Axê (Omeriya), hatin kuştin..

Lê hevalbendên leşkerê Turk Yûsifê Hesen Şemdîn (Dekşûrî), Mihemed Salih-kurê Evdirehmanê Keyxwe (Hesari), Suleymanê Hesenê Temogewrê (Hebizbinî) dijminahiya dijminên xwe bi alîkariya dewletê dikirin û welatê me berdiberdan pêde anîn. Mezinê eşîra Îzîdînê-Hacî Elî, bira û pismamên xwe ji nav Hebizbinîya; Îsmailê Mihemed û birayê xwe Suleyman ji nav Hesarya; Xelîlê Mihemedê Hecî û birayê xwe ji nav Rema, ji ber dijminên xwe revîyan û bi çola ketin û bicarek bê pêjin bûn.

Lê çawa leşkerê dijmin, xwe ji nav eşîran kişand careke dî, dijminên wan xwe eşkera kirin û hevalbendên wan xwe dane xuyakirin û roj bi roj, eşîr xistin destê xwe û rûmet ji dijminên xwe re nehiştin; û hero gundek talan dikirin, Kurdan dikuştin û xaniyan dişewitandin...

Naçarê careke dî, Yûsif Axa, hana xwe bire Midyadê û cereke dî leşker hat û dîsa talan, kuştin û şewat bi ser welatê me de barandin; û careke dî, dijminên wa, xwe di kunc û kozika de veşartin. Careke dî, leşkerên dijmin çawa xwe kişand, dijminên wan, dest bi karê xwe kirin û vê carê eşîran bicarek

ji ber wan girtin û zor dane wan.

Lê rojêke, Îzidîn bihist, ko Suleymanê bi du peya ve hate gundê Hesarê û bûye mêvanê Mihemed Salih. Ji lewra ji xwe re fersendê dî û bi birek peya ve hatin Hesarê û ji Îsmaîl re got ko, "dixwazim, em, Suleymanê apê xwe di mala Mihemed Salih de, bikujin"! Lê Îsmaîl, bi dilê xwe nedixwest, ko şer bikevî nav gundê wî. Lê nikaribû bejî, na! Ji ber ko, Îzidîn, mezîne bendê bû û dijminê Mala Hesenê Temogewrê di mala wî de bûn. Mirovên hev bûn, lê Îsmaîl, ji peyakî xwe re got: "Here ser qesrê û tivingekê di ser mala apê min re berde, ko bixwe şiyar bibin û beje! Min dixwest, ez, Suleyman û Mihemedê Salin bi dizî bikujim, lê tivinga min li wan neket!" û peyayê wî, wilo kir û wilo got. Ji nûve şer destpêkir. Lê ji ber ko hevalbendê Îzidîn û Îsmaîl betir bûn, naçare hevalbendê Suleyman û Mihemed Salih, piştî şerêkî dijwar ketin qesra Axê û bi dijwarî şerê hev kirin. Lê hana Rema û Hebizbiniya, ji benda Îzidîn re hatin û hawirî qesrê weke bazîneki gihane hev û serkarê hindama Midyadê hate nav wan, ko herdu bendan lînev bîni. Lê Suleyman, serkar di qesra de girt û got, "bere tu ji bi me re bişewiti!" Lê ji ber ko serkar, mirovekî zana û xwenda bû, ew xapandin û got, "eger ez derkevim, ji we re çetire! Ji ber, ko ezê bixwazim leşkerekî giran bi xwe re bînim ser dijminê we!"

Lê çawa derket, hew li hevalên xwe vegeyîya û Şêx Fethilayê Eynkafî şande nav wan. Şêx, bext ji wan sitand, ko xelkê nav qesrê derxin û wan nekujin û ew jî, axatiyê bi destê we ve berdî. Lê çaxa Şêx, Suleyman da pişt xwe û xwestin, ko derkevin ser qesrê û xwe bidî destê dijmin, Şukrî, kurê Îsayê Hemo, ko Suleyman bavê wî bi perîşani dabû kuştin, bi dizî û di pişt şêxê xwe de tiving xiste serê wî û gerkire ser qadê û Şêxê zirav xwe bicarek da paş û dijmin ketin hundirê qesrê û Hesarîyan bicarek birin mala Îsmaîl. Îsmaîl Axa, tivingên şervana ji milê wan negirtin û got: "Win gundiyan min in! İro we di ber apê min de xwe da kuştin, siba winê xwe di ber min de jî, bidin kuştin".

Lê apê wî-Mihemedê Salih, dane destê Xelîlê Mihemedê Hecî -mezîne Rêma. Xelîl, ew li malekê danî û Rêma pêwanî lê dikirin. Tenê piştî, ko şer barê xwe danî, Hebizbinî û Rêmî çûne malên xwe. Di vegeerê de hate bîra Hebizbinîya û ji hev re gotin: "ma ne şerme ji me re, ko Suleyman bê kuştin û herdû hevalên wî sax bimênin". Careke dî koma Hebizbinîya vegeerîya Hesarê û ji Îsmail re gotin: "em niha dixwazin Mihemedê Salihê apê te ji bikujin! Ma me, yekî weke Suleymanê Hesên kuştîye, tu jî nikarî apê xwe bikujî? Yan divê tu jî, apê xwe bikujî û yan divê dijminahiya me biki!". Lê Îsmail, nikaribû dijminahiya mirov û hevalbendên xwe, ko jê xurtir û mezintir bûn, biki û naçare apê xwe birin ser bendera, goya wê wî bibin nav Hebizbinîya! Lê li ser bendera kuştin û Îsmail, pakêtek fişek tede valakir û veşartin.

Lê Xelîlê Mihemedê Hecî, çawa bihîst ko Mihemedê Salih kuştine, wî jî, bi xwe nexweş anî û got: "min bextê xwe dabû Mihemedê Salih û we, ew di bin bextê min de kuşt û win dibêjin, ji ber ko me apê xwe kuştîye, gereke Îsmail jî apê xwe bikujî. Eger wiloye, gereke mala Hesên Şemdîn jî, apê xwe Yusif bikujin. Ji ber ko serê bendê Yusif bû. Çima we herdû aliya apên xwe kuştin û Îbrahîm û Bedirdîn jî, apê xwe nekujî?"

Li ser vê daxwaza Xelîl, teva gotina xwe kirin yek û şandin pey Kercosya, ko li qesra Hesarê bi hev re hevalbend bicivin. Mala Hesên Şemdîn, bi serdariya Îbrahîmê Îsmail û Tacidîne Hacı Osman heftê-heştê peya bi xwe ra anîn û hatin Hesarê.

Îzidîn, bi xurtî û çavsorî ji wan re got: "Bê çawa me, herdû apên xwe kuştine, divê win jî, apê xwe bikujin! Yan na, karê xwe û şerekî dijwar û xwîndar bikin!" Lê Îbrahîm, jê re got: "Heyran, apê me bê şer axatî bi destê me ve berdaye! Ma ji Xwedê ne gunehe, ko em vî kalê ha bikujin?"

Lê Rêma û Hebizbinîya karê xwe û bêbextîyekê kirin, ko di qesrê de herdiwan bikujin. Tenê Îsmail, hana eşîra Hesarê berdabû hev û bi dizî ji xalanê xwe re got: "weke mîra li berxwe bidin! Nikarin bê

bextîya li we bikin" û ji hevalên xwe re got: "Naxwazim di mala min da, xalanê min, bi bêbextî bikujin!", lê ko çûne mala xwe "mêrî çê bin û emê tevde herin ser eşira wan û win çî dixwazin, emê li wan bikin!"

Bi vî awayî, İbrahim û Tacidîn ji nav pencê bazê mirinê filitîn û bi hezar tirs û sawir çûne mala xwe û karê xwe û şer kirin. Û bi serdarîya Qeretacdîn, birek peyayê Dekşûrşa ketin gundê Qerqatê, Xirbehê-qinyata û bi şev leşkerê Hesarya, Hebizbiniya çûne ser wan û hewara Xeman di çikî dî ve, dirêjî nav gundên Dekşûrya kirin. Lê şerê Qerqatê, gelek diwar bû û leşkerê Hebizbiniya û Hesarya, êrişên xurt birin ser kozikên Dekşûrya û gihane ser kozika. Tacidîn Axa û İsmail, gazi xalê xwe kirin û gotin: "Xalo rabe! barê me girane! tu nikarî di binde rabî!"

Lê Tacidîn, tim digot: "Ez Rostemê Zal im, Qeretacdînim! Bi Xwedê kim, heta ko win nekevin ser laşê min, kozikê ji we re bernadim! û ji ber we narevim!"

Lê Tacdîn, di vî şerî de hate kuştin û Hesarya, laşê xalê xwe anîn Hesarê û şûştin, kafen kirin û bi diyarî ji xalanên xwe re şandin. Û bi vî hawê, şer dawî hat û Qerqat, Qesrik, Kilyas ketin destê me Hesarya. Lê careke dî, Yûsif Axê, dest bi gili kir û leşkerê Turk anî ser dijminê xwe û di xew de du mirovên Hesarî, ko nobedar bûn, kuştin û Qerqat û herdû gundên dî, ji Hesarya sitandin. Ji ev çar eşir bi hev re, belkî hefte - heşte gund hene. Tevde di bin siya Mardîn de ne û di rastê wan de, eşira Mihelmiya heyê, ko bi erebî dipeyivin, tevli ko pirê wan bi kurmancî zanin. Lê, xwe ji miletê Erebiyê dijmerin. Şerefxanê Bedlîsî, vê eşirê ji mezinê eşirên Hes-kîfê (Hesenkêfê) dijmere û nabêji, Erebin!

Herwekû ji mala mîrê wan re dibêjin, Mala Mîrê Zirav, ko pir diriste ji mala Silahidinê Eyûbî, meleanê Hesenkêf mabin. Ji ber, ko tarîx didi xuyakirin ko yazde bira mabûn, ko dewleta wan hilweşîya û dane destê Turka û di nav eşiran de belav bûn, cî girtin û yek ji wan bû fermandarê

Erebkêr û yek bû fermandarê Ruhayê (Urfayê). Çend caran min ji mîrekê Mihelmiyan pîrsî û ji min re gotin: "Em û mîrekên Ruhayê pismamên hevîn".

Herwekû Mîrmihemed Beg, yek ji wan li Cizîra Bota, li nik zavayê xwe -Mîrê Bota- rûniştibû û zarokên wî gelek hebûn. Lê, ez nizamim çi bi wan hatiye?

Ca eger rast bî, ev mîrekên Mihelmiya ji mala Silahidîn bin, pîr diriste ko ev eşîra Mihelmiya, ji wan eşîrên Kurd bin, ko pêlake dûr û dirêj di nav Ereban de mane û dawî, piştî Dewleta Eyûbî, li Hema û Himis hilweşîyan, yek ji wan di gel çend eşîr û leşkerên xwe ve hatine nav Kurdistanê Heskîfê û di wir de bûne melîk û mîrên Heskîf. Lê zimanê erebî ji bîr nekirine û naçare ji bo zimanê xwe dibêjin, "em Ereban in", tenê Ereban jî, ji wan re dibêjin, "win Kurd in".

Ev hemî, ji nivîsta Mîr Şerefexanê Bedlîsî hatine guhaztin. Lê her çawa bî, ev eşîra Mihelmiya, yek ji mezinên eşîrên Heskîfê û di bin destê mala Silahidîn de bûn, ko di îro de, ji wan re dibêjin "Mala Mîrê Zirav". Di nav wan de, Îsmail Beg, Xelef Beg di çaxê min de navdar bûn, ko herdu jî, kurên Hacı Mihemed Beg bûn. Di nav vê malê de navê Xelef û Xelîl, ji kevnare de gelek hebûn û niha jî, hêj mane. Lê ji tevan bêtir, Hesen Beg, şerîn û ciwan û hilavêtî bû. Çawa, ko Xelef Beg û Îsmail Beg bi destê Turkan hatin kuştin. Lê Hesen Beg, çawa ko dibêjin, bi destê kurê wî û Îzîdînê mala Osman -axê Omerîya bi şev û di xew de hate kuştin.

SADÛNÊ AXÊ OMERÎYAN

Sadûn, yan "xwedêkê Çalê", mirovekî zorker û xwînrej bû, ko ji gundê Stilîlê tenê 40 mirov di hin dirwê mizgeftê de kuştin û ji ber zor setema wî, çend mezinên Omerîya, xwe dane hev û bi şev çûn, ko wî bi dizî bikujin. Lê, bextê wî sipî bû, ko berfê li wan dayê û nema karibin xwe bigrin u naçare vegeriyan. Lê Sadûn Axa, sibehê şop gerandin û şopa

sê mirovên mezin naskirin; Emerê Çeto, mezinê Bin-yata û du mezinên di, ko bawer dikim, navê yekî ji wan Keleş bû, hersê anîn oda xwe û bi xencera kuştin. Lê ez, vî şerê ko li ser vê dabaşê hatiye gotin, nizanîm. Herwekû serpehatiye ji, baş nizanîm, lê çawa min bihistiye, wilo ye! Ji lewra, li şûna serpehatiye, dixwazim, li ser mala axê hinek bipeyivim.

Mala Axê Omeriya, bûne du perçe: Mala Mihemed Cizîrî û mala Mela Mistefa, ko mala Mihemed Cizîrî, bûne mezinê Etmankiya û mala Mela Mistefa, bûne mezinê Mehmûdkiya. Mala Cizîrî, li gundê Çalê rûdînin û mala Mistefa ji, li gundê Metina rûniştine.

Lê, çima navê Mihemedê Cizîrî hatiye meydane? Divê em bidin xuyakirin. Çawa ko dibêjin: Carekê, Mirê Bota hatiye mala Etman Axa û her diwazdeh kurê Axê, hatine destê Mir. Mir ji Axê pirsîye û gotiye: "Etman Axa! Ev diwazdeh kurê tene? Zekat li wan dikevi û dixwazim, yekî bide mirê xwe, ko di nav zariwên xwe de xwedî bikim!" Etman Axa, bi tore jêre gotiye: "Ezbenî! Her diwazdeh, kolê te ne! Mir ferman biki, bere her diwazdehan ji xwe re bibi û li ber dergehê wî, pewaniyê lê bikin!" Lê Mir gotiye: "Xwedê wan ji te re bihelî! Lê ez dixwazim, biçûkê wan, mihemed, ji xwe re bibim!" Û çend salan Mihemed li Cizîrê maye. Lê çawa bavê wî serê xwe daniye, Mir, ew kiriye Axayê Omeriya û navê wî buye Mihemed Cizîrî.

Lê çawa ji min re hatiye gotin, ji Etman Axa, Mihemed Cizîrî, Mela Mistefa û Ibrahim mane, ko Mihemed Cizîrî ketiye şûna bavê xwe, Mela Mistefa buye mezinê Mehmûdkiya û ji Çalê çuye Metina û ji wê çaxê de bûne dijminê hev!

Ji Mihemed Cizîrî, Esed, Îsmail, Sadûn, Huseyn mane û Esed şûna bavê xwe sitandiye; Îsmail û Huseyn, çûne rojavayê Omeriya û li hindama Terê rûniştine. Lê Sadûn, axatî kiriye, heta ko serê xwe daniye. Esed, xwestiye ko şûna birayê xwe bigri, lê herdû birayên di, bicarek axatî nesipartinê û her yek di cihê xwe de bûne axayê hindamekê.

Lê Esed, li Çalê maye û ji Esed, Suleyman, Osman, Mehmûd, Evdîrehman, çar kur mane. Osman û

Suleyman, di Çalê de mane û evên dî ketine hin gundên Omerîya. Lê, Osman û Suleyman di Çalê de li ser axatîyê li hev nekirine û bûne dijminê hev.

Ji Suleyman, Mihemed, Ehmed, Huseyn, Evdela, Mecîd, şeş kur mane. Çawa, ko ji Osman, Evdîlkerîm, Yûsif, Hesên, Ferhan, Şerîf, Îbrahîm, şeş kur mane; û ji Mehmûd, Sadûn, Elî, Huseyn, Mihemed, çar kur mane, lê ji Evdirehman, nizanîm kî maye? Ev tev ji zariwên Esed in.

Lê zariwên Îsmail, Ehmed, Şêxmûs, Xelîl, sê kur mane û ji Sadûn, Evdilezîz maye.

Ji Huseyn, Elî, Îbrahîm, Teter, Reşîd, Evdî, Cemîl, Şêxmûs, Qenco, neh kur navdarin, ko mane. Lê dibêjin, yazde kurê wî bûn û keçeke wî, bi navê Seyro (Seyran) heye, ko istiranek li ser Huseyn, bi navê "Bavê Seyro" hatiye çêkirin û di pêşde derbas bûye û min daye xuyakirin.

Lê ji mala Mela Mistefa, ê navdar Hacî Hesên (kurê Mela Mistefa) e. Ji Hacî Hesên, Bekir, Tahir, Elî, Îsmail, çar kur mane; ji Bekir, Mihemed maye; û ji Tahir, Mehmûd, Mihemed mane; ji Îsmail, Mihemed maye. Çawa ko ji Elî, Hemdîn, Nezî mane. Lê zariwên Îbrahîm, nedane zanîn! Tenê ji Evdilezîzê kurê Sadûn, bi navê Ehmed kurek maye.

Eşîra Omerîya, gelek mezin û gundên wan avane. Hin gund hene, ko hezar mal tede rûniştî ne. Çawa, ko Omerî ji bermayê Metîna (Mitana) mane, ko navê paytexteke wan heta îro jî, Metîna ye. Çawa ko Hewrka, bermayê Hewrên kevnarene, ko Hewr û wî yek eşîr bûn û bermayê Sobar bûn, ko berî çar hezar sal fermandarê Kurdistan û Rojhilata Navîn bûn û sinorê welatê wan ê jêrî heta jêra Xezê, jêra Felestîne diçû û dostanî û mirovanî bi fermandarên Misrê re kiribûn. Lê paşê weke me îro, bûne du perçe û li ser mezinahiya dewletê şer kirin û parçekî xwe da ber sînga Hêtî û Hewr; xwe da ber sîya Aşûr û dawî herdu dewlet jî, di nav bargiraniya zor û setema dijmin de winda bûn.

Çawa, ku ji Kerkûk heta Ava Sipî: Ogarî, di bin destê wîtan, Hewr de bû. Çawa, ko gelek diriste ko

Hewrahîyên îro, ko li jêra Sûriya dikevin, bermayê wan Hewrên kevnare bin! Ji ber, ko kincê jinên wan gelek nêzikî girêdana Kurdên Mîtanî ne. Tenê zimanê xwe ji bîr kirine û xwe ji Erebên bingehîn dijmêrin. Lê ruçikên jin û mêrên wan jî, neweke girêdan û rûçikên Erebên pêşî ne!..

SULEYMANÊ EMER

Suleyman, lo lawo!
Gelî xwedan eynelîna!
Xwe bidin hafê bēndera!
Gelî xwedan kurmancina!
Xwe bidin şerê giran û girbela!
Şerê mala kêfir girane,
Ji êvara xwedê de ketiye
ser darê bēxwedîyê mawîzera
Suleyman!

De lolo hekîmo qurba! tê ji Helebê
tê rabî dermana ji birîna Suleymanê
min re çêkî ji şekir û şebê,
Xwedê şeş topa têxî mala xwedyê
gula mawîzerê, sê tilî girtime
Ji serê bēxwedîya vê kezebê
Suleyman!

De lolo hekîmo qurba! tê ji Ana
ji birîna Suleymanê min re çêke
dermana û sêbarî di hetwana!
Ezê neketime heyra kuştina
Suleymanê Emer, kuştin kuştina mêra ye,
Lê ezê ketime xema wê xemê Suleyman!
Ko cotê xatûnan û zerîyan,
di piştî çavê Suleymanê min re
li Bircabelek, bēxwedan û xwedî mane
Suleyman!

De gelî xwedan eynelîna! xwe bidin
hafê bēndera!
De gelî kurmacîna!
Xwe bidin serê giran û girbela!
Şerê mala kēfir girane,
Ji êvara xwedê de ketiye
ser darê bēxwedîyê mawîzera,
De laşê Suleymanê mi nazike, Suleymano!
Dayê!...
Dane ber qeftê bēxwedîyê di xencera
Suleymano!

SEÎDE NADO

Bi rastî istirana ser vî gernasî gelek hêjaye, ko
bê nivisîn. Lê mixabin, ko ez vê istiranê ji ber xwe
nizanim.

Û ez tarîxa jîngariya wî jî, nizanim û serpehatîya
eşîra wî jî, nizanim. Lê ez, dixwazim bikolim û çawa
tê bîra min, navê Seîde Nado, di du şeran de hatiye
gotin.

Herwekû pir diriste, ko ji eşîra Cibiran bî!... Û
ev eşîra Cibiran, eşîreke mezin û navdare. Dikevî
rajorê welatê Kurdistanê.

NAVEROK

Pêsgotin7

BEŞ I

perçê yekem: HELBEST Û BERDÎLAN

Ez kevokim lê lê12
Ax û aman Gulê14
Êmoşê18
Ez Xelefim22
Baranek barî23
Bejnê24
Tu li vê têlê25
Tê ji Mezrê de27
Taqîbelekê28
Sultanê30
Sêvê31
Xanikê tu xanî32
De wer lê lê34
De berde36
De kina min, kina min lê37
Zêr Zeynebê39
Zêrberbenî41
Zeko, Zekîya43
Zeyno, Zeyneba min45
Zeyno46
Ji pelê darê48
Şemlê, Şemlanê49
Şêrînê tevde gul50
Lê Meyro Meyremê51
Xeyda52
Xezala min54
Ferho55
Kezîzerê56
Kemalo58
Şerefo59
Kerîm lawo çeqilmast59
Kerîm lowo mere dew60
Gundê bêrî61

Gulê hey narê62
Leylo, leylo63
Leylanê64
Lêlê kinê65
Lo şivano66
Lawiko nobedaro67
Lê Nûrê68
Lûrka lûrka69
Lê Gewrê70
Lê Nazê, Nazê, Nazê72
Lê Nazê Nazê.72
Masîko.74
Lê Canê75
Mamûro.76
Mamîro.77
Memyanî Memo.78
Nazlîyê79
Nofa Nofelê81
Ne li male.82
Nêrgizê83
Narûnê Narûna min84
Narînê hey Narîn.85
Hey mîro.86
hay celebe.87
Hay de nayê90
Hay dil, hay dil.91
Hayla Bêzê.93
Wê li ser banî.94
Wele naçme ber garanê95
Yar yar li min Qudretê.96

perçê duwem: BERDAN

Berdan.97
Bejna zirav98
Berdestarî.	101
Baran Bego! dibarî.	102

perçê sêyem: BERDESTARÎ

Destar gerîya	103
De hûrik hûrik.	104
De bihên bihêr.	104
Eba-gewro	105
Girtîkê hepsa	105
Xanimokê.	106
Heyla delalê.	108

perçê çarem: BERBŪKÎ

Berbukî	110
-------------------	-----

perçê pêncem: STRAN Ū LAWIK

Bazo qurba.	111
Bavê Seyro.	112
Bavê Behcet	114

perçê şeşem: LAVIJ

Bavê Fexrîya.	116
Hesenê Mûsa	118
Xerabo.	125
Delalê Berîyê	131
Feqî û Eysanê	135
Wî wî li min	139
Besna Xelîl	151
Sînem Xan	154
Eysana Mîrza Begê	160
Gewrê	164

perçê heftem: AVÎJÊ BOTAN

Lavêjê Botan.	167
Esmer û gewra	168

BEŞ II

Avêtinaser, yan şer û serpêhatî	173
Ehmedê Hecî Evdîla	174

Kuŝtina Seîdê Ehmed	176
Ehmedê İskan.	179
Serpêhatîya Biŝarê Çeto	181
Cemîlê Çeto	184
İskanê Qasim.	186
İsmailê Xelîl	188
Bavê Behcet	189
Tahirxanê Cazê.	192
Tacidînê Hacî Osman	193
Sadûnê Axê Omerîyan	198
Suleymanê Emer.	201
Seîdê Nado.	202

Institut kurde de Paris

Institut Kurde de Paris

Institut kurde de Paris

WEŞANÊN ROJA NÛ